

1888

50 години

БЪЛГАРСКА

военна

КНИЖНИНА

1

9

3

9

81

50

ГОДИНИ БЪЛГАРСКА
ВОЕННА КНИЖНИЦА

1 8 8 8 — 1 9 3 8

НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЬ БОРИСЪ III

Ученъ ордено Князьский Владиміръ
до Генералу до по на каменъ
Роско Князьский, како
до Князьский каменъ на
Генералу Князьский каменъ
и каменъ на каменъ каменъ
каменъ и каменъ.

[Signature]

Съмъ 7. II.
1840.

Ценя особено петдесетъ годишното просвѣтно
дѣло на нашето Военно книгоиздателство, като
мѣ пожелавамъ занаяредъ все по-успѣшна пол-
зотворна дейность въ областъта на родната
военна мисль и култура.

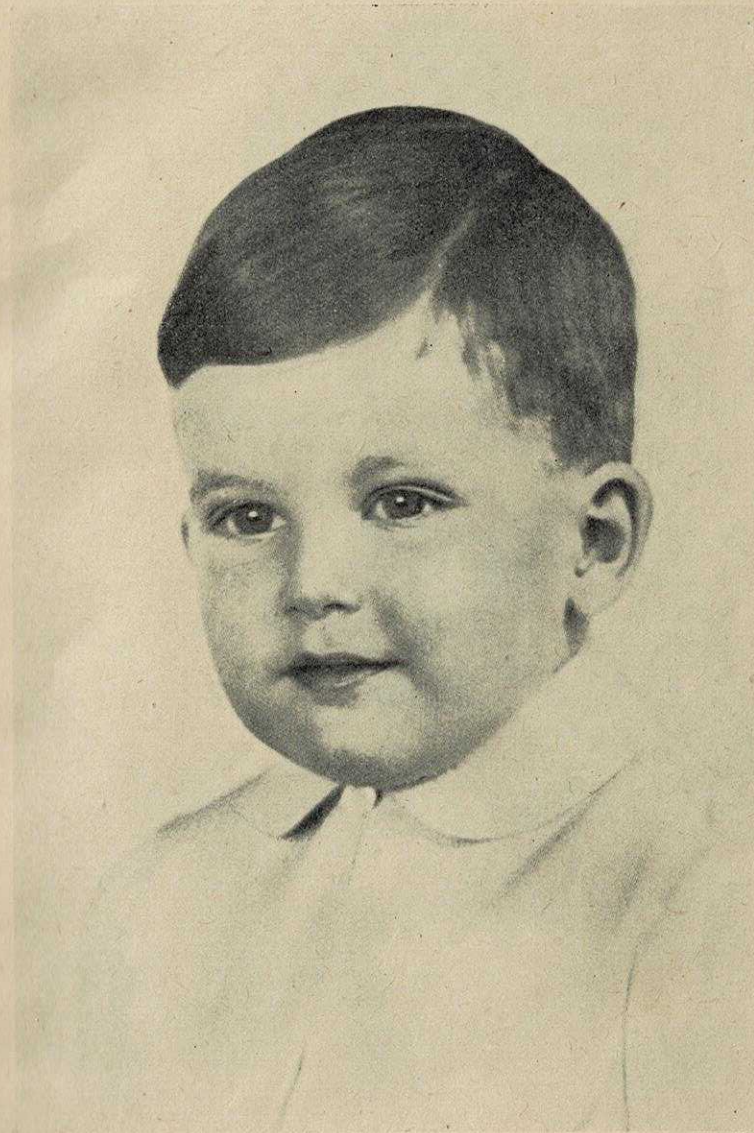
София, 7 II 1940 год.

БОРИСЪ III

Собственорѣчно написаното пожелание отъ Негово Величество
Царя е дадено на редакцията на Военнитѣ издания по случай пет-
десетъ годишното имъ съществуване и се печати за пръвъ пѣтъ въ
настоящия сборникъ.

НЕЇНО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРИЦА ИОАННА

НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКЪТЪ
СИМЕОНЪ КНЯЗЪ ТЪРНОВСКИ

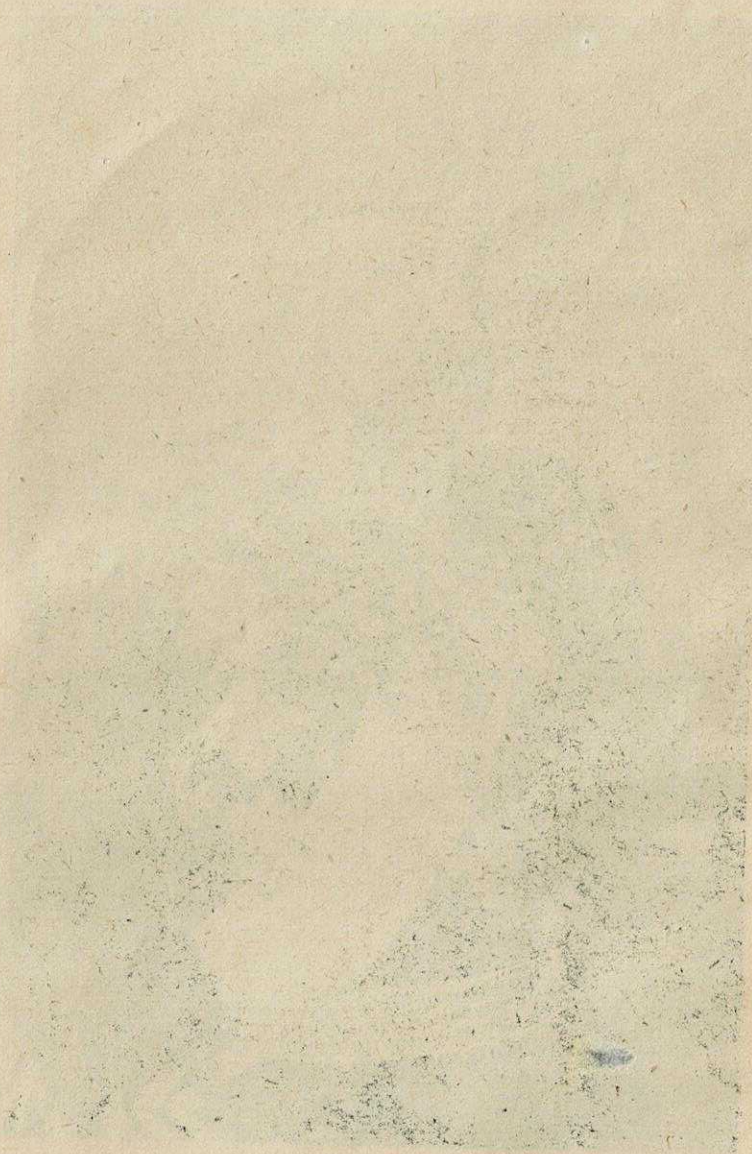
НЕЇНО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО
КНЯГИНЯ МАРІЯ ЛУІЗА

ТЪХНИ ЦАРСКИ ВИСОЧЕСТВА
СИМЕОНЪ КНЯЗЪ ТЪРНОВСКИ и КНЯГИНЯ МАРИЯ ЛУИЗА

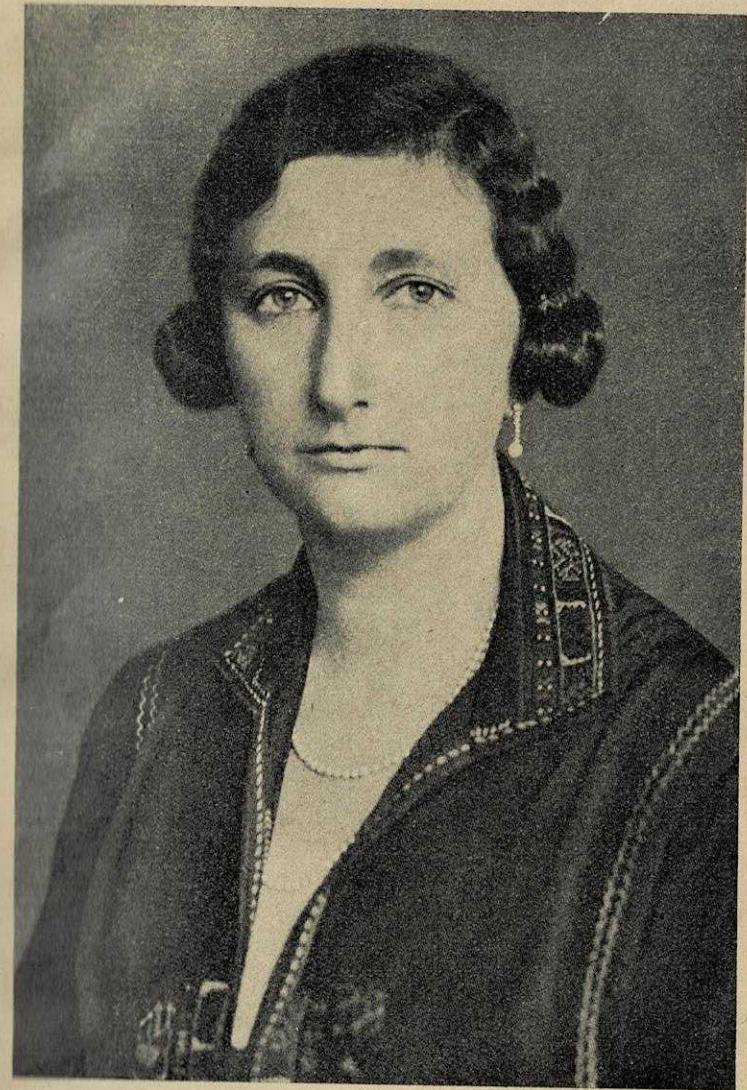
НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЬ ФЕРДИНАНДЪ I

ВЕЛИКО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО КНЯГИНЯ МАРИЯ ЛУИЗА

НЕГОВО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО КНЯЗЪ КИРИЛЪ

ИЙНО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО КНЯГИНЯ ЕВДОКИЯ

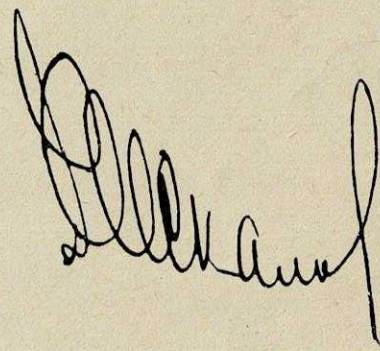

НЕЙНО ЦАРСКО ВИСОЧЕСТВО КНЯГИНЯ НАДЕЖДА

ГЕНЕРАЛЪ-ЛЕЙТЕНАНТЪ Т. ДАСКАЛОВЪ
МИНИСТЪРЪ НА ВОЙНАТА

Сегашната война изисква от войсковото командване широка обща и военна култура. Ето, да създаде тази култура, работи вече петдесет години, с най-голям успех, нашият Военно-издателски фонд. Нему днес пожелавам нови петдесет години ползотворна дейност за преуспяването на родната войска.

A handwritten signature in black ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the end, likely belonging to the General-Lieutenant mentioned in the caption below.

Генерал-лейтенант — Министър на войната

ГЕНЕРАЛЪ-МАЙОРЪ НИКОЛА х. ПЕТКОВЪ
Началникъ щаба на войската

Българската военна книжнина презъ своето петдесетгодишно съществуване остаѣ дълбоки следи въ живота на войската и народа. Разпространявана изобилно между бойцитъ презъ войнитъ и между войнитъ въ мирно време, тя стана най-големиятъ разсадникъ за здравитъ схващания на дълга къмъ Българския Царь и България.

Съ гърбство на благодарностъ къмъ всички ратници, които сѣ вложили и ще вложатъ своята дань въ дълото на българската военна книжнина, пожелавамъ нейното преуспѣване и за въ бъдеще.

Р. Кетинѣ

Генералъ-майоръ — Началникъ щаба на войската

ПОЛКОВНИКЪ ТЕОДОРЪ ХАЙДУКОВЪ
Началникъ на учебния отдѣлъ при щаба на войската

Паразити на нашата военна мисъл и на нашия воински духъ, военните издания половинъ вѣкъ даватъ военни познания и насаждатъ въ редоветъ на нашата войска най-висшите дѣховни, граждански и военни добродетели — безпредѣлна обитъ и само-жертва за Царь, Родина и държава.

Започнали своята трудна, но благородна работа на 15 V 1888 г. съ едно единствено списание „Воененъ журналъ“, днесъ военните издания дроятъ съ десетки издания въ списания, вестници, брошюри и др. и представяватъ единъ отъ необходимите лостове въ общия градежъ на дѣховната и материална мощъ на родната войска.

Отделявайки и ценейки голѣмото знатение на тѣхната научно-просвѣтна и възпитателна роля, при навършването на тѣхната петдесетгодишнина нека отъ все сърдце имъ пожелаемъ още по-голяма и резултатна просвѣтна дейность.

Тодоръ Хайдукъ
Подкобникъ

о. з. ГЕНЕРАЛЪ РАЧО ПЕТРОВЪ
Пръвъ главенъ редакторъ на Военнитѣ издания

МАЙОРЪ УЛИЯ УЛИЕВЪ
Главенъ редакторъ на Военнитъ издания

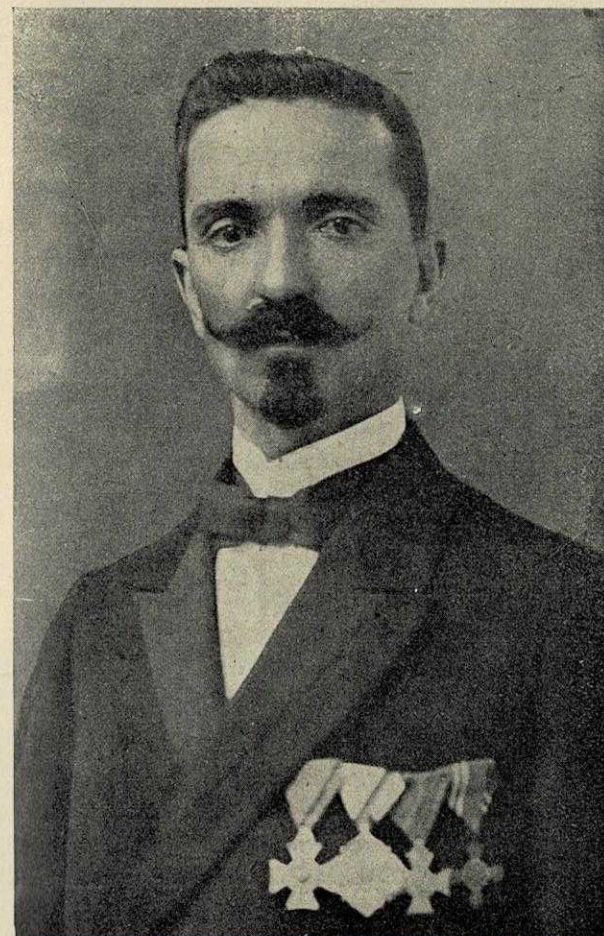
Защото през времето на тѣзи петдесетъ години българското
боинство три пѣти издигна своя победоносенъ ножъ, за да брани
земята на своитѣ праотци и да отертае съ неговото стоманено
острие предѣлитѣ на вѣковния народенъ идеалъ.

Отъ тази бойна слава и отъ величието на походите ни за
свобода и обединение останаха поуки и огромниятъ боевъ опитъ,
които, редомъ съ мирновременнитѣ усилия за усъвършенству-
ване на войската, сѣ изобилното и ценно тѣло, което съставлява
богатата и поутиелна сѣкровищница на нашата военна книж-
нина. Затова, ако не изцѣло, въ по-големата си частъ тя е осо-
бита, има своя обликъ и изобщо е такава, какъто може да биха
желали да я иматъ и много други народи.

Затова тя е наша гордость, народна тѣсть и свѣтая свѣтихъ,
въ която сѣ положени не само възторжитѣ и победитѣ ни въ ми-
налото, но и неутолимиятъ ни копнежъ да се сѣдѣне и изгрѣвѣтъ
на отаквания день.

И затуй въ нашата военна книжнина има още много обли-
страницы. Тѣ сѣ оставени за великото „утре“ на българския на-
родъ, което иде, за да отбележи върху тѣхъ друга слава, друго
сияние и други подвизи.

Илия Илиевъ
Майоръ

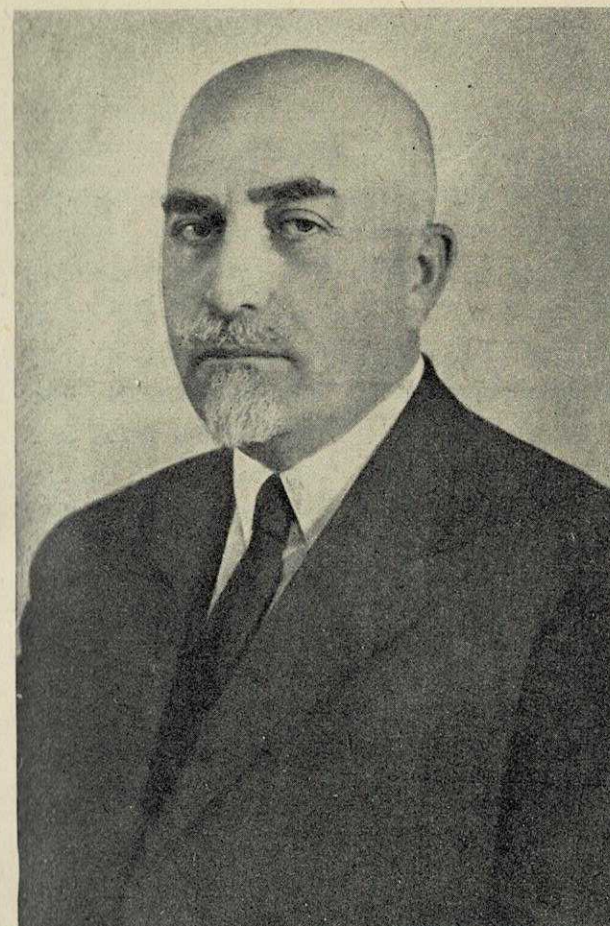

ГРИГОРЪ КАНТАРДЖИЕВЪ
Пръвъ директоръ на Военно-издателския фондъ

Азъ ще се помъжа, макаръ те отъ това време ме дѣли близу половинъ вѣкъ, съ нѣколко думи да предамъ слѣдъ, който ме наведе на мисълта да дамъ идеята на Министерството на войната да се снабди съ днешната печатница на Военно-издателския фондъ.

Презъ 1894 г. азъ бѣхъ поканенъ да поема управлението на частната печатница „Дума“ въ София. Следейки обявленията за държавни и общински търгове за печатане на книгата имъ, попадна ми обявлението на Министерството на войната за отдаване на търгъ на неговитѣ издания и книгата по ликвидация на Елириталната каса. Следейки развитието на основания преди 3—4 години Географически институтъ безъ нуждната печатница имѣлъ него, отъ друга страна голѣмитѣ суми за него време, които плащаше министерството за печатане на своитѣ издания, знаейки и неприятноститѣ, които бѣ си създава редакцията съ нѣкои печатници по печатане на своитѣ издания, азъ се захехъ да изчисля и проута какъво би струвало на министерството да си купи печатница и колко би му струвало печатѣтъ на собственитѣ му издания. Добре проутена и направена, сметката (нуждната опитностъ достатъчно имавъ) даде отлични резултати. При собствена печатница разходите по печатането на Военнитѣ издания спадаха близу на половина. Преди да се състои търгѣтъ, азъ успѣхъ да се ява съ сметката при Военния министъръ полковникъ Р. Петровъ и да му изложя сметката, като добавихъ още, че съ намаление на разходите министерството ще може да даде на войската повече и съ по-малка цена тѣтибо. Резултатѣтъ отъ направената отъ мене сметка бѣ следниятъ: на 15 августъ 1895 г. министерството бѣше разполагаше съ инсталирана собствена печатница въ зда-нието на Географическия институтъ, подѣ мое управление.

Какъ съмъ управлявалъ тази печатница въ разстояние на 26 години — това показва инвентарѣтъ, който оставихъ. Касателно ползата отъ печатницата за напредѣка на военната литература остава да се произнесатъ лицата, които стоятъ днесъ нагело на нея.

о. з. АДМИРАЛЪ САВА СТЕФАНОВЪ
Директоръ на Военно-издателския фондъ

На днешното устройство на Военно-издателския фондъ ната-
лото се постави презъ 1920 година. Отъ този день фондътъ се
утреди като самостоятелно търговско предприятие, принадле-
жащо на българското воинство и управлявано отъ Старшинския
съветъ подъ председателството на Наталникъ щаба на войската и
членове всички наталници на отдели при Министерството на
войната и инспекторитъ на родоветъ войски. Благодарение на
това устройство фондътъ можа да развие една доста добра сто-
панска дейность, укрепна финансово и по такъвъ начинъ му се
свърше възможность да осъществи нѣкои отъ голѣмитъ си пред-
назначения, а именно: да снабдява военнослужащитъ съ отбрано
и евтино тѣло и да съдействува за развитието и поддържането
на роболюбивия духъ върѣдъ народа.

За пълното осъществяване на целитъ, опредѣлени отъ правил-
ника на фонда, е необходимо материалната мощъ на фонда да
е вълчили още повече. Това може да стане независимо отъ мѣро-
приията на фондовата управа, главно и отъ бъдещото ценно
съдействие на българското воинство, което съдействие, ние на-
тъчно сме увѣрени, ще бъде дадено съ готовность, както е било
и досега.

С. Стефановъ

Адмиралъ о. з.

уждата от българска военна книжнина се почувствува веднага след създаването на българската войска.

На първо време тази нужда се е задоволявала чрез използването на руската военна литература, още повече, че първите наши учители и началници бяха руси и младите още български офицери, освен че имаха за ръководство руските правилници, тръбваше също така да черпят знания от руската военна литература.

Естествено е, че българската военна книжнина не можеше да бъде създадена изведнаж, защото първите български офицери не притежаваха необходимите научни познания и опит за книжовна дейност, па и въпреки първите години след освобождението нямаше още условия за появяване на своя българска военна книга *).

Но колкото българската военна мощ крепнеше и нейната военна мисъл ставаше независима, толкова нуждата от своя военна книжнина нарастваше. Съзнанието, че заедно с развитието на българската войска, тръбва да се развива и българската военна мисъл, не преставаше да расте, още повече, че след Руско-българската война през 1885 — 1886 год. българската войска притежаваше вече свой боен опит и беше излѣзла из под опека на руските учители и командване.

* Правени сж, обаче, и несполучливи опити за създаване на своя книжнина. Тези само три месеца след подписване на Сан-Стефанския мирен договор, а именно на 6-й май 1878 год. е отпечатана първата военна книга „Кратко извлѣчение от руския воененъ уставъ“ — всичко въ 24 страници, отъ подпоручикъ Петъръ Сидоровъ.

Презъ 4-й май 1886 год. въ Велико-Търново е билъ основанъ първия воененъ вѣстникъ „Народна защита“. Отъ него сж излѣзли 20 броя. Вестникътъ е билъ редактиранъ, редактиралъ се е отъ поручикъ Ив. Фичевъ и е спрѣлъ на 6. IV. 1887 год.

1. Българска военна книга*, отъ кап. Ил. Илиевъ, бр. 1436 отъ в. „Народна отбрана“).

Къмъ това време бѣха завършили висшето си образование въ рускитѣ военни академии офицеритѣ отъ първия випускъ на Военното училище. Една група отъ тѣхъ, за да отговорятъ на крещещата вече нужда отъ българска военна книга, взеха починъ и така се сложи началото на списанието „Воененъ журналъ“, първата книжка отъ което излѣзе на 15 май 1888 година. Следователно датата 15 май 1888 година е онази свѣтла и паметна дата за българската военна книжнина, която трѣбва да се знае и помни отъ всѣки воинъ. Тогава тя се роди. Нейното начало, прочее, е било положено десетъ години следъ нашето освобождение.

За създаването на сп. „Воененъ журналъ“ е билъ издаденъ „Приказъ по военното ведомство“ подъ № 244 отъ 28 априлъ 1888 година, въ който е обявенъ одобрения отъ тогавашния воененъ министъръ, полковникъ Муткуровъ, — „Правилникъ за редактирането на сп. „Воененъ журналъ“.

Съ същия приказъ е билъ назначенъ за главенъ редакторъ на списанието лично Началникъ-щаба на войската, майоръ Рачо Петровъ, а за негови помощници — майоритѣ отъ генералния щабъ: Паприковъ, Ивановъ и Вълнаровъ, които сж образували първия редакционенъ съветъ (комитетъ) съгласно чл. 5 отъ правилника.

Споредъ този правилникъ съ издаването на „Воененъ журналъ“ се нагърбва Военното министерство, като списанието се предвиждало да излиза единъ пжтъ въ месеца въ размѣръ не по-малко отъ петъ печатни коли.

Още въ една отъ първитѣ точки на правилника е ясно поставена целта на издаването на това списание — „да спомогне за развитието на нашата военна литература и за обобщение на онѣзи идеи и въпроси, които се отнасятъ до общиятъ интересъ на армията, било въ административно или организационно отношение“.

Правилникътъ е опредѣлялъ какво точно трѣбва да бжде съдържанието на всѣка книжка отъ списанието, а именно:

1. Отдѣлъ за официални разпореждания по военното ведомство;
2. Военно изкуство, военни правилници (нова редакция) и
3. Чужда хроника.

Редакционниятъ съветъ е билъ правиятъ отговорникъ предъ военния министъръ за съдържанието и редовното излизане на списанието. Той сжщо така е завеждалъ приходо-разходната частъ на списанието и всѣки месецъ е представлявалъ въ Военното министерство смѣтка за издръжката му.

Въ негова помощъ за тази целъ и за извършване на канцеларската работа на редакцията е билъ назначенъ дѣлопроизводителъ (законникъ).

Като първъ дѣлопроизводителъ е билъ назначенъ о. з. капитанъ Хр. Хесапчиевъ, сжщиятъ, който по-късно следъ възвръщането му на действителна служба, презъ 1896 година, поема поста главенъ редакторъ.

Сътрудници на списанието по право сж могли да бждатъ всички офицери съ преводни или оригинални статии, ако последнитѣ сж отговаряли на програмата на списанието и сж били одобрени отъ редакционния съветъ.

Възнаграждение за отпечатана статия се е заплащало на редъ от 10 стотинки за преводъ и 20 стотинки на редъ за оригиналенъ трудъ.

Поскъсно, а именно отъ 1894 година, съ заповѣдъ по Военното ведомство № 223 се нарежда възнагражденията въ Военнитѣ издания да се заплащатъ на печатна кола въ следнитѣ размѣри:

а) За преводъ	— 48 до 96 лева
б) За компилация	— 80 „ 128 „
в) За оригиналенъ трудъ	— 100 „ 160 „

Точниятъ размѣръ на възнаграждението въ рамкитѣ на горната заповѣдъ при всѣки отдѣленъ случай е опредѣлялъ редакционниятъ съветъ, който се е ръководилъ отъ качеството на отпечатания трудъ.

Абонати на списанието сж били задължително всички офицери, всички „асимилирани“ чиновници и всички военни учреждения. Абонаментътъ за офицеритѣ и чиновнитѣ е билъ годишно по 14 лева, а за лица, не принадлежащи къмъ войската и военнитѣ учреждения — 20 лева.

Правилникътъ е предвиждалъ редовно годишно възнаграждение за всички членове отъ редакционния съветъ, а именно:

1. На главния редакторъ — 1800 лв. годишно
2. На помощницитѣ му — 1200 „ „
3. На дѣлопроизводителя — 3000 „ „

Правнъ сжщо така впечатление, че за главенъ редакторъ е билъ назначенъ лично Началникъ-щаба на войската, а това може да се обясни само съ значението, което се е отдавало на появата на първото военно списание.

Първата книжка от „Воененъ журналъ“ е излъзла точно на време. Тя е била отпечатана въ „Българска народна печатница“ въ 2,000 екземпляра. Въ този тиражъ съ малки измѣнения списанието е излизало до войната 1912 — 1913 год.

Подъ заглавието на първата книжка е било напечатано: „Излиза подъ главната редакция на Началника на Генералния щабъ — майоръ Рачо Петровъ“.

Хартията е хубава, плътна, подреждането отлично, печатътъ гладък и равенъ, буквитъ — безукоризнени.

Отпечатването на първата книжка на списанието е било истинско културно тържество за българската войска. Единъ екземпляръ отъ нея се поднася съ съответенъ церемониалъ на Негово Царско Височество Князь Фердинандъ. Негово Царско Височество Князьтъ искрено се е радвалъ на това начинание и му е пожелалъ успѣхъ.

Такъвъ екземпляръ се поднася и на Военния министъръ — главенъ вивсникъ за появата на списанието.

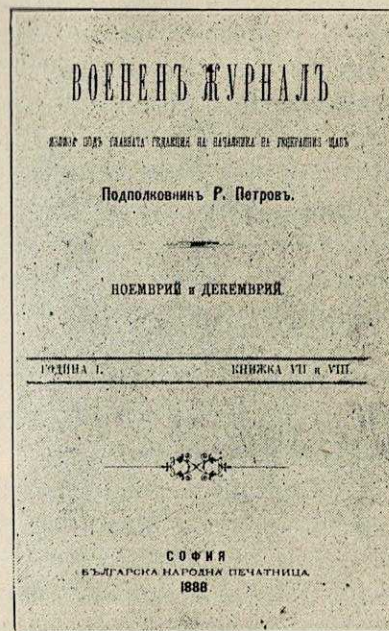
Първата книжка се разнася сжъ така изъ стайтъ на министерството. Нея прелистватъ и разглеждатъ съ най-голѣмо внимание и хубавото чувство, че най-сетне е положено начало, надхвърлящо очакванията. Въ книжката сж били застъпени предвиденитъ три отдѣла така: официаленъ — въ три коли (48 страници), въ който на първо мѣсто е отпечатанъ „Приказъ № 244“ съ правилника за редактирането на сп. „Воененъ журналъ“; неофициаленъ отдѣлъ — съ 54 страници, като на първо мѣсто е отпечатана статията: „За нравственото възпитание на войника“ отъ генералъ-лейтенантъ Карцовъ, преведена отъ руски отъ капитанъ Беровъ, и най-сетне е следвалъ отдѣлъ „чужда хроника“, въ който сж дадени сведения за състава и дислокацията на турската войска въ 10 страници.

Отъ горното личи, че още първата книжка на списанието надхвърля петъ печатни коли, като излиза въ седемъ коли.

Втората книжка на „Воененъ журналъ“ е двойна — за месецитъ юний и юлий. Характерното въ нея е това, че всѣки отдѣлъ за себе си запазва последващата нумерация на страницитъ отъ първа книжка. Въ нея въ неофициалния отдѣлъ сж помѣстени почти изключително преводни статии, а като приложение къмъ книжката е даденъ въ преводъ трудътъ на Ив. Скворцовъ „Общодостъпна гигиена за военнитъ“ въ размѣръ на две коли, съ рисунки, които

сж ясни и много добре отпечатани.*) Преводътъ е извършенъ отъ г-ръ Молловъ.

Отличниятъ видъ на списанието, доброто подреждане на материалъ, вложениятъ съ голѣма обичъ трудъ за създаването на българската военна книжнина и съзнанието на първия редакционенъ съветъ и сътрудницитъ на списанието, поставятъ още въ самото начало „Воененъ журналъ“ на завидна висота и онзи, на когото попаднатъ въ ръжка първитъ книжки, ако не знае, че това е първиятъ опитъ на създаване на една книга, трудна въ изпълнение, че то мога да се намери на офицери, които никога не са работили съ печатница, които и всичко оно свързано издаване на списание съ такова време си разбиратъ. „Воененъ журналъ“ тогава, когато излиза, ако не е първа книга, то на нея никой къмъ нея не е билъ внимателенъ. Къмъ нея се прибави и то, че навѣрно генералния щабъ, който не сж могли да бъдатъ освободени отъ първитъ си голѣми служебни задължения, е трѣбвало да работи за списанието нощемъ, за да положатъ солидното начало на българската военна книжнина. Затова, намъ се струва, че днесъ всѣки воинъ трѣбва съ благодарностъ да погледне на това голѣмо дѣло, създадено съ много възторгъ, още повече съзнание и такъвъ упоритъ трудъ, какъвто само българскиятъ офицеръ може да вложи.

въ нашата войска би повѣрже да бже дѣло, които до този не сж имали българска хартия, ректури, клише-ва, съ което е ването на едно кива голѣми за мѣри, каквото е журналъ“, и то изобщо българ-вече не е била всѣки случай не е билъ взитъ това трѣбва да обстоятелство Началникътъ на бж, както и по-

*) Споредъ споменитъ на г. Г. Кантарджиевъ клишетата сж се работили въ единствената тогава въ София цинкография на Паперманъ.

Прочее, списанието „Воененъ журналъ“ стъпва още първата година на краката си. Наистина една значителна частъ отъ него е посветена на официалнитѣ Височайши и по Военното ведомство заповѣди и нареждания въ официалния отдѣлъ, а постъпващитѣ и отпечатвани презъ първата година статии сж почти изключително преводни, но затова пъкъ семето бѣше хвърлено и компилативнитѣ трудове не закѣснѣха да се явятъ, макаръ и въ съвсемъ ограничено количество.

Най-важното бѣше това, че бѣше събуденъ общъ интересъ къмъ книжнината и офицерътъ бѣше почналъ да чете не само нуждитѣ му помагала и правилници, но и да се самообразова. Освенъ това започва да се образува кадъръ отъ сътрудници, които отрупватъ редакцията съ материалъ, ползата отъ който за редакцията е съвсемъ малка, но за самитѣ тѣхъ голѣма, тъй като тѣ почватъ да работятъ и да се подготвятъ за книжовна дейностъ.

Отъ сведенията, които притежаваме, личи, че редакторитѣ сж употребявали твърде много време, за да приведатъ въ годенъ за печатъ видъ всѣка одобрена отъ редакционния съветъ статия, защото преводитѣ обикновено сж били лоши, макаръ да се е правилъ подборъ и се е търсилъ по-малко лошиятъ, а езикътъ и грамотността изобщо сж били още по-лоши и затова почти всѣки одобренъ за печатане трудъ е трѣбвало основно да се преработва.

Вѣрна картина на положението отъ онова време дава покойниятъ генералъ Хр. Г. Хесапчиевъ, пръвъ, както споменахме вече, дѣлопроизводител на редакцията и бившъ главенъ редакторъ презъ 1896 — 1898 години, който въ статията си „Българската военна книга“, бр. 1621 отъ в. „Народна отбрана“ пише: — Азъ срѣщахъ голѣми трудности при подбора на подходящи за печатане трудове и рѣдко можеше да се напечати постъпила въ редакцията статия безъ поправки и въ съдържанието, и въ стила, и въ езика. При това презъ този периодъ военно-книжовното ни производство съ малки изключения бѣше отъ компилативенъ и преводенъ характеръ.

Но, както вече споменахме, семето бѣше хвърлено. Трѣбваше да се чака плода. Този плодъ, обаче, не се роди така скоро въ страницитѣ на „Воененъ журналъ“. Оригиналната военна книжнина се развиваше доста бавно и трѣбваше да мине не малко време, докато се получатъ така жадуванитѣ резултати. Прочее, творческата мисълъ не зрѣе така скоро и затова тежестта за списването на списанието отначало пада почти изключително върху членоветѣ на редакционния съветъ.

*

Като втора придобивка въ развитието на нашата военна книжнина е появата на седмичния воененъ вестникъ „Военни известия“, който за пръвъ пътъ излиза на 14 февруарий 1892 година, четири години следъ създаването на сп. „Воененъ журналъ“.

Създаването на в. „Военни известия“ се дължи на представения и одобренъ отъ Военния министъръ докладъ на „Временний началникъ на учебното бюро“ подъ № 1 отъ 12 февруарий с. г.

Въ този до-
че „нуждата отъ
ленъ воененъ
вува отъ много
мнѣта“ и сп. „Во
не е могълъ да
нужда“, защото
редби по Воен
ство, които се
неофициалния(?)
енний журналъ“
гитъ до наз
Венчки разпо
печататъ ежеме
натъ, понеже тѣ
прилагатъ по
ше, то неофи
дѣлъ си губѣше
служеше за еди
които не всѣко

„Горнитѣ
недостатѣци на „Военний журналъ“ ще се попълнятъ съ изда-
ването на единъ воененъ листъ, който да излиза единъ или два
пѣти въ недѣлята съ следующето съдържание: 1. Височайши укази;
Височайши прикази; Прикази по Военното ведомство и циркуляри;
2. Височайши ауденции и представления; 3. Телеграми; 4. Новини
по военното искусство; 5. Военни журналы и тѣхното съдър-
жание; 6. Нови военни съчинения и книги; 7. Обявления и 8. От-
ворена поща за разни справки“ (правописътъ и стилътъ запазени).

Следъ одобряването на горния докладъ вестникъ „Военни из-
вестия“ почва да излиза единъ пътъ въ седмицата — всѣка сж-
бота въ четири страници вестникарски форматъ. Абонати сж всички

кладъ се говори
единъ специа-
листъ се чувст-
време въ ар-
енний журналъ“
удовлетвори тая
„разнитѣ разпо-
ното министер-
отпечатватъ въ
отдѣлъ въ „Во-
едва ли дости-
начението си.
редби, които се
сечно, закѣсня-
и безъ това се
рано въ дейст-
циалниятъ (?) от-
значението и
нѣ видъ архива,
му бѣше нужна.
два неизбежни

офицери и военни учреждения. Годишният абонамент е шест лева, а редактирането му се извършва от Учебното бюро при Министерството на войната, т. е. от редакционния съвет на „Военен журнал“.

Първоначално в „Военни известия“ излиза в 2300 екземпляра. По-късно тиражът му пораста до 3000 екземпляра и тази цифра се задържа почти до началото на войните.

Първия главен редактор е бил подполковникът от Генералния щаб Илия Димитров, който е заемал този пост от 1891 до 1892 год. и е втор по ред главен редактор след полковник Р. Петров, напуснал този пост през 1891 год. Първия редактор на вестника е бил капитан Хр. Марков, от канцеларията на Министерството. Назначаването му е станало по причина, че е тръбвало да води официалния отдел, където, както споменахме, сж се печатали всички укази, прикази и циркуляри, издавани чрез канцеларията на Министерството.

Назначението на капитан Хр. Марков в редакцията е станало още през 1893 год. с заповед по Военното ведомство № 205, заедно с това на поручик Грънчаров и подпоручик Хербст. Тогава капитан Марков е завеждал официалния отдел в „Военен журнал“. С прехвърлянето на последния в в. „Военни известия“ се издава нова заповед по Военното ведомство под № 283 от 13 септември 1895 год., която потвърждава командировката на горните трима офицери в редакцията.

Появата на в. „Военни известия“, като второ военно издание, се посрещна в войската добре. Сега всички разпоредби на Военното министерство идваха до офицерите навреме и се знаеха от всички, а сп. „Военен журнал“ се освободи от бремето на Официалния отдел и се превърна в чисто военно научно списание.

Вестникът още от първия си брой е официален орган на Военното министерство. Освен от официалните разпоредби на министерството, това се вижда от държавния герб, отпечатан под заглавието му.

Материалът се е разпределял строго по отдели, които при това сж се нумерирани с римски цифри. В самото начало на вестника се е давало съдържанието на всеки брой.

В отдела „телеграми“ сж били отпечатвани новините от цял свят, които сж намирили място в тогавашния всекидневен печат. В отдела пък „новини по военното изкуство“ сж били

давани такива почти от всички европейски държави, а сжщо и от балканските.

Подпис нѣма нито на един автор или преводач. Само на четвъртата страница долу е напечатано: „Издава Учебното бюро при Министерството на войната“.

Първият брой е отпечатан в „Книгопечатница и литография на Янко С. Ковачев“.

Хартията е здрава, жилага, печатът гладък и ясен, шрифтовете — четливи и разнообразни.

От общия вид е ясно, че редакцията е положила много грижи, за да направи вестника преди всичко прегледен, да му даде кубав външен вид и да го разнообрази с шрифтове. Явно е сжщо така, че опитът от печатането на „Военен журнал“ е подсказал как трѣбва да се подреди вестника, макар че за образец е бил взет руският вестник „Военный инвалид“.

Прочее, от февруарий месец 1892 год. българската военна книжнина се е обогатила с още едно издание — така нужният на войската вестник, който създава по-тѣсна връзка между командването и нея и който прави разпоредженията му бързи, като сжщевременно ги довежда до знанието на всички голѣми и малки командири почти едновременно.

В началото на 1892 г. началник-щаба на войската се освобождава от длъжността главен редактор и за такъв е бил назначен началникът на Учебното бюро при Министерството на войната, като първият остава да следи само общия ход на работата, прилагането на правилниците за дветѣ издания и да дава директиви.

Затова следната книжка на „Военен журнал“ излиза вече под редакцията на новия главен редактор и под заглавието е напечатано: „Издава Учебното бюро“, вмѣсто по-раншния надпис.

Още в февруарската книжка на сжщото списание не е отпечатан вече официалния отдел, но в замѣна на това е приложен на края „Закон за въоръжените сили на Българското кнжество“.

В мартенската книжка вече нѣма и официални приложения и седемте коли сж посветени на останалите два отдела, които съответно сж разширени.

Не може да се отмени без внимание и друга една дейност на редакционния съвет на Военните издания през онова време,

а именно: поощрението на частния начин от страна на офицера за издаване на свои трудове. Наистина, за оригинални трудове още и дума не може да става, но на преводител и първител компилации се отделя място и те се представят за откупване от страна на Министерството.

Малкото сведения, с които се разполага, говорят, че Министерството е било доста щедро към сполучливи и навремени преводи, като то или е отпусвало за поощрение на преводачител помощи въ пари, и при това значителни за времето си суми, или пък е откупвало известно количество екземпляри. Понякога това откупване е достигало до над четири хиляди екземпляри, която цифра е грамадна за тогавашнител разбирания, защото рядко се е пласирала книга въ повече от 300 до 500 екземпляра.

Но колкото и щедро да е било Министерството, колкото и усилия да се полагали от страна на Учебния отдел при същото министерство, естествено е, че развитието на военната книжнина не е могло да надхвърли възможностител и въ онова време българската военна книга е била още въ зародиша си, а като неизчерпаем извор за попълване знанията е оставала чуждата военна литература, най-вече руската. Затова и въ дветел издания най-грижливо се отбелязвали излизащител въ чужбина военни книги, с указаниа за адресител на издателствата им и за точнител им цени.

От горното следва, че нашата военна книжнина, ако и да не е постигнала изцяло целта си, все пак въ първител години е сложила само начало на развитието на военната мисъл, събудила е интерес към теоретичнител военни знания у нас и затова така грижливо се сочат източници за тяхното обогатяване.

Прочее, за редакцията е ясно, че хармонията между напредъка на военното дѣло и нашата военна книжнина не така скоро ще се постигне и затова се мъчи да бѣде полезна и на едното, и на другото с каквото може.

След като се създават и оформят дветел издания — „Военен журнал“ и „Военни известия“, предназначени за офицера, изникна друг важен въпрос: да се помисли за подофицера и войника, като се създаде и за тях подходящо четиво, нуждата от което е била още по-крещеща. Идеята твърде скоро почва да се оформя въ смисъл, че четивото за подофицера и войника трѣбва да бѣде съставено въ достъпна за равнището им форма, на подхо-

дящ за тях език и да има за цел издигането на тяхното умствено и духовно състояние, а също така да създаде дух въ войската, още повече, че последната бѣше започнала да се готви да изпълни своето голѣмо предназначение с замах на един голѣм и предвидлив военен организатор, какъвто бѣше тогавашнител военен министър — полковник Михаил Савов, и вече самоуверено и твърдо крачеше напред.

*

За да отговори на тази голѣма нужда на войската, с свойствения му широк жест, военният министър полковник Михаил Савов с заповѣд по Военното ведомство под № 233 от 10 юний 1893 год. обяви одобрения от него „Правилник за издаването на периодическото списание „Войнишка сбирка“ — за долнител чинове въ армията“, и предписа да се вземе за ръководство и бързо изпълнение.

Според този правилник „целта на „Войнишка сбирка“ е да спомогне за саморазвитието на долнител чинове от армията и за подигане на морала и военния дух у нашия войник. За тази цел „Войнишка сбирка“ да съдържа следущител отдели: 1. Отечественна история; 2. Отечественна география; 3. Военно-въспитателни раскази; 4. Раскази за възраждането на българския народ; 5. Военно-исторически раскази; 6. Повести от народния живот; 7. Сведения от другител науки, които могат да бѣдат полезни за войника и 8. Военни новини“ (правописът и езикът запазени).

Издаването на сп. „Войнишка сбирка“ се възложи пак на Учебното бюро при Министерството, т. е. на редакционния съвет на останалител две издания, под личната отговорност на началника на това бюро. Непосрѣдственото му, обаче, редактиране е било повѣрено на поручик Грънчаров, за когото не можем да не отбележим, че е проявил едно завидно умение и е вложил не малко труд и грижи. Официални сведения, че поручик Грънчаров е бил пръв редактор на сп. „Войнишка сбирка“, няма. (Те се черпят от личнител спомени на хора от редакцията и печатницата). Тѣзи сведения трѣбва да се приемат за вѣрни, тъй като от тримата офицери, командировани въ редакцията, за които говорихме по-рано, се знае, че капитан Марков е редактирал вестника, а подпоручик Хербст е следѣл нѣм.

ската преса и е превеждалъ отъ нѣмски за „Воененъ журналъ“ и „Военни известия“. Въ такъвъ случай предназначението на поручикъ Грѣнчаровъ не може да бѣде друго. Скромността на първитѣ труженици отъ редакционнитѣ съвети намира изразъ въ понятието „учебно бюро“, издава „учебното бюро“ и т. н. и това понятие покрива всичко, включително и тѣхнитѣ имена, качества и способности. Това прочее е твърде характерно и ние не бива да го отминемъ мълкомъ.

Не можемъ да не подчертаемъ сжщо така и онази беззаветна преданостъ къмъ дѣлото за създаването на българската военна книжнина, която несъмнено е царувала между офицеритѣ на учебното бюро, които сж гледали на това дѣло като на свято и общо за войската, а не като такова на отдѣлната личностъ, и смѣтаме, че затова именно подписитѣ сж се избѣгвали. За тѣхъ изглежда голѣмото дѣло на създаването на българската военна книжнина е било обща грижа на цѣлия институтъ, и личността не е трѣбвало да се подчертава. Поради тѣзи разбирания именно ние днесъ вече не можемъ съ голѣма сигурностъ да посочимъ имената и на много сътрудници, макаръ че това би трѣбвало да направимъ, защото книжовната дейностъ е преди всичко такава на отдѣлната личностъ и нейнитѣ умствени способности.

При опита да се вникне въ общия ходъ на редакционната дейностъ не може сжщо така да не се дойде до заключението, че работата въ редакцията е била разпредѣлена между членоветѣ на редакционния съветъ и постоянния съставъ и всѣки отъ тѣхъ или е ръководилъ едно отъ списанията, или пъкъ се е произнасялъ за качеството на получавания материалъ. Най-за вѣрване е, че началникътъ на Учебния отдѣлъ, като непосредственъ отговорникъ и старши началникъ, е разпредѣлялъ работата, а самъ е следилъ общия ѝ ходъ.

Но каквото и да е било устройството на самата работа въ редакцията, за насъ е важно, че третѣ издания сж се редактирали отлично и че за всѣко едно отъ тѣхъ сж положени много грижи и трудъ, а сжщо така и твърде много обичъ както къмъ самото дѣло като такова, така и къмъ войската. Тази голѣма обичъ блика въ всѣка страница, въ всѣки редъ, отъ самия общъ видъ на списанията и вестника и ние следъ петдесетъ години не можемъ да не почувствуваме и да не отбележимъ това.

Въ онѣзи идеалистични времена, когато всичко се е градило и създавало за пръвъ пѣтъ въ ползващата се съ обща обичъ

народна българска войска, много нѣща сж се постигали съ обичъ, която е бликала въ благороднитѣ сърдца на тѣзи строители на българската военна култура и на духа на самата българска войска, и чрезъ непосилень трудъ, съ който сж били преодолявани всички голѣми прѣчки, като наистина се е свещенодействувало.

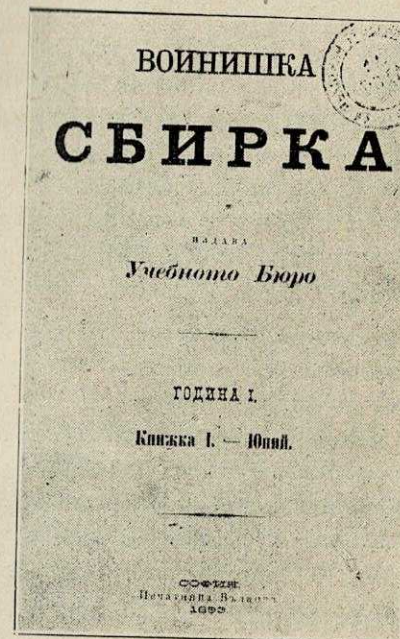
Сп. „Воинишка сбирка“, съгласно правилника, е трѣбвало да излиза редовно единъ пѣтъ въ месеца въ размѣръ не повече отъ петъ печатни коли. Първитѣ книжки на това списание сж отпечатани въ 3000

Като абонати сание войскови ли длѣжни да за на рота, батарея — по четири го а сжщо така библиотеки и тѣ нията по Воен — по едно го неаваненно отъ Годишниятъ (наата) е билъ анно, платими 1 юний и 1 де

Сътрудници сание сж могли ни офицери и отъ войската, имъ сж се печатана, когато сж

поставената цель, т. е. сж отговаряли на духа на списанието и, разбира се, следъ съответно одобрение отъ редакционния съветъ.

Тѣй като още при създаването на списанието се е имало предъ видъ, че списването на това списание не ще може да се постигне съ силитѣ на редакционния съветъ и тѣзи на случайнитѣ сътрудници-офицери и долни чинове, а ще трѣбва да се потърси съдействието на вещи лица извънъ войската, то затова още при създаването на правилника се прибавя къмъ § 11 забележка, която гласи следното: „Статии и съобщения отъ частни лица се допускатъ съгласно § 12“. Посочениятъ пъкъ параграфъ е съ съдър-

екземпляра.

на новото списание части сж би-пишатъ за всѣ или ескадронъ дишни течения, всички войскови зи на учрежденото ведомство дишно течение, желаещитѣ.

а б о н а м е н т ъ петъ лева го-на два пѣти: на-кемврий.

на новото списание бждатъ всички чинове но трудоветѣ тали само то-отговаряли на

жание: „Полученитѣ статии и съобщения ще се печататъ само тогава, ако тѣ отговарятъ на поставената целъ“.

Но кои сж тѣзи „частни лица“, за които става дума въ забележката на § 11 отъ Правилника на сп. „Войнишка сбирка?“

За отговоръ ще трѣбва да се обърнемъ къмъ споменитѣ на главнитѣ редактори.

Ето какво пише зап. полковникъ Коста Николовъ, който на два пжти е билъ главенъ редакторъ, въ бр. 1621 на в. „Народна отбрана“ въ статията си: „Спомени отъ 1906 и 1922 години“:

— „Войнишка сбирка“ се пълнѣше повече съ преводни статии за войницитѣ, а по-мѣкога и съ оригинални такива. Презъ мое време бѣха написани и обнародвани въ сбирката кратки биографии на по-голѣмитѣ войскови началници*). Най-ревностенъ сътрудникъ на сбирката тогава бѣ полковникъ Кантарджиевъ (сега генералъ о. з.), а често пишеше и Иванъ Вазовъ, Елинъ Пелинъ съ подписъ Д. Ивановъ и други наши писатели (к. н.).

Ето, прочее, отговора.

Разбира се, до сътрудничеството на такива автори като Вазовъ, а по-късно и на започващитѣ своитѣ литературни полети, Елинъ Пелинъ и следъ време Йорданъ Йовковъ не се е стигнало веднага въ смисълъ на редовно сътрудничество, а е трѣбвало тежкиятъ товаръ да се изнесе върху гърба най-напредъ на членоветѣ на редакционния съветъ, а после върху този на други отъ войската, имената на които за голѣмо съжаление сж скрити задъ всевъзможни инициали и букви и само на нѣкои сж достигнали до насъ.

На всѣки случай още въ първата книжка на списанието е отпечатанъ първиятъ оригиналенъ разказъ отъ поручикъ Азмановъ, подъ заглавие „Младия войникъ“. Така ни става известно още едно име на сътрудникъ, а разказътъ съ право трѣбва да се смѣтне за родоначалникъ на българската художествена военна литература. Ние подчертаваме това.

По-късно въ кн. 4 се срѣща името на М. Георгиевъ и капитанъ Кантарджиевъ. Едвамъ въ кн. 6 започва сътрудничеството на Иванъ Вазовъ съ спомени отъ Сръбско-българската война, подъ заглавие: „София — Пиротъ“. Около сжщото време започватъ да

*) Споредъ събранитѣ сведения тѣзи биографии сж написани въ голѣмата си частъ отъ г. Рачо Славейковъ о. з. майоръ, единъ отъ коректоритѣ въ редакцията.

се печататъ и „Раскази отъ българската черковна история“ отъ Ст. Икономовъ, които продължаватъ въ нѣколко книжки.

Стремежътъ на редакцията да се привлѣкатъ като сътрудници нашитѣ писатели личи още отъ първия день на създаването на сп. „Войнишка сбирка“ и той не е отишелъ напраздно. Редакцията е била особено благосклонна къмъ младитѣ писатели и нашъ културенъ дългъ е да отбележимъ и дебело подчертаемъ, че не единъ отъ нашитѣ видни писатели е намиралъ опора въ редакцията на Военнитѣ издания, при първитѣ му литературни опити.

Насърдението, което се е получавало, и насокитѣ, които сж били давани, изглежда, сж се оказали твърде благотворни за бъдещото имъ творчество.

На всѣки случай страницитѣ на Военнитѣ издания сж единъ отъ изворитѣ, отъ които може да се почерпятъ доста сведения при създаването на новата история на българската литература.

Нашитѣ сведения гласятъ, че не едно произведение на българени авторъ за пръвъ пжтъ се е печатало въ Военнитѣ издания и не единъ писателъ е трѣгналъ по стрѣмния пжтъ на творчеството, следъ като е билъ подкрепенъ и популяризиранъ отъ ежцитѣ.

Такавъ е случаятъ и съ Елинъ Пелинъ при първитѣ му литературни стѣпки презъ годинитѣ 1896 и 1897.

Следъ отпечатването на нѣколко произведения на този още млада и на никого неизвестенъ авторъ отъ с. Байлово, редакцията му съобщава писмено, че трѣбва да се яви, за да получи принадлежащото му се възнаграждение.

Малко смутенъ, че е трѣбвало да проникне въ Военното министерство, Елинъ Пелинъ се представя въ редакцията.

„Това бѣше едно селско момче“, разказва единъ отъ свидетелитѣ*) на тази сцена: „облѣчено въ груба шаечна съ рѣждивъ цѣлтѣ дреха, която бѣше дълга като пардесю, съ сламена шапка.

„Още смутенъ, Елинъ Пелинъ не вѣрваше, че сумата 40 — 45 лева е негова и се дава за отпечатанитѣ негови работи. Той като че ли смѣташе всичко за шега, може би поради това, че въ онова време ханораръ за отпечатване на литературно произведение почти никѣде не се плащаше.

*) Г. Кантарджиевъ — тогавашенъ управител на печатницата „Воененъ журналъ“.

„Сумата четиредесет лева за онова време бѣше не малка и удоволствието, което се изписа на лицето на Елинъ Пелинъ бѣше голѣмо, когато паритѣ бѣха вече въ джеба му и той можеше да се върне съ тѣхъ въ родното си село.

„Елинъ Пелинъ бѣше поканенъ да продължи да сътрудничи и това го поласка. Още повече смутенъ отъ невиджаната обстановка, той измърмори нѣщо, обеща и си отиде. Сътрудничеството му, обаче, продължи“.

Възнаграждението, за което е дума по-горе, е първото възнаграждение за литературенъ трудъ, което получава този нашъ днесъ именитъ писателъ.

Съвсемъ другъ е случаятъ съ писателя Ненчо Илиевъ. Отбиващъ военната си служба, редникътъ Ненчо Илиевъ е назначенъ ординарецъ при библиотеката на Военното министерство. Лошото материално положение, въ което е, и невъзможността му да посрѣща обикновенитѣ си нужди, подбуждатъ често работещия въ библиотеката коректоръ на редакцията г. Рачо Славейковъ, да се интересува за него и да го съветва да се заеме съ преводи, които обещава да отпечати въ сп. „Войнишка сбирка“.

Изглежда, че благородниятъ Рачо Славейковъ отначало дори е указалъ на Ненчо Илиевъ какво точно да преведе.

Така се слага началото на сътрудничеството въ Военнитѣ издания на този нашъ писателъ и това на неговата литературна дейность. Най-интересното, обаче, е това, че тя започва подъ войнишката куртка.

По-късно, особено презъ Свѣтовната война, Ненчо Илиевъ е вече редовенъ сътрудникъ на Военнитѣ издания, а сжщо така и воененъ кореспондентъ на в. „Военни известия“.

Разбира се, въ онова време въ Военнитѣ издания сж сътрудничили и други наши писатели.

Ние, обаче, се ограничаваме съ горнитѣ два случая като най-характерни и илюстриращи както отношенията на редакцията къмъ „частнитѣ лица“, за които говори правилника, така и желанието на редакционния персоналъ да привлече повече хора за отговорната работа, съ която бѣха натоварени Военнитѣ издания.

А тази отговорна работа се заключаваше въ следното: покрай прѣката целъ — да се създаде духъ въ войската, имаше и друга, която и до днесъ не се изпуска изъ очи отъ Военнитѣ издания,

а именно: да се насажда обичъ къмъ Царъ и Родина и упорито да се работи за повече просвѣта между народа. Независимо отъ предназначението на казармата да създава отъ българския младежъ воинъ, тя има сжщо така високата и благородна задача да възпитава. И ето за това именно възпитание, както се вижда отъ горното, въ нашата войска твърде рано се е помислило да се използва мощта на печатното слово и изкуствата. Тукъ му е мѣстото да отбележимъ, за добрата честъ на българскитѣ писатели, че тѣ всѣкога най-широко сж съдействували на войската въ това ѝ трудно начинание, и то почти всѣкога чрезъ най-виднитѣ си представители.

Но нека се върнемъ къмъ самото издание на сп. „Войнишка библиотека“. Още първитѣ книжки на списанието сж спретнати въ размѣръ $\frac{1}{16}$ отъ кола, на отлична хартия, съ едри хубави букви, които днесъ могатъ да послужатъ като образецъ по своята четливостъ и красота, съ художествена корица.

Съ това така грижливо подредено издание, съ тази хубава хартия, съ този хубавъ печатъ сп. „Войнишка сбирка“ несъмнено покрива своитѣ прѣки цели, е изиграло и други не по-малко важни роли, които си бѣше поставило — грижливо е насаждало обичъ къмъ книгата, показало е нагледно какви книги трѣбва да се даватъ на маситѣ и т. н. Защото, ако вземемъ прѣсканитѣ въ онова време на пазара книги, съвсемъ не ще се възхитимъ отъ тѣхния външенъ видъ и съвсемъ не ще се проникнемъ съ уважение къмъ книгата изобщо, за да не говоримъ за обичъ къмъ нея и събуждане на желанието за надникването въ нея.

Доколко „Войнишка сбирка“ се е харесала въ войската, личи отъ споменитѣ на старитѣ воители, които до днесъ говорятъ съ восторгъ за това списание, помнятъ го и изказватъ съжаление, че вече го нѣма...

При онази оскъдица отъ подходящо четиво на български езикъ въ онова добро време, при онази липса на здрава духовна храна, на грижливо подредени и грамотни книги, страницитѣ на сп. „Войнишка сбирка“ сж се буквално гълтали отъ всички чиновци на войската. Книжкитѣ сж се препрочитали, разказитѣ сж произвеждали грамадно впечатление върху наивнитѣ читатели и желанието у по-събуденитѣ за сътрудничество е расло. Това се вижда най-добре отъ последната страница на кн. 2, на която и по-късно редакцията е съобщавала кои отъ полученитѣ статии ще бждатъ отпечатани въ последващитѣ книжки. Че това е така личи пакъ

огъ тази страница, на книжка 2-а, на която числото на постъпилитъ „статии“ е цѣли 29 бройки.

Тази страница подъ названието: „Писма отъ редакцията“ е изпъстрена и въ следнитѣ книжки съ заглавията на твърде много постъпили „статии“.

Изобщо отъ 1892 година работата на Редакцията на военнитѣ издания се е доста разрасла. Тамъ вече е кипѣла трескава дейность, искали сж се повече усилия, влагалъ се е съответния дѣлъ отъ нервность, но сжщевременно се е творило и то голѣмото дѣло на българската военна книжнина.

Всички списания е трѣбвало да излизатъ точно на време, и то въ предвидения размѣръ. За това се е следило най-строго отъ най-голѣмитѣ началници въ българската войска. Ваканционни месеци тогава още не е имало, така че се работило непрекъснато кръгла година.

Възнаграждението за сътрудничеството за „Войнишка сбирка“ е било еднакво съ това на другитѣ издания. Тази именно щедрость за времето си по отношение на възнаграждаването не е могла да не даде своитѣ резултати. Отъ друга страна не можемъ да не забележимъ, че тя е била възможна поради това, че абонаментитѣ най-редовно сж се събирали отъ самитѣ войсковы части и изпращали вкупомъ на редакцията, а освенъ това евентуалнитѣ недоимаци сж се попълвали съ онѣзи субсидии отъ страна на Министерството на войната, които то, въ името на голѣмата гонена цель, редовно е предвиждало въ своитѣ бюджети.

За да могатъ да се предвиждатъ такива суми, редакцията е била задължена да прави за всѣко отъ своитѣ издания поотдѣлно равномѣтки въ края на всѣка година и тѣ сж се докладвали лично на министра на войната, който всѣкога е ималъ грижата да обезпечи сжществуването на тритѣ издания.

Наистина, както вече е известно, правилницитѣ и на тритѣ издания говорятъ за самоиздрѣжка на списанията отъ тѣхнитѣ постъпления, но сега не бива да се премѣлчава вече, че безъ подкрепа отъ страна на Министерството, не е минавало. То е правило тѣзи жертви всѣкога въ името на високитѣ цели, които тѣзи издания сж преследвали и видимата полза, която тѣ сж носили на войската.

За 1892 година трѣбва да отбележимъ още нѣщо, което представява интересъ за нашата военна книжнина, а именно: че

презъ нея въ в. „Военни известия“, бр. 57, се явява първиятъ подлистникъ, подъ заглавие „Въ боя“.

Това е една наивна импресия преводъ, и е напечатана съ следната забележка отъ редакцията:

— Понеже възпитателнитѣ цели въ войската най-лесно могатъ да се достигнатъ съ живи примѣри и разкази, то редакцията на вестника намѣри за полезно сѣгизъ-тогизъ да помѣщава поучителни разкази, когато й се представятъ подходящи.

— Днешниятъ разказъ е преведенъ отъ „Разведчикъ“^{*)}; той картинно рисува една отъ най-важнитѣ военни добродетели — добросъвестното изпълнение на дѣлга.

Отъ кого е направенъ превода, не е отбелязано, защото вмѣсто нѣе сж поставени три звездички.

На всѣки случай това е първиятъ подлистникъ въ вестника накаръ и преводенъ.

Първиятъ оригиналенъ подлистникъ, който се печати въ нѣколко следващи подъ редъ броя на вестника, се явява презъ следната 1893 година подъ заглавие „Отъ София до Сливница“ и е подписанъ съ буквитѣ „П. Х.“

Отъ месецъ юний 1893 година в. „Военни известия“ започва да излиза въ сжщия форматъ два пѣти седмично, а отъ 3 май 1894 година — три пѣти седмично, а именно: въ вторникъ, четвъртъкъ и сѣбота.

Отъ тази последна дата се промѣня вече формата на вестника; стариятъ вестникарски форматъ се прегъва на две, а колонитѣ отъ три ставатъ две; числото пѣкъ на страницитѣ — осемъ.

Въ този видъ вестникътъ излиза години подъ редъ, като при нѣмъ числото на страницитѣ е било съответно увеличавано.

Новиятъ форматъ се е смѣталъ за по-удобенъ и по-прибранъ, особено като се има предъ видъ, че въ вестника сж се печатали всички официални разпореждания. При това положение той е трѣбвало да се събира, подшива или подвързва, за да могатъ да се правятъ справки въ канцелариитѣ на войсковитѣ части.

^{*)} Руско военно списание.

По-раншният вестникарски размър не е позволявал това и големите страници лесно сж се кжсали.

Следъ подполковникъ Илия Димитровъ за главни редактори сж били последователно назначени следнитъ офицери: майоръ Ив. Фичевъ (по-късно генералъ, сега покойникъ), който е напусналъ редакцията презъ 1895 год.; майоръ Хр. Хесапчиевъ — отъ 1896 до 1898 (сега покойникъ); майоръ Д. Стойчевъ 1898—1900 г. (сжщо вече покойникъ); майоръ Г. Дерманчевъ 1900—1901, капитанъ Хр. Бурмовъ 1901, майоръ Хр. Морфовъ 1901—1902 г., капитанъ Ив. Русевъ 1903 год., майоръ П. Икономовъ 1904 год., капитанъ Б. Сирмановъ 1905 год., капитанъ Г. Гиргиновъ 1906 год., капитанъ К. Николовъ 1907—1909 год., капитанъ Ал. Ганчевъ 1910 год., майоръ Йос. Разсукановъ 1911 год. и капитанъ К. Доcheвъ 1912 год.

При създаването на тѣзи страници и засѣгането на института на главнитъ редактори, въ името на историческата истина не може да не се спомене, че на този постъ всѣкога сж били назначавани генералъ-щабни офицери по изборъ отъ страна на висшето началство.

Доколко тѣзи избори сж били почти всѣкога сполучливи, личи отъ това, че единъ грамаденъ процентъ отъ посоченитъ имена е на офицери, които сж оставили следа въ нашата войска, достигали сж въ по-нататъшната си служба високи постове или пъкъ сж се проявявали и извънъ военната си кариера.

Въ голѣмата си частъ тѣзи офицери сж интелектуалци, високо образовани за времето си хора, които сж направили твърде много за разширяване на своя хоризонтъ и сж допринесли не малка полза на войската.

Че това е така личи отъ факта, какво имената на много отъ тѣхъ сж записани въ военната ни история и днесъ съ право красятъ златния списъкъ на първитъ труженици въ военната ни книжнина.

Благодарение на тѣхната широка за времето си култура, високото съзнание за предназначението имъ, голѣмата обичъ къмъ войската и ясното схващане на дълга се е създала българската военна книжнина, като се е полагалъ винаги такъвъ трудъ, който е граничилъ съ подвига на мирното и културно полета.

Първи труженици върху благородната нива на българската военна книжнина, тѣ сж и нашитъ светци и завинаги свързватъ

името си съ нейното създаване, закрепване и днешното й процътяване.

Българската войска трѣбва съ особена благодарностъ да запомни имената имъ. Българскиятъ офицеръ, подофицеръ и войникъ трѣбва всѣкога да се отнася съ особена почитъ къмъ онѣзи, които безшумно работятъ за образованието имъ, като воители и съзнателни граждани и за закрепването на военнитъ имъ мисли, знания и добродетели, чрезъ които най-сигурно се подготвятъ още отъ мирно време победата на бойното поле...

*

Въ своята статия, която вече посочихме по-горе, запасниятъ генералъ Хесапчиевъ раздѣля довоенния периодъ на Военнитъ издания на два етапа. Първиятъ — полагането на нейното начало чрезъ сж. „Воененъ журналъ“, и вториятъ — създаването на сж. „Войнишка сбирка“ и „Военна библиотека“ (?).

Намъ се струва, че това раздѣляне днесъ трѣбва да бжде направено така: 1) създаване на българската военна книжнина, 2) нейното закрепване, а като трети етапъ да се посочи българската военна книжнина непосредствено предъ и следъ Свѣтовната война.

Въ своитъ свидетелствувания бившитъ главни редактори сж единодушни въ това, че развитието на нашето военно книжовно творчество е вървѣло отначало бавно (Хр. Г. Хесапчиевъ), че редакцията е срѣщала голѣми затруднения при преработка на статиитъ, редяковане на възгледитъ и увеличаване смѣлостта на строевитъ офицери къмъ писане и „изказване чрезъ печата по разни въпроси, които интересуватъ строя“ (зап. генералъ Кратунковъ).

Едвамъ полковникъ Коста Николовъ (1907 г.) може да се похвали, че неговото време“ съвпада съ появата върху нашето военно литературно поле на млади офицери, които започватъ да пращатъ статии, отначало не дотамъ сполучливи, но по-късно проявяватъ и талантъ въ перото. Още въ първитъ имъ начинания забелязахъ тѣхнитъ дарования и, коригирайки статиитъ имъ, връщахъ имъ ги съ другарски съветъ, какъ да пишатъ, и тѣ вземаха поука отъ това и се научиха. Днесъ тѣ сж добри наши писатели, публицисти, журналисти. Спомнямъ си по тоя случай за Николай Николаевъ, Василъ Юруковъ, Иванъ Стойчевъ и др. Тия млади хора можеха да бждатъ обезкуражени, ако азъ бѣхъ послушалъ съветитъ на тогавашния коректоръ на „Воененъ журналъ“ Рачо Славейковъ —

нашъ добъръ воененъ писателъ, сега покойникъ. Славейковъ се чудеше на моето търпение да препрочитамъ статиитъ на тия млади офицери и да ги покривамъ съ червено мастило.

Той казваше: — Хвърляй въ коша, не си губи времето! Това никой другъ освенъ Хр. Хесапчиевъ не е правилъ! — Но азъ останахъ вѣренъ на своето разбиране и днесъ съмъ гордъ и радостенъ за това.

*

Презъ този периодъ отъ време, когато отначало се създаваше българската военна книжнина, а после зрѣеше военната мисълъ, когато търпеливо се създаваха отъ голѣмитъ сърдца на редакторитъ автори и се поощряваха въ благородното имъ начинание, за да се оформятъ и насочатъ къмъ кабинетенъ трудъ и повече знания, работата въ самата редакция е била при доста неблагоприятни условия. Така съ редакционно помѣщение отначало не се е разполагало. Редакцията се е помѣщавала изъ чекмеджетата на писменитъ маси на служебнитъ лица отъ „Учебното бюро“ при Министерството на войната. Съ редакционна работа редакторитъ сж се занимавали извънъ служебното време.

Всички преписки и смѣтки е водѣлъ дѣлопроизводителътъ на редакцията.

Редакцията се е наименовала общо „Редакция на Воененъ журналъ“. Едвамъ въ 1895 год., когато се купува собствена печатница, се разполага въ редакционно помѣщение, въ което се настаняватъ и редакциитъ на „Военни известия“ и „Войнишка сбирка“.

Отношенията на редакцията съ войсковитъ части сж били чисто служебни. Частитъ сж били длѣжни да изпращатъ списъцитъ на абонатитъ всѣко тримесечие (1 ноемврий и 1 май).

Така въ бр. 132 отъ 30 мартъ 1895 год. на в. „Военни известия“ срѣщаме отпечатанъ и образецътъ, по който частитъ сж били длѣжни да представяватъ числото на абонатитъ и въ отдѣлни графи за всѣко списание указватъ колко екземпляри и отъ кое издание да имъ се изпращатъ.

Абонаментътъ сжщо така се е събиралъ отъ войсковитъ части и изпращалъ въ редакцията по шестмесечия.

Отношенията на редакцията сж били направо съ командиритъ на частитъ.

Изглежда сжщо така, че отпечатването на списанията, поради нарастналия брой на абонатитъ и разправията съ печатари, е пред-

ставявала сериозна грижа за редакцията, защото въ брой 133 отъ вестника сжщата, 1895 год., е отпечатано обявление, че въ помѣщенieto ѝ въ София ще се произведе търгъ съ тайно малонадаване за отпечатването на тритъ списания отъ 1 май 1895 год. за една година общо или поотдѣлно за всѣко отъ списанията.

Това обявление се повтаря въ нѣколко броя подъ редъ, но въ бр. 137 отъ сжщата година се съобщава, че обявениятъ търгъ се отнася само до сп. „Войнишка сбирка“ и в. „Военни известия“, а не и за сп. „Воененъ журналъ“.

Какъвъ е билъ резултатътъ отъ това спазаряване, което е трѣбвало да се състои на 20 априлъ 1895 год., ще кажемъ по-късно.

Тритъ издания, обаче, продължаватъ да се печататъ: „Воененъ журналъ“ и „Военни известия“ въ по-раншната печатница на Вълковъ, а „Войнишка сбирка“ — въ печатница „Напредъкъ“.

Презъ месецъ октомврий, обаче, „Воененъ журналъ“, кн. 6, година VIII, се печати вече въ печатница „Воененъ журналъ“. Единъ месецъ по-късно започватъ въ сжщата печатница да се печататъ и в. „Военни известия“ и сп. „Войнишка сбирка“ (кн. VI, година III).

Отъ горното личи, че редакцията по това време се е снабдила съ своя печатница, която е започнала да се нарича „Воененъ журналъ“.

Историята на снабдяването съ своя печатница е следната: както вече отбелязахме, разправиитъ съ печатницитъ не сж били малки и дори редакцията е трѣбвало да стигне до нежелателни отношения съ нѣкои отъ тѣхъ.

Презъ време на последния търгъ, за който е дума по-горе, се получаватъ високи цени. Тогава назрѣва мисълта за снабдяване съ своя печатница. Тази идея е била докладвана на министра на войната, като едновременно му е била представена смѣтка, че годишно за отпечатване на тритъ издания се заплащатъ отъ 110,000 до 120,000 лева, а една печатница за нуждитъ на изданията струва 30,000 до 25,000 лева. Въ своята печатница отпечатването на тритъ издания ще струва не повече отъ 80,000 лв., т. е. цѣлата печатница ще може да се изплати още първата година, а презъ следнитъ вече ще се икономисватъ по 20,000 до 30,000 лв. годишно.

Военниятъ министъръ, полковникъ Рачо Петровъ, почти веднага следъ този докладъ, назначава комисия подъ председателството на офицеръ и вещо лице — г. Григоръ Кантарджиевъ, които

да обходятъ продаващитѣ се печатници и влѣзатъ въ преговори за откупването имъ.

Комисията се спира на печатница „Дума“, която се е помѣщавала въ сегашното помѣщение на сладкарница „Царъ Освободителъ“ срещу Военния клубъ.

Като резултатъ на тѣзи преговори, съ заповѣдъ по Министерството на войната, въпросната печатница е била откупена за 23,000 лева.

Печатницата се е състояла отъ една скоропечатна машина 63 X 95 обр. „Аугсбургъ“, една американка, една преса (сжщата отъ бившата печатница, съ която е печатанъ вестника на Хр. Ботевъ въ Ромъния) и около 1000 кгр. букви.

Веднага следъ закупването ѝ, печатницата е била пренесена въ едното крило на зданието на сегашния Картографски институтъ, където машината е била инсталирана и работата е била започната. За управител на печатницата е било назначено на 15 юлий 1895 г. лицето Григоръ Кантарджиевъ, бившъ управител на частна печатница, сжщиятъ, който влизаше въ комисията по закупването на печатницата като вещо лице.

Вещъ въ книгопечатането, г. Григоръ Кантарджиевъ веднага поема работата, устройва печатницата въ едно сравнително кратко време и, както видѣхме, изданията почватъ да се печататъ въ собствената печатница, която, както редакцията тогава, получава наименованието: „Воененъ журналъ“.

Печатницата остава въ помѣщенията на Картографския институтъ три години. Въ началото на 1898 год. се пренася въ свое помѣщение на ул. „Аксаковъ“ — срещу сегашното полицейско коменданство, въ кжщата на тогавашния преподавател въ Военното училище г. Василевъ. Редакцията, обаче, съ своята канцелария остава въ малкото здание на Военното министерство. Презъ 1900 год., понеже въ печатницата, освенъ тогавашнитѣ издания се печататъ и доста повѣрителни работи на Военното министерство, то въ интереса на запазване тайната, печатницата се настанява сжщо така въ малкото здание въ двора на сжщото министерство, което се намираше въ северозападния жгълъ на района на министерството.

За да може Военното министерство да използва своята печатница за отпечатването на официалнитѣ си повѣрителни книжа, по докладъ на съответния воененъ министъръ, презъ 1907 год. е било

издадено решение на Министерския съветъ, по силата на което отъ този моментъ това отпечатване е започнало.

Споредъ споменитѣ на управителя на печатницата г. Григоръ Кантарджиевъ, по сжщата причина къмъ Министерството на войната къмъ онова време (1908 год.) официално се е обърнало и Военното министерство съ молба да се отпечатватъ въ бждеше срещу заплащане повѣрителнитѣ му шифрове, понеже на друго място то не е било сигурно въ запазването на тайната.

Первите работници въ печатницата Воененъ журналъ, когато тя се е помѣщавала въ зданието на Картографския институтъ. Въ сѣдмата е управителя Гр. Кантарджиевъ.

Въ това помѣщение редакцията и печатницата „Воененъ журналъ“ оставатъ до самото начало на Свѣтовната война.

Презъ този периодъ — близу петнадесетъ години — печатницата се снабдява и съ други машини и букви, а редакцията обзавежда съ своя мобелировка.

Снабдяването съ своя печатница е твърде важно събитие въ историята на военната книжнина, защото по този начинъ се е тла-няло напредъ развитието ѝ и по-късно се е дала възможностъ за

проява на частния починъ при отпечатване на свои трудове и преводи, а тази целъ именно гонѣше още отъ самото начало Военното министерство, взело подъ своя закрила периодичния печатъ и щедро поощряващо всѣко полезно начинание за развитието на българската военна книжнина.

*

Освенъ посоченитѣ списания, отъ страна на редакцията сж правени и други опити за увеличаване броя имъ.

Така съ заповѣдъ по Военното ведомство отъ 1893 год. се публикува Правилникъ за издаване на периодична „Офицерска библиотека“, споредъ който целта на библиотеката е била да даде по-значителни военни трудове въ преводъ, компилации и оригинални такива. Отъ тази библиотека, обаче, излизатъ отъ печатъ само нѣколко книги като: „Планинската война“, „Записки по стратегия, лекции, четени въ щабъ-офицерския курсъ презъ 1893 год. отъ подполковникъ Никола Ивановъ“ (по-късно генералъ Ивановъ).

Това начинание скоро заглѣхва и „Офицерска библиотека“ спира да излиза по две причини: липса на подходящъ материалъ и бюджетни срѣдства.

Значително по-късно, а именно презъ 1907 год. се прави другъ несполучливъ или по-скоро прибрзанъ като горния опитъ, който се заключава пѣкъ въ следното: на 8 априлъ с. г. съ заповѣдъ по Военното ведомство № 148 се заповѣдва започване на издаването на сп. „Прегледъ на иностранния воененъ печатъ“, но само следъ три години, а именно презъ 1910 год. това списание е трѣбвало да спре по липса на бюджетни срѣдства.

Съвсемъ отдѣлно трѣбва да бже поставенъ похвалниятъ починъ на редакцията да издаде презъ 1897 год. ценния трудъ на капитанъ И. Атанасовъ „Статистически сборникъ на княжество България“.

Редакцията е разполагала съ следнитѣ помѣщения: стая за главния редакторъ, за редакторитѣ и за канцелария.

Канцеларията е завеждалъ дѣлопроизводителтъ, който въ сжщото време е билъ и касиеръ-счетоводителъ. Отъ живи бивши чиновници на редакцията се сочатъ имената на следнитѣ лица, които сж заемали този постъ освенъ споменатитѣ вече: Коевъ като дѣловодителъ преди войнитѣ 1912 — 1913 години, а следъ него — това на Преображенски.

Редакцията е разполагала съ двама коректори. Споменаватъ се имената на Рачо Славейковъ — покойникъ, на докторъ Миховъ — също вече покойникъ, и тѣзи на Драгни Трифоновъ о. з. подполковникъ и Нелчиновъ Никола.

Експедиторъ и администраторъ около войнитѣ е билъ Борисъ Василевъ, който е на сжщата длѣжностъ и до днесъ.

Този малтъкъ персоналъ се е справялъ успѣшно съ грамадната работа, която къмъ 1912 год. редакцията вече е имала.

Полученъ, материалтъ се е преглеждалъ, одобрявалъ, приеждалъ въ състояние за печатъ отъ редакторитѣ, следъ което се е отпечатвалъ въ печатницата. Книжкитѣ своевременно сж се изпращали на абонатитѣ и така машината се е въртѣла крѣгла година.

Само обявяването на Балканската война презъ 1912 год. е нарушило този редъ.

ожемъ да смѣтнемъ, че процесътъ на раждането на българската военна книжнина продължава до 1913 година, т. е., че той обхваща и периода на войнитѣ срещу турцитѣ презъ 1912 — 1913 години и този срещу бившитѣ съюзници.

Следъ това голѣмо събитие въ живота на нашитѣ народъ и войска военната ни книжнина прави остъръ завои, който не може да не бѣде забелязанъ, защото още отъ пръвъ погледъ се хвърля въ очи и защото бѣше резултатъ на голѣмото изпитание.

Отъ този моментъ съ миналото почти се скжсва. Всѣки отъ авторитѣ преди всичко се подлага на самокритика, става взискателенъ спрямо себе си и се стреми къмъ самостоятеленъ и оригиналенъ трудъ.

Богатиятъ опитъ презъ тѣзи войни, поукиѣ и изключителнитѣ условия, при които бѣше попадналъ българскиятъ офицеръ презъ време на войнитѣ, му дадохъ възможность да провѣри теорията, да се вдълбочи въ себе си и да се отнесе критически въ благородния смисълъ на думата къмъ досегашнитѣ си знания.

За съжаление, мирновременниятъ периодъ между дветѣ войни — Балканската и Свѣтовната е твърде кжсъ, за да могатъ да се пронасятъ всички онѣзи почини и желания, които бѣха назрѣли и кипѣха въ душата на българския офицеръ.

Все пакъ наложително е да се отбележи онзи възходъ на българската военна мисълъ, който не може да не бѣде забелязанъ въ Военнитѣ издания следъ войнитѣ 1912 — 1913 години.

Отъ в. „Военни известия“ почва да лѣха съвсемъ другъ — новъ, свежъ духъ. Полетътъ на българската военна мисълъ става значително по-самоувѣренъ, по-самостоятеленъ и по-широкъ.

Следъ вегетирането на вестника презъ време на войнитѣ, когато той единственъ отъ тритѣ издания се печаташе (сп. „Воененъ журналъ“ и сп. „Войнишка сбирка“ съ обявяване на общата мобилизация спрѣха) вестникътъ е изпълненъ съ бойки статии. Много автори искатъ да посочатъ своето мнение, своя опитъ и да препоръчатъ мѣрки, както и да посочатъ грѣшки и увлѣчения. Военната мисълъ става самоувѣрена и значително по-богата. Въ всичко личи голѣмата загриженостъ, сочатъ се причинитѣ за общия неуспѣхъ, търси се отново пътятъ къмъ възходъ. Нѣщо ври въ душата на българския офицеръ и затова мисълта му не спира.

За щастие, здравата мисълъ изобщо наддѣлява. Увлѣченията се отстраняватъ, а благородната дързостъ на отдѣлни по-самонадѣяни автори достига до това, че тѣ отпечатватъ военнитѣ си трудове на собствени сръдства безъ да дочакатъ откриване възможността това да стане чрезъ Военнитѣ издания. Оригиналнитѣ трудове вече не сж рѣдкостъ. Печататъ се освенъ това твърде полезни военни помагала, спомени, солидни исторически и военнонаучни трудове.

Съ една дума узрѣването на военната мисълъ и възходътъ ѝ сж очебийни.

Като доказателство за този разцвѣтъ служи появяването на две военни книгоиздателства: книгоиздателство „Военна България“ въ Пловдивъ и „Военно книгоиздателство“ въ София. И дветѣ книгоиздателства обявяватъ въ в. „Военни известия“ съ какви книги и помагала разполагатъ. Напримѣръ — обявява се за: „Учебникъ за българскитѣ войници отъ всички родове оржжия“, „Книга за войника въ запасъ на армията“, „Войнишки другаръ“, „Действията на 4-а Преславска дивизия въ Освободителната война 1912 — 1913 години“, часть I отъ майоръ Ат. Христовъ, „Военна география“ — курсъ за старши класъ отъ майоръ Димитровъ и др.

Въ сжщото време обявява и редакцията на в. „Воененъ журналъ“, че има за продажба книгитѣ: „Тактически задачи по развърщането на рота, дружина, полкъ и бригада“ отъ полковникъ Р. фонъ Бризенъ; „Одринъ“ — юбилеенъ сборникъ, издание на редакцията „Воененъ журналъ“; „Военна игра“, отъ фонъ Алтракъ; „Албания и албанцитѣ“ отъ Д-ръ Моренинъ; „Прогресъ на съвременната полска артилерия“, отъ генералъ-лейтенантъ Роне; „Предни постове на конницата“, отъ Ф. Де Бракъ.

Не липсватъ и частни издания на самитѣ автори. Къмъ това време се печататъ: „Ездовата подготовка на конницата“ отъ ротм.

Р. Кисловъ, „Офицерътъ въ полето“, „Ръководство по автомобилното дѣло“ отъ Ал. Георгиевъ, „Учебникъ за телефониста“ отъ капитанъ Луковъ, „1-а бригада отъ 6-а пех. Бдинска дивизия въ Освободителната българо-турска война 1912 — 1913 години“ отъ генералъ Кантарджиевъ — книгоиздателство Ив. Г. Игнатовъ, „Самостоятелностъ на частнитѣ началници на война“ отъ генералъ-лейтенантъ Войде — превѣлъ о. з. генералъ Шишковъ и др.

Душевиятъ изворъ прочее блика бойко. Българскиятъ офицеръ най-сетне показва, че е готовъ за книжовна дейностъ и като тинущо възмъжалъ юноша се нахвърля съ жаръ тамъ, където чувствува, че досега е останалъ назадъ, че тази размѣна на мнения, това създаване на книжнина ще уеднакви разбиранията, придобити въ разнитѣ чуждестранни военни академии, и най-вѣрно ще създаде единството въ доктрината, за което толкова много настило бѣше изписано напоследъкъ, и още повече говорено.

Строгата, обаче, преценка за този периодъ говори и за недостатъци. Така покрай другото се смѣта, че се е стигнало до убеждението, че единъ отъ най-голѣмитѣ недостатѣци на нашата военна книжнина се заключава въ това, какво на нея ѝ е липсвало една обща насока и че тя въ грамадната си часть се е ръждала на случайността и хрумванията на отдѣлнитѣ хора, които поинако сж пишели или превеждали, само за да пишатъ или превеждатъ.

Ето какво пише г. Александъръ Ганчевъ, бившъ главенъ редакторъ, за нашата военна книжнина въ бр. 1621 отъ „Народна мисълъ“, въ статията си: „Нашата военна книга“:

„И все пакъ, нашата военна книжнина даваше ония теоретически предпоставки, които, както казахме по-горе, играеха ролата на компасъ въ търсенето отъ страна на строевитѣ началници най-важнитѣ пѣтища за достигане на добри резултати при практиката имъ работа по подготовката на армията.

Малка, скромна, безъ всѣкакви претенции, но все пакъ полезна за своето време заслуга, — ето баланса на нашата военна книжовна дейностъ въ миналото, която дейностъ, безспорно, има своя дѣла и въ победоносния вихъръ на българското оржжие, разнесло славата на родната армия по всички части на свѣта, а коститѣ на ето и нѣколко хиляди синове по всички краища на Балканския полуостровъ.

Следъ войнитѣ и особено следъ Свѣтовната такава, нашата военна книжнина се разрастна въ голѣми размѣри. Като че ли у

всички, които бяха взели участие във войните, се разбуди желанието било да предадат на своите другари събраните през тия войни поуки, било да покажат ясно и открито новите пътища за следване при организацията, възпитанието и въоръжението на армията ни“.

Не можем да не спрем вниманието на читателя и върху това, че появата на доста солидни трудове през времето между двете войни съвпада и с откриването на нашата Военна академия.

Дълго се налагаше на младите лектори във тази академия да излизат със свои трудове и те не закъсниха да се явят с такива.

*

От 1 януарий 1914 год. сп. „Военен журнал“ възобнови своето излизане, като за главен редактор беше назначен майорът от генералния щаб Азманов.

През същата година се намъри начин официалните заповеди и нареждания на Военното министерство да излизат във отделни свитъци, а колоните на в. „Военни известия“ се представиха за по-кратки технически статии от военен характер, които не можеха да се поместят по тази причина във „Военен журнал“.

През същата година се замисли вместо сп. „Войнишка сбирка“, което не беше още подновено, да се започне издаването на друго списание, което да има характер на „народно илюстрирано списание“.

След съответно обмисляне, редакцията най-сетне се спре на сп. „Отечество“ с формат $\frac{1}{8}$, което да излиза месечно.

Първият брой на списание „Отечество“ излиза на 15 юлий 1914 год., но своята голъма роля и известност това хубаво и тъй попадащо на читателите-офицери, войници и граждани, списание, придоби през време на войната.

Участниците във Свѣтовната война до днес с умиление си спомнят за този вѣрен другар на фронта и въ окопа, появата на всеки брой от който се посрѣщаше с нескривана радост.

За да завършим този период, ще споменем, че редакцията и печатницата продължаваха да се помещават въ малкото здание въ двора на министерството. Помещението, обаче, беше вече малко за развитите се списания, тиражът на които беше нарастнал поради повишения интерес към тях. Чакаше се само сгоден момент за преместването им въ по-голѣмо помещение.

За да очертаем накратко дейността на редакцията на военните издания през това време, ще сложим като най-сполучливо заключение една част от статията на покойния вече генералъ Ст. Азмановъ „Нашият военен печат през 1913 и 1914 год. (Н. О. бр. 1621).

„Доиде се до мисълта да се отдѣли официалният печат от в. „Военни известия“ въ специално служебно издание, а неофициалният отдѣл — да се печати въ форма и съдържание на обикновенъ ве

„Така обик „Военни известия“ да излиза ре седмично, вмѣстѣ седмицата. Увод сѣгаше предим тически или обпроси, а въ „Из чата“ се систе подхвърляше на което третира проси извън издания. При която се трети все пакъ се сѣз предпочитане, основателната и ка да бжде из ка да се каже, шето военно

новеният в-къ стия“ започна довно три пъти сто еднажъ въ ната статия за-но военно-поли-щественни въ-вадки отъ пе-матизираше и разборъ всичко, ше военни въ-официалните свободата, съ раха въпроситѣ, наваше, че е за щото и най-не-жестоката крити-казана тукъ, та-въ крѣга на на семейство.

„Едновременно съ това се започва издаването и на една „Военна библиотека“, която даваше въ преводъ най-ценното отъ чуждестранната литература върху нашите войни. Между другото, тази „Библиотека“ даде въ преводъ, съ разрешението на автора, книгата на Махмудъ Мухтаръ паша върху Балканската война.

„Войната подчерта още веднажъ и голѣмото значение на подофицера като помощникъ на офицера въ възпитанието на войника въ мирно време и като неговъ замѣстникъ въ време на война. Нашите подофицери бѣха лишени дотогава отъ четиво, което да бжде нагледно споредъ умственото имъ развитие и да третира теми отъ тяхния животъ и нужди. Съзнанието за тази необходи-

мостъ предизвика създаването на специално месечно списание за подофицера. Неизвестно по какви причини, това подофицерско списание бѣ прекратено за дълго време и възобновено едва преди нѣколко години.

„Обективнитѣ условия за съществуването на военния печатъ днесъ сж еднакви съ ония, за които пишемъ настоящитѣ редове. Идеитѣ, които ни ръководѣха тогава, сж мѣродавни и днесъ. Само чрезъ едно свободно и широко третиране на всички въпроси, които интересуватъ армията, може да се работи за нейното правилно развитие“.

*

Единственъ, който говори за състоянието на смѣткитѣ на редакцията, е о. з. полковникъ Марко Андреевъ, бившъ главенъ редакторъ между дветѣ войни. Въ статията си „Военнитѣ издания въ навечерието на нашата намѣса въ Свѣтовната война“, той казва:

„Смѣткитѣ на военнитѣ издания заварихъ объркани и приключени съ дефицитъ. Преладохъ ги съ около 50,000 лв. печалба. Тоя капиталъ постепенно нарастна презъ войната и достигна днешнитѣ размѣри“.

*

Въ какво състояние е била печатницата „Воененъ журналъ“ въ навечерието на Свѣтовната война личи отъ бр. 77 на в. „Военни известия“ отъ 18 юлий 1915 год., въ който въ отдѣлъ „Вжтрешна хроника“ е помѣстено следното антрефиле:

„Единъ скромненъ юбилей. — На 15 юлий, г-нъ Гр. Кантарджиевъ, основателъ и управителъ на печатницата „Воененъ журналъ“ отпразднува своятъ двадесетъ-годишенъ юбилей.

Преди двадесетъ години сп. „Воененъ журналъ“ и в. „Военни известия“ сж се печатили въ чужди печатници. Пръвъ г-нъ Кантарджиевъ предложилъ да устрои печатница на журнала. Благодарение своята предвидливостъ, инициатива и твърдо знание на дѣлото, той успѣлъ да увѣри Министерството на войната, че ще бжде много по-изгодно и за списанието, пъкъ и за самото Министерство, да има винаги въ своя разпоредба една печатница за обслужване нуждитѣ на редакцията и Министерството. Министрътъ на войната и началникътъ-щаба на армията възприели веднага идеята и възложили на г-нъ Кантарджиевъ да купи необходимитѣ машини и букви.

Прочее, на 15 юлий 1895 год. била купена първата машина и били наети първитѣ нѣколко словослагатели.

Благодарение вещината, преданността къмъ дѣлото и безкористната дейность на този скромненъ труженикъ, печатницата скоро напреднала и се развила така, че днесъ тя удовлетворява почти всички нужди не само на сп. „Воененъ журналъ“, „Отечество“ и в. „Военни известия“, но и много нужди на самото Военно министерство. Днесъ тя разполага съ 2 голѣми, 2 — 3 малки машини, съ книговезно отдѣление и въ нея работятъ 32 работници. По този случай, въ 11 часа пр. пледне и. д. помощникъ-началникъ-щаба на армията, г-нъ полковникъ Азмановъ, отъ името на началникъ-щаба на армията и офицеритѣ и чиновницитѣ при него, поздрави юбиляра г-нъ Кантарджиевъ, като пожела, щото печатницата съ усилията на всички да процъвти и се развие още повече. Следъ това редакторътъ, г-нъ майоръ Кратунковъ благодари на г-нъ Кантарджиевъ отъ името на персонала, насърчи го и посочи безкористната и неуморима дейность на г-нъ Кантарджиевъ като примѣръ за подражаване отъ всички“.

е използването на Военните издания като мощно средство за поддържане духа въ войската през войните 1912 — 1913 години, несъмнено, бѣше грѣшка. Духовното общуване чрез печата е било всѣкога едно отъ средствата да се влияе върху голѣмъ брой читатели, а авторитетътъ на печатното слово е общоприсъзнатъ. Не току-така се казваше за печата, че е седмата велика сила. Умѣлото използване на печата е, обаче, едно изкуство. Печатътъ всѣкога трѣбва, както се казва, „да търси пулса“ на своитѣ читатели, ако иска да не губи своя авторитетъ, и да играе своята голѣма роля твърде умѣло, за да може да влияе върху читателя.

Като една отъ поукитѣ отъ войните 1912 — 1913 години бѣше тази, че съ обявяването на Свѣтовната война редакцията на Военните издания се „мобилизира“, като се приготви да изпълни своето голѣмо предназначение.

Наистина, предварително нищо приготвено и обмислено нѣмаше. Планътъ предвиждаше само превръщането на в. „Военни известия“ въ всѣкидневникъ, но какъвъ точно видъ и характеръ трѣбваше да има — бѣше предоставено да реши главниятъ редакторъ при самата мобилизация. Но тогава и самиятъ той бѣше смѣненъ.

Както въ много случаи до този моментъ, току-що назначениятъ главенъ редакторъ трѣбваше да импровизира набързо, да се справя при трескава обстановка съ прѣчкитѣ и трудноститѣ, за да създаде онова, което би могло да се предвиди, обмисли и подготви предварително.

Че създаването на единъ всѣкидневникъ, и то въ такова време, каквото сѣ днитѣ на мобилизацията, е подвигъ, за това две

мнения не може да има, но при все това трѣбва да се има предъ видъ, че в. „Военни известия“ ставаше всѣкидневникъ за цѣлия въоръженъ български народъ, органъ на Действащата българска войска, съ предназначение да поддържа духа на войската и населението, а сѣщо така и листъ за пропаганда.

Редакцията, както вече знаемъ, съвсемъ не бѣше приспособена за такава усиlena работа. Тя, освенъ че не разполагаше съ нужния персоналъ, но дори нѣмаше и нужното помѣщение, за да развие веднага всичкитѣ си служби, които се разширяваха и налагаха отъ самия характеръ на работата.

Въ какво положение е билъ главниятъ редакторъ по онова време, личи отъ статията му „Първиятъ брой на ежедневника „Военни известия“, помѣстена въ бр. 1621 на в. „Народна отбрана“. Седемнадесетъ години по късно отъ този моментъ г. Василь Юруковъ, тогавашенъ главенъ редакторъ, пише следното:

„Първиятъ брой! Не ще го забравя никога. И не пожелавамъ никому да бѣде главенъ редакторъ на вестникъ, предназначенъ за поддържане духа на армията и населението презъ време на война и чиито точни задачи и програма не сѣ още напълно изяснени нито на онѣзи, които го създаватъ, нито на онѣзи, които ще го четатъ“.

Но ако г. Юруковъ говори за самия първи брой така, то пита се, какво е било преди да излѣзе отъ печатъ този брой отъ вестника, защото отпечатването му несъмнено е резултатъ на създаването му въ ръкописъ.

Ето какво приблизително разказва пакъ г. Юруковъ за това време:

„Понеже въ старото отдѣление на редакцията (малкото здание въ двора на Военното министерство н. б.) не можеха да се разширятъ службитѣ за издаването на всѣкидневникъ, трѣбваше да се потърси ново помѣщение за редакцията и печатницата“.

Случайността го отправя къмъ Св. София — сегашното помѣщение на фонда.

„Бѣхъ се научилъ, че това здание се освобождава отъ Интендантството, което го използваше за складове“, — продължава понататъкъ г. Юруковъ.

„Зданието бѣше въ най-лошо състояние: изпорутено, съ изпупенъ подъ, съ паднала мазилка, но азъ бѣхъ доволенъ.

„Съ известно очудване началството го сложи въ мое разпореждане и ми се отпуснаха сръдства за поправката му, безъ нѣкаква особена надежда, че ще може да се получатъ резултати“.

Но какво не е постигнала настойчивостта и изобретателността на българския офицеръ въ такива случаи?

Зданието почва да се поправя и едновременно почти да се нася въ него редакцията и печатницата.

Сградата на Военно-издателския фондъ

Въ горния етажъ на зданието на ул. „Оборище“ № 2 се настанява редакцията, счетоводството, експедицията и словослагателското отдѣление, а въ долния етажъ — машинитѣ на печатницата.

Най-голямото преимущество на това помѣщение е, че то е просторно.

Първиятъ брой отъ всѣкидневника „Военни известия“ излиза отъ печатъ на 27 септември въ четири страници. Той е съ вестникарски форматъ, въ какъвто форматъ, прочее, вестникътъ излиза презъ цѣлата Свѣтовна война.

Годишният абонамент за офицерите е 6 лв., за долните чиновци 3 лв., а отделен брой 5 ст., каквато тогава беше цената на всички останали вестници.

Какъв щеше да бъде видът и характерът на вестника в тези върховни моменти на изпитание, личи от малката програмна статия, съдържанието на която беше следното:

„Пред вид събитията, които настъпват в нашата страна, и като имаме опит от миналото, решено е в „Военни известия“ да започне да излиза всеки ден с единствената цел да дава най-точни и проверени информации, както от бойните полета, така и от всички краища на нашето отечество.

„За да се избягнат каквито и да било заблуждения и лъжливи новини, които не дават пълна ориентировка на читателите, редакцията на „В. И.“ е наредила свои кореспонденти по щабовете на всички дивизии и армии, които са задължени да изпращат най-бързо сведения.

— Въ желанието си да направим от „Военни известия“ един вестник с приятно четиво, да се желае от всеки български гражданин, да бъде достъпен за всички и необходим за нашите братя на бойното поле, редакцията освен това е наредила свои кореспонденти, но е поканила всички наши видни литератори и обществени дейци да бъдат полезни в случая с своето ценно сътрудничество.

„Към вестника ще имаме седмично литературно, илюстрирано издание „Отечество“, което ще дава избран литературен материал, картини и фотографии от специалните наши художници и фотографии при всяка армия и дивизия.

„След демобилизацията печалбите от вестника ще бъдат предадени на фонда за сираците на падналите в войната.

„Като върваме, че ще имаме пълната подкрепа на обществото, залавяме се за работа с голяма надежда да оправдаем всички очаквани надежди“.

При тези разяснения от страна на редакцията, ясно е какво е съдържанието на вестника през войната.

Ще прибавим, че в вестника по-после се печатаха на видно място бюлетините за военните действия, заповедите по действащата войска, а по-късно започнаха да пристигат първите дописки на военните кореспонденти от бойното поле.

Като кореспонденти пък при дивизиите са били изпратени: Людмил Стоянов, Данаил Крапчев, Андрей Протич, Ненчо Илиев и професорите Мишайков, Дечев и др.

Доколко сполучлив е бил подборът на помощния персонал, както се вижда — от професори, общественици, видни писатели и журналисти, свидетелствува пак главният редактор тогава, капитан В. Юруков, в посочената вече по-горе статия с следните редове:

„Като професори и писатели повече ги избиваше на наука и белетристика, отколкото на журналистика, новинарство, военна пропаганда и дисциплина, но все пак се проявиха прекрасно“.

Изглежда, че и кореспондентите при дивизиите не напълно ясно са схващали задачите си, но причината за това е липсата на опит и точни указания.

Все пак между тях изпъкнаха талантиливи хора, каквото например беше кореспондентът Йордан Йовков*), дописките на когото са свежи и днес и са сочни картини от войната.

В посочената по-горе статия г. В. Юруков дава също така ценни сведения и за тиража на вестника. Така, първият брой е бил отпечатан в десет хиляди екземпляра. Осем хиляди за войската и две хиляди за населението.

Този тираж е постигнат при положението, че печатницата не е разполагала с ротативна машина, а в началото на войната са липсвали мастила, хартия и др. материали и едвам по-късно са набавени от Германия.

Вестникът е бил изпращан за войската с военната поща, която често е забавяла пратките върше много.

Числото на изпращаните екземпляри е било определено с оглед на това — на взвод да се падат по 3—4 вестника от всеки брой, като се е предполагало, че взводният командир или най-грамотният войник ще го прочете на другите войници.

*) Не е излишно да споменем малко известния факт, че някои от разказите на Йордан Йовков са отпечатани за пръв път в сп. „Войнишка сбирка“ на което списание той след това става редовен сътрудник. Така че и Йордан Йовков като Елин Пелин и Ненчо Илиев получава първата реална подкрепа от Военните издания. От тук неговата готовност като военен кореспондент, независимо от личните качества и таланти на този писател.

Твърде скоро, обаче, се разбира, че този тиражъ на единъ вестникъ на Действуващата войска е твърде малък. Вестникътъ освенъ това започна да се търси твърде много и отъ населението. Тиражътъ му бързо порастна, макаръ че печатницата разполагаше все още съ две голъми машини, които непрекъснато бѣха въ движение и само на които можеше да се печати вестника.

По-късно се набавиха още машини. Тиражътъ на вестника, обаче, още на 3-ия или 4-ия месецъ отъ началото на войната достига 25,000 броя дневно, а къмъ 6-ия месецъ вече се печати въ 35,000 броя.

Д-ръ Н. П. Николаевъ въ статията си въ сжщия брой на в. „Народна Отбрана“ говори, че презъ 1918 г. тиражътъ на вестника е билъ 50,000 екземпляра, а о. з. полковникъ И. Венедиковъ — че презъ 1917 год. тиражътъ е билъ 40,000 екз., като прибавя: „принудихъ се да ограничавамъ тиража му, за да не подбивамъ частнитѣ вестници“.

Тѣзи грамадни цифри говорятъ твърде много сами за себе си. Това несъмнено сж първитѣ постижения въ историята на нашата журналистика, защото въ това време нашитѣ всѣкидневници сж имали тиражъ 10 — 15,000 екземпляра при положение, че щабътъ на Действуващата войска е откупувалъ известно количество отъ всички излизащи тогава вестници за нуждитѣ на войската.

Показанията на г. Венедиковъ, прочее, ясно говорятъ, че тѣзи цифри сж могли далечъ да бждатъ надминати, но редакцията на Военнитѣ издания съвсемъ не е имала намѣрение да унищожава частнитѣ издания и вестници.

Между многото ползи, които в. „Военни известия“ е донесълъ презъ време на войната, е и тази, че той показва: 1. какво и у насъ може да вирѣ вестникъ съ голѣмъ тиражъ, и то въ такива оскждни времена, каквито бѣха тѣзи презъ войната и 2. че българинътъ обича да чете, стига да му се поднася подходяща за момента духовна храна. Не бива да се отминава сжщо и това, че в. „Военни известия“ заедно съ другитѣ военни издания презъ войнитѣ изигра твърде важна роля, като приучи мнозина да свикнатъ да държатъ книга въ ръка и да намиратъ въ нея най-добрия другаръ и учителъ дори въ окопа и подслона.

Отъ горното пъкъ следва да се навади заключението, че ако за Военнитѣ издания бѣше помислено още отъ мирно време, навѣрно, презъ тритѣ години отъ Свѣтовната война тѣхното зна-

чение и културната имъ роля щѣха да бждатъ още по-значителни. За съжаление, това не бѣше направено и всичко се създаваше презъ време на самата война подъ напора на нуждитѣ, когато възможноститѣ бѣха значително ограничени и при това често трѣбваше да се импровизира.

На всѣки случай, поука отъ Свѣтовната война е твърде голѣма и тя трѣбва да се има занаяпредъ предъ очи.

Въ бждеще никога не бива да се повтаря посочената грѣшка — мобилизираниятъ народъ да остане почти двадесетъ дни безъ въздействие, както бѣше презъ 1915 год., защото последниятъ брой на мирновременния в. „Военни известия“ излиза на 5 септемврий 1915 год., а първиятъ брой отъ военния вестникъ се печати едвамъ на 27 септемврий с. г., сп. „Отечество“ — чакъ на 10 октомврий, а „Походна войнишка библиотека“ започва да излиза едвамъ презъ 1917 год.

Седмичното списание „Отечество“, както се вижда отъ цитираната статия въ брой 1-и отъ всѣкидневника „Военни известия“, става като приложение на вестника. То започва да излиза въ 12 страници. Богато илюстрирано отъ най-добритѣ наши художници, то става едно отъ най-хубавитѣ издания, които е издавала нѣкога редакцията, а за техническото му подреждане не може да се направи никакъвъ упрѣкъ. Прочее, за времето си то е почти идеално списание.

Понеже печатницата „Воененъ журналъ“ е била претрупана съ работа, отпечатването на списание „Отечество“ става въ „Придворната печатница“.

Годишниятъ абонаментъ на списанието е 8 лв.; отдѣленъ брой се продава по 20 стотинки. Видътъ и съдържанието на сп. „Отечество“ е такъвъ, че то почва да се търси твърде много отъ гражданството и списанието се слобива съ хиляди частни абонати.

За редактори на това списание сж били назначени: Кирилъ Христовъ и Елинъ-Пелинъ, които сж го редактирали по смѣнно: седмично, по броеве или месечно.

Сътрудничили сж въ сп. „Отечество“ всички видни наши писатели отъ онова време, като се почне отъ патриарха на българската литература Иванъ Вазовъ.

Илюстрациитѣ — най-вече тѣзи отъ фронта — сж отъ виднитѣ наши художници: Щъркеловъ, Борисъ Деневъ, Мутафовъ и др., като сж назначени като военни художници при щабоветѣ на армийтѣ и дивизийтѣ.

За тритѣ годишни течения отъ това списание може смѣло да се каже, че тѣ днесъ сж най-хубавиятъ литературенъ паметникъ, създаденъ презъ войната, и най-добре рисуватъ самата война. Затова днесъ сж така ценни.

Онзи, който поиска да изучи всестранно Свѣтовната война, не може да не надникне въ страницитѣ на сп. „Отечество“.

Прочее, макаръ и съ малки недостатѣци, това списание се посрѣщаше като единственъ свѣтилникъ презъ време на войната и отъ фронтовици и отъ гражданство и затова излизането на всѣки новъ брой се очакваше.

Надали нѣкога е имало българско списание, което да се е радвало на такава обичъ и да е имало толкова много читатели, както презъ време на войната списание „Отечество“.

Това списание наистина дойде въ онова време да изиграе една голѣма културна роля и сжщевременно да покаже колко много може да се направи чрезъ изкуствата, съ обичъ и при добро желание.

Днесъ Военнитѣ издания могатъ да бждатъ горди, че тѣ сж създатели на това списание и че грижитѣ и указанията на главнитѣ редактори сж спомогнали твърде много да нѣма увлѣчения, да има едно широко и отъ нуждната висота отнасяне къмъ въпроситѣ и строго да се следва голѣмата целъ, която редакцията нѣкога е гонила, а после вече да се търсятъ други постижения.

Какъвъ е билъ тиражътъ на „Отечество“ — нѣма точни указания, но като се съпоставятъ цифритѣ, трѣбва да се предполага, че къмъ края на войната той не е билъ по-малкъ отъ 25 — 30,000 екземпляра, а може би е гонилъ и този на „Военни известия“, на който, както споменахме, списанието е било приложение. Ако пресмѣтнемъ, колко книжки общо сж разпространени между народъ и войска презъ тритѣ години на войната, ще получимъ грамадната цифра отъ 150 нумера кржгло отъ по две печатни коли за три години съ 25,000 тиражъ, което е равно на — 3,750,000 екземпляра или 7,500,000 печатни коли. Ако тиражътъ е билъ 50,000, какъвто е билъ този на вестника, то тѣзи цифри ще трѣбва да се удвоятъ.

Третото издание, което имаше за целъ да даде четиво на войника въ окопа при започналата се вече позиционна война, когато той разполагаше съ достатѣчно свободно време, бѣше „Походна войнишка библиотека“.

Библиотеката започна своето сжществуване презъ 1917 год. Като прѣви нумеръ излѣзе книгата съ сто избрани стихотворения на Ив. Вазовъ подъ заглавието „За родината“.

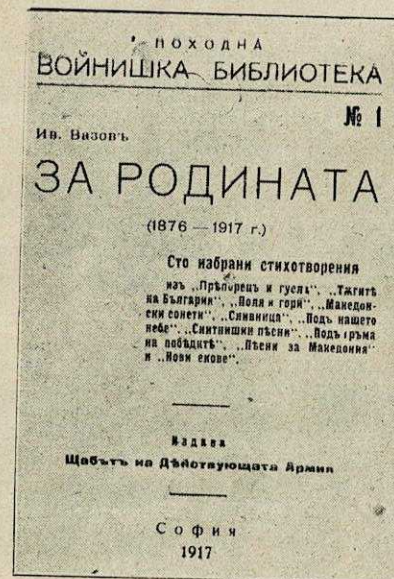
Като предговоръ въ тази книга е отпечатана кратката статия „За целъта на библиотеката“, която дава всичко онова, което днесъ ни интересува. Ето извадки отъ съдържанието ѝ:

„Въ съвременната война не само материалната култура и развитата военна техника печелятъ победи. Наредъ съ топоветѣ и пушкитѣ за сега не по-малко знасоката духовна ника и непоко въ победата, подсилвана чрезъ помнянията“.

Убеденъ въ на действаща издаването на библиотека, чиято да култивира къмъ родното българския нитѣ произведе налното творчесж изтъкнати нитѣ качества народъ и сж въз типичнитѣ страбитѣ, а така сж по-достъпни за него творения на голѣмитѣ, съ свѣтовна известност, европейски писатели.

„Походна войнишка библиотека“ се редактираше отъ създаденъ нароченъ за целъта съветъ (комитетъ) въ състава на който влизаха: проф. Ив. Д. Шишмановъ, проф. Б. Цоневъ, проф. Л. Милетичъ, проф. Б. Пеневъ, проф. М. Арнаудовъ, проф. Ст. Младеновъ и като библиотекаръ на съвета — писателятъ Ст. Чилингировъ“.

Като № 2 отъ „Походна войнишка библиотека“ излѣзе единъ томъ отъ бойнитѣ разкази отъ Йорданъ Йовковъ, а като № 3 — Разкази отъ Ц. Церковски, № 4 е посветенъ на „Бай Ганю“ отъ

това, Щабътъ та армия почва настоящата биглавна целъ е дълбока обичъ като запознае войникъ съ ценния на националство, въ които особено основна българския произведени по ни на народния що и съ нѣкои

Ал. Константиновъ. Началото, прочее, бѣше сложено и следнитѣ нумери отъ библиотеката излизатъ най-редовно единъ следъ другъ.

Всичко презъ 1917 и 1918 година излизатъ 56 нумера — томове, съ джебень форматъ $\frac{1}{32}$, твърде удобень за презъ време на война.

Споредъ о. з. полковникъ И. Венедиковъ, тиражътъ на „Походна войнишка библиотека“ е билъ 25,000 екземпляра, а това значи, че презъ дветѣ години на нейното съществуване сж отпечатани и разпрѣснати между въоръжения български народъ точно 1,400,000 екземпляра.

При това положение смѣло може да се каже, че презъ време на Свѣтовната война Военнитѣ издания се превръщатъ въ най-голѣмото книгоиздателство, каквото е съществувало нѣкога въ България, защото постиженията наистина сж шеметни. Такова популяризиране на автори у насъ никога не е имало. Нѣма го и днесъ. Защото до войнитѣ едно литературно произведение рѣдко се е печатало въ 1500 екземпляра, а днесъ обикновениятъ тиражъ е 3,000 екземпляра, като това количество се пласира въ единъ промежутъкъ отъ две до три години.

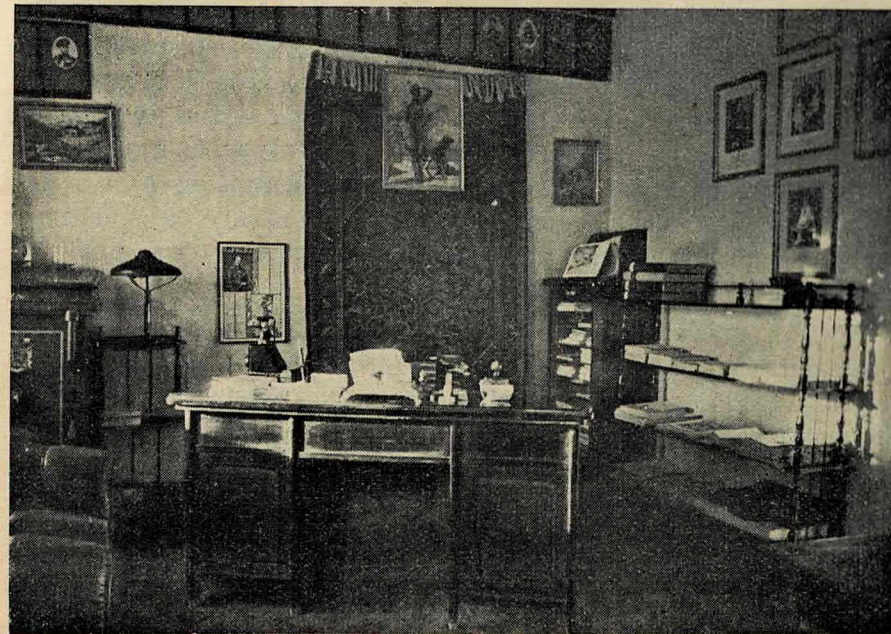
Важното въ случая е, че съ тоя починъ Военнитѣ издания създаватъ грамадно духовно богатство не за да се мъдри по рафтоветѣ и книжарницитѣ, а да попадне веднага въ ръцетѣ на жадуващитѣ просвѣта български синове, тжгуващи за родината, пречистени отъ страданията си воители, съ души готови да погълнатъ всичко, каквото имъ се даде като духовна храна.

Колкото и да страда отъ недостатъци и да има увлѣчения въ академичностъ при подреждането на списъка на нумерата на „Походна войнишка библиотека“ отъ редакционния съветъ, колкото и да има непълноти въ сп. „Отечество“, колкото и да е „служебна“, въ последнитѣ дни на войната духовната връзка между фронта и редакцията на в. „Военни известия“, все пакъ, ако би се взела подъ внимание дейността на Военнитѣ издания само презъ време на Свѣтовната война, надали ще се намѣри човѣкъ въ България, който да не се съгласи съ това, че равна на нея не е имало, че тази дейностъ е наистина народополезна и блѣскава и се равнява може би на всичко онова, което е било извършено за българската култура отъ Освобождението до самитѣ войни...

Защото, ако пресмѣтнемъ, че срѣдно в. „Военни известия“ въ продължение на три години е излизалъ съ тиражъ 30,000 бр. отъ по една кола ежедневно, а сп. „Отечество“ за сжщото време по

2 коли седмично съ тиражъ 25,000 екземпляра и прибавимъ сбора къмъ отпечатанитѣ такива въ „Походна войнишка библиотека“, ще получимъ колосални цифри, които преди войнитѣ биха замаяли главата и на най-голѣмия оптимистъ, но сж за очудване и днесъ.

Защото кржглиятъ общъ сборъ, споредъ горнитѣ пресмѣтания, дава грамадната цифра отъ около 50 милиона печатни коли, отпечатани и прѣснати между войска и народъ, а това значи, че всѣки

Работната стая на главния редакторъ

войнъ презъ Свѣтовната война е получилъ около 50 печатни коли четиво (При положение, че презъ време на войната подъ знамената е имало единъ милионъ войници) или по 800 печатни страници.

Ето, прочее, съ какъвъ масштабъ се е работило тогава и ние сме длъжни да ги напомнимъ.

Тѣзи кратки пресмѣтания, прочее, показватъ твърде нагледно че презъ време на войната 1915 — 1918 год. Военнитѣ издания се бѣха превърнали въ единъ грамаденъ фаръ, който, освенъ че изпълни начертаното му нарочно предназначение отъ Щаба на действащата войска, сжщо така допринесе твърде много за култур-

ното издигане на българския народъ, защото никога толкова много не е четено и то отъ народа, както презъ време на Свѣтовната война.

Защото тогава хора, които отъ напущане училищната скамейка не бѣха пипали книга, освенъ нѣкой партиенъ вестникъ, тогава сричаха по цѣли дни онова, което имъ се поднасяше, и облагородяваха душитъ си. И ако резултатътъ не се получи веднага, той се почувствува и то въ значителна степенъ по-късно.

На всѣки случай българинътъ следъ войнитѣ стана другъ. Па и можеше ли да бжде иначе, когато хора, които никога не бѣха виждали други картини, освенъ лубочнитѣ издания на знаменития „Папагалъ“ и други на него подобни, тогава за пръвъ пѣтъ имаха възможностъ редовно да прелистятъ изящнитѣ страници на сп. „Отечество“, изпълнени съ отпечатъци отъ произведенията на най-добритѣ ни художници. А това, повтаряме, не можеше да не повлияе върху възприемчивия и ученолюбивъ по природа българинъ, за което нѣщо има вече толкова доказателства.

Прочее, отъ изложеното дотукъ личи, че около редакцията на Военнитѣ издания презъ време на Свѣтовната война се бѣше съсрѣдоточилъ елитътъ на българскитѣ мисль, книжовностъ и изкуства. По онова време тя наистина се бѣше превърнала въ нѣкакъвъ аеропагъ. И макаръ нѣкои отъ именититѣ ѝ сътрудници да не влагаха нѣщо повече отъ своя съветъ и голѣмото си име, тѣ все пакъ, макаръ и само съ това, плащаха своята голѣма данъ къмъ Отечество и народъ, който три години воюваше и съ гърдитѣ си отстояваше заветнитѣ граници на земята на българитѣ, завещани отъ славнитѣ му прадѣди.

Днесъ съ право може да се каже, че Военнитѣ издания въ продължение на тѣзи три години бѣха умственото и културно срѣдище на цѣлокупния български народъ и изпълниха докрай блѣскаво и съ пълно съзнание предназначението си. Срещу тази дейностъ на редакцията не само не може да има упрѣкъ, а обратното — никога не бива да бжде забравена, защото заобикаля името на Военнитѣ издания съ сияние.

И сега, когато този институтъ отбелязва 50 завършени години отъ своето съществуване, той може да бжде гордъ не само съ своето минало, но и съ ярката следа, която оставя презъ този $\frac{1}{2}$ вѣкъ, защото е единственъ у насъ и всѣкога е преследвалъ едничката целъ да бжде огнище на наука, култура и про-

свѣта. А това значи, че името му трѣбва да бжде скъпо не само на българската войска, но и на цѣлия народъ, защото той му плати напълно своя скъпъ данѣкъ съ твърде щедра ржка и то въ най-труднитѣ моменти, които този народъ изживѣ презъ време на войната, безъ да помисли да извлѣче нѣкаква материална полза, безъ дори да помисли за себе си и за своето бждещо съществуване. Така той създаде ера въ нашата книжнина и въ историята на родната журналистика и даде твърде ярѣкъ примѣръ, кой трѣбва да бжде последванъ.

Редакцията, прочее, никога не забрави, че Отечеството воюваше, и затова воюваше и тя и постиженията ѝ сж наистина една величава победа на културното поле.

*

Когато се говори за военния периодъ на Военнитѣ издания, не може да не се споменатъ имената на главнитѣ редактори — тѣзи голѣми виновници за гигантския успѣхъ, за шеметния размахъ на дѣлото, тѣзи, които често трѣбваше да импровизиратъ и отъ нищо да изградятъ посочената по-горе грандиозна сграда, защото несъмнено тя преди всичко бѣше тѣхно дѣло.

Пръвъ започна своята дейностъ, както споменахме вече, капитанъ Василь Юруковъ, който е билъ главенъ редакторъ презъ 1915 — 1916 година, назначенъ при обявяването на мобилизацията; замѣства го майоръ Ал. Цаневъ презъ остатъка отъ 1916 год. Презъ 1917 и частъ отъ 1918 година главенъ редакторъ е подполковникъ Йорданъ Венедиковъ, а къмъ самия край на войната се назначава майоръ Н. Николаевъ.

Като управител на печатницата „Воененъ журналъ“ е все още основателятъ ѝ г. Григоръ Кантарджиевъ, който е въ стихията си като печатаръ и организаторъ съ голѣмъ замахъ и който не про-

Работната стая на Главния редакторъ

пуска да намъри начинъ да отговори на прекалено увеличениѣ нужди на редакцията. Печатницата се разширява. Закупуватъ се нови машини, доставятъ се букви, подготвятъ се опитни словослагатели и машинисти, не се изпуска стремежътъ въпрѣки всичко да се даде качественъ и художественъ печатъ и, то повтаряме, презъ време на война, когато оскъдицата се чувствуваше въ всичко.

Въ всички отдѣления на Военнитѣ издания кипи най-трескава денонощна работа. Експедира се ежедневно. Машинитѣ не спиратъ, както и хората. Всѣки си знае работата. Всичко върви като по часовникъ. Длъжни сме при това да повторимъ, че този огроменъ механизъмъ бѣше създаденъ отъ нищо и превърнатъ въ едно грамадно дѣло. И това дѣло даде своитѣ поуки, първата отъ които се заключава въ това, че въ бъдеще въ никой случай не бива да се импровизира, ако наистина се желае да се посрещнатъ нуждитѣ на цѣлъ единъ въоръженъ народъ, а сжщо, като се има предъ видъ значението на пропагандата презъ време на война днесъ, да не се изпуска нито единъ день и въздействието ѣ автоматически да бжде пустнато веднага въ действие, безъ да се губятъ дори минутитѣ.

ъ свършването на войната грамадното предприятие, въ каквото се бѣха превърнали Военнитѣ издания, изведнажъ трѣбваше да намали размѣритѣ си.

Едно следъ друго Военнитѣ издания почнаха да спиратъ да излизатъ. Най-напредъ бѣше прекжсното издаването на „Походна войнишка библиотека“, а после и на сп. „Отечество“.

Остана само в. „Военни известия“, който продължаваше да е всѣкидневникъ, но излизаше вече въ две голѣми страници и често колонитѣ му бѣха изпѣстрени съ бѣли полета — премахнати отъ цензурата пасажии.

Най-сетне на 24 мартъ 1919 год. вестникътъ се преименува въ в. „Народна отбрана“, като при това стана „независимъ воененъ ежедневникъ“. Надъ заглавието бѣше сложено: година I, бр. 1 — което значеше, че се иска съзнателно скжсването на връзката съ свързания съ толкова спомени и традиции в. „Военни известия“.

Уводната статия на първия брой на в. „Народна отбрана“ носи заглавие „Вмѣсто програма“.

Ето нѣколко мисли отъ тази статия, които ще обяснятъ много нѣща отъ това следвоенно положение:

— „Задъ вчерашния день се ниже върволица отъ неописуеми душевни и физически страдания, които българското воинство понесе самоотвержено въ борба съ многобройни врази отъ брѣговетѣ на Егея до усойтѣ на Албания...“

„...Разгърнете нашата преса и ще видите. Виновна била армията, начело на нейното офицерство. Армията!?...“

„...Армията, обаче, която три години бѣше лице срещу лице съ смъртта, не ще се уплаши отъ този викъ на страхливци. Мъл-

чанието, което нѣкои взеха като слабостъ на пощаденитѣ отъ смъртѣта, бѣ имъ наложено досега. Отъ днесъ, обаче, тази опека не виси повече надъ главата имъ. Ще говорятъ и тѣ. И ще говорятъ високо, ясно и открито. Ако сж виновни, тѣ не искатъ никаква милостъ. Но безъ пощада ще третиратъ и всички, които биха се опитали да ги хулятъ“.

— „Тази е една отъ първитѣ задачи на вестника“.

Сетне като други цели въ статията, а следователно и като такива на вестника, се поставятъ: запазването на реда и спокойствието на страната, а сжщо и на войската като държавенъ институтъ и др.“.

— „Въ това отношение, — продължава статията — в. „Народна отбрана“ ще разчита напълно и безрезервно на всички доблестни офицери отъ армията, както и на всички запасни офицери, съ които вървимъ дружно и сърдечно днесъ, съ които вчера се бихме срещу врага“.

Характерна е и втората статия въ сжщия брой на вестника: „Стига!“, подписана съ псевдонимъ „Кота 1243“, която е единъ викъ на честна и наболѣла войнишка душа.

— „Престанете да замѣряте съ каль собствената си армия вие, отъ лѣво и дѣсно“, — пише той.

Какво бѣше станало?

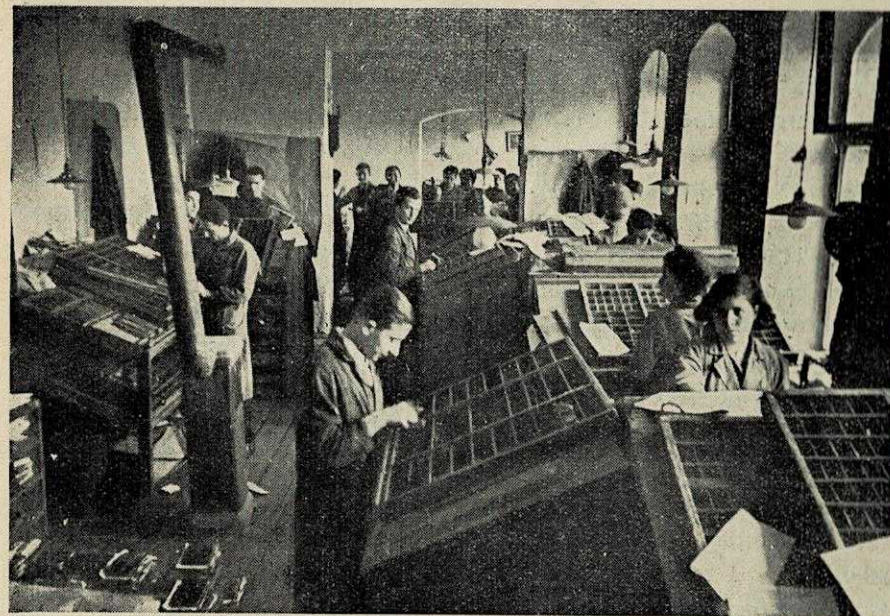
Ще предадемъ само съ нѣколко реда: Следъ печалния край на войната, като неизбежна последица, бѣше се повдигнала една истинска хайка срещу българското офицерство, онова офицерство, което изпълни презъ войнитѣ дълга си докрай. Но въ онзи моментъ намѣриха се тъмни сили, които мислѣха иначе. Споредъ тѣхъ офицерството бѣше виновно за погрома. То бѣше причинителъ на народното нещастие!... И тази хайка се водѣше наистина отъ дѣсно и отъ лѣво.

Войската, обаче, както винаги, трѣбваше да мълчи, дори и срещу всички тѣзи хули, а когато се появи една твърде въздържана статия — отговоръ въ в. „Военни известия“, единственото оржие за самоотбрана, съ което още разполагаше тогава войската, въ Народното събрание се отправи питане до г. Министра на войната какъ е допустналъ да се занимаватъ съ политика партизанствуващи въ колонитѣ на единъ воененъ офицюзъ офицери? И Министрътъ на войната бѣше принуденъ да забрани да се полемизира повече съ партийния и независимъ печатъ. По та-

къвъ начинъ офицерскиятъ корпусъ се почувствува съвсемъ обезоръженъ, а трѣбваше да се противодействува на всѣка цена, трѣбваше да се обезсили страшното зло, което можеше да нанесе голѣмъ ударъ на войската.

Но какъ? Следъ дълго обмисляне лѣкътъ най-сетне се намѣри.

Какъвъ е билъ този лѣкъ сочи г. Ал. Ганчевъ въ бр. 162 отъ в. „Народна отбрана“ въ ст. „Какъ бѣ основанъ в. „Народна отбрана“:

Часть отъ словослагателското отделение

„Въ тоя труденъ моментъ азъ, който ръководѣхъ тогава нашия воененъ печатъ, въ съгласие съ сътруднитѣ-офицери, поискахъ отъ Щаба на армията отдѣлянето на Военнитѣ издания отъ Министерството на войната и предаването имъ на действащитѣ и запасни офицери, като създадени отъ излишъцитѣ на задължителния за военнитѣ списания абонаментъ.“

„Щабътъ на армията намѣри решението ни за основателно и назначи комисия подъ мое председателство, която да извърши нуждитѣ формалности.“

„Веднага съ одобряването на представения протоколъ Редакционниятъ съветъ се събра и реши да се спре издаването на в. „Военни известия“ и замѣни съ другъ — „независимъ воененъ вестникъ“.

Отъ тази статия по-нататъкъ личи, че вестникътъ първоначално се е предполагало да бжде нареченъ „Напредъ“, но по-късно е било възприето второто предложение — „Народна отбрана“.

В. „Народна отбрана“, прочее, почва да излиза. Издателството „Воененъ журналъ“ се преименува отначало въ „Военно-издателски фондъ“, после въ „Армейски военно-издателски фондъ“ и най-сетне окончателно въ „Военно-издателски фондъ“. Вестникътъ става „независимъ“. Начело на фонда се поставя директоръ. Той е г. Григоръ Кантарджиевъ — дългогодишниятъ управител на печатница „Воененъ журналъ“. Замислено е при това фондътъ да стане търговско предприятие, но приемлива форма, отговаряща на условията, не веднага е била намѣрена, па и времената бѣха твърде болни. При това се появява и единъ стремежъ отъ страна на нѣкои запасни офицери фондътъ изцѣло да се откъсне отъ Министерството на войната, а управата му да се предаде въ тѣхни ръце.

Отъ друга страна изпъква и нова опасностъ. Тя е сериозната заплаха имуществото на фонда да бжде разграбено така, както това стана съ една частъ отъ машинитѣ и имуществото на Военния арсеналъ.

Докато се търсѣше окончателната форма на бждещото устройство на фонда, първиятъ неговъ директоръ г. Григоръ Кантарджиевъ на 31 мартъ 1921 год., следъ повече отъ 25 години предана служба, напусна фонда и на негово мѣсто бѣше назначенъ г. Силиянъ Кутинчевъ, сега вече покойникъ.

Презъ това време главни редактори сж били: презъ 1919 год. — капитанъ Д. Ивановъ; презъ 1920 — 1921 год. — о. з. полковникъ отъ Генералния щабъ Коста Николовъ, бившъ главенъ редакторъ презъ 1905 год.

Въ това време в. „Народна отбрана“ вече вършеше своето дѣло по запазване честта на войската, но не и безъ увлѣчения. Отъ друга страна страницитѣ на вестника често сж все така съ праздни полета въ колонитѣ — плодъ на дейността на тогавашната цензура... Вестникътъ, обаче, излизаше въ сжщия размѣръ, въ две голѣми страници, които отъ 18 октомврий 1919 год. се намаляватъ по голѣмина. Борбата срещу хайката, насочена срещу офицерството,

бѣше все още въ разгара си. Цензурата е безпощадна. Цѣли колони отъ вестника се зачеркватъ отъ нея, но вестникътъ все пакъ излизаше редовно.

Презъ 1920 год. вестникътъ „Народна отбрана“ отново се връща къмъ стария си голѣмъ форматъ и до 8 октомврий 1921 год. е всѣкидневникъ, а следъ тази дата започва да се печати три пжти въ седмицата: въ вторникъ, четвъртъкъ и сжбота.

Презъ това време издрѣжката на вестника пада почти изключително върху ствителна служба нията отъ други всемъ слаби и тѣхъ не можеше макаръ че вни вестника отъ нитѣ офицери

Като резул-
ложение срѣдст-
издателския
все по-оскъдни
Отъ друга стра-
вестникътъ да
въ седмица ма-
следъ друга
можностъ за по-
инвентараследъ
презъ третѣ го-
вече нѣма. Но
нието да бѣше
българската военна мисль трѣбваше да се развива и да върви напредъ, защото военната техника не бѣше спрѣла на едно мѣсто, а поуки отъ Свѣтовната война бѣха твърде значителни.

Въ чуждитѣ войски вече най-усилено работѣха. Времето, прочее, летѣше и трѣбваше да се мисли за сигурността на българската държава и българския народъ.

Ето защо, понеже в. „Народна отбрана“ бѣше получилъ друго предназначение, още презъ 1920 год. се замисли за възстановяването на сп. „Воененъ журналъ“. Тази задача бѣше възложена на майора отъ Генералния щабъ Йор. Пѣевъ и следъ петгодишната липса на това списание първата следвоенна книжка най-

офицера на дей-
ба. Постжпле-
абонати сж съ-
непостоянни. На-
да се разчита,
манието къмъ
страна на запас-
бѣше голѣмо.
татъ на това по-
вата на Военно-
фондъ ставатъ
и по-оскъдни.
на съ започване
излиза три пжти
шинитѣ една
спиратъ. Въз-
дновяване на
износването му
дини на войната
макаръ положение-
толкова лошо,

сетне се появи върху маситѣ на българския офицеръ. „Воененъ журналъ“ започна своята двадесетъ и седма годишнина презъ м. октомврий сжщата година, както споменахме, подъ редакцията на майоръ Йор. Пѣевъ, като редакцията на списанието се настани въ Щаба на войската и нѣмаше нищо общо съ Военно-издателския фондъ.

Дори касата на сп. „Воененъ журналъ“ бѣше отдѣлена отъ тази на фонда и само списанието се печаташе въ печатницата му.

Едвамъ презъ следната 1921 год. майоръ Пѣевъ по заповѣдь на Началникъ-щаба на войската се явява въ фонда, кждето предава наличнитѣ парични сръдства въ размѣръ надъ сто хиляди лева и редакцията на сп. „Воененъ журналъ“ се слива отъ този моментъ съ тази на в. „Народна отбрана“, но редактирането на списанието остава въ ржцетѣ на майоръ Пѣевъ.

Въ своя предговоръ къмъ първата книжка на възстановеното сп. „Воененъ журналъ“ майоръ Пѣевъ, между другото, пише:

„Личниятъ опитъ, колкото и цененъ да е, не дава сигуренъ критерий и постояненъ масштабъ за преценка общността на войната, а понѣкога е опасно дори да се довѣримъ изключително само на собствения си опитъ, за да не попаднемъ въ едностранни и недобре обосновани заключения. Поради туй необходимо е нашиятъ опитъ да бжде допълненъ посръдствомъ сравнението съ опита и мнението на другитѣ, чрезъ обективно и най-внимателно проучване на самитѣ събития отъ войната, взети по отдѣлно и въ тѣхната общност. Само така бихме избѣгнали погрѣшнитѣ и едностранчиви преценки.

„Въ това отношение „Воененъ журналъ“ ще има да изиграе една голѣма роля, като даде мѣсто на всички преживѣни чувствувания, на всички схващания и на всички разбирания, които сж поставени на логична основа и които могатъ да хвърлятъ свѣтлина върху материалната и духовна страна на войната“.

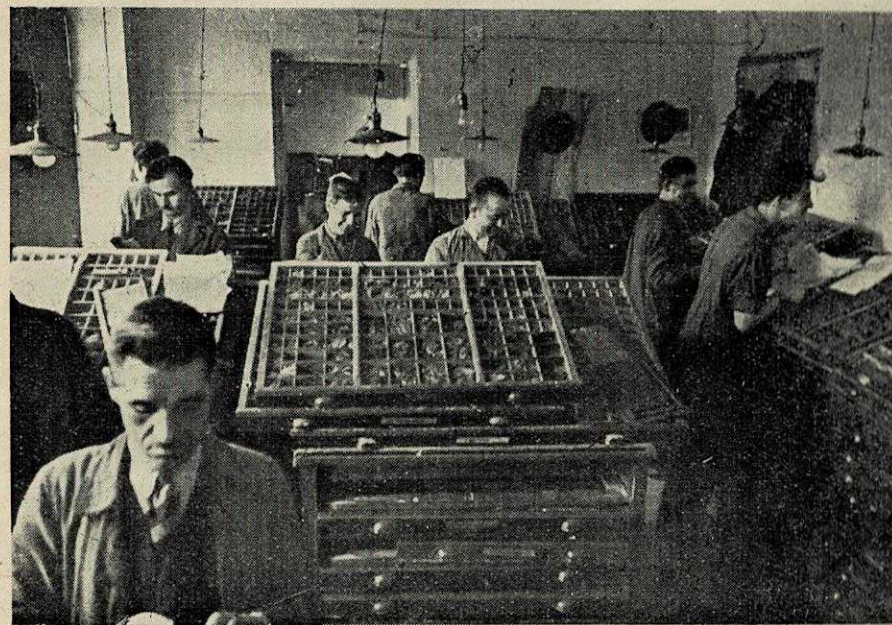
По-нататкъ въ сжщата статия се казва:

„Нашата бждеща армия ще бжде малка и ние имаме едно единичко сръдство на разположение да я направимъ силна — като я подготвимъ добре“.

Списанието „Воененъ журналъ“, както преди войнитѣ, започва да излиза въ размѣръ петъ коли, но още къмъ първата книжка има приложение: — „Народното здраве, армията и лѣкаритѣ“ отъ санитарния полковникъ Д-ръ Вл. Руменовъ.

Датата 8 октомврий 1921 год. е отъ най-голѣмо значение за Военно-издателския фондъ. Отъ тази дата престана фактически и „независимостта“ на вестника и Военнитѣ издания полека почнаха да се връщатъ къмъ старото положение отъ преди войнитѣ — да служатъ преди всичко на войската и да иматъ за целъ развитието на военнитѣ мисълъ и книжнина.

Още отъ броя отъ 8 октомврий 1921 год. на в. „Народна отбрана“ личи промѣната както въ езика, така и въ начина на списва-

Часть отъ словослагателското отдѣление

нето на вестника, а сжщо така и имената на сътруднитѣ сж вече съвсемъ нови.

Вестникътъ, който се издържаше съ сръдства на войската, ставаше отново неинъ органъ, наистина още „независимъ“, но затова пѣкъ толкова по-загриженъ за предназначението, което трѣбваше да изпълнява.

Колонитѣ на вестника почнаха отново да се изпълватъ съ статии отъ офицери на действителна служба, съ съдържание, което можеше да бжде само полезно за войската.

Наскоро след сливането на дветъ издания, а именно през м. октомврий 1921 год. редактирането на Военнитъ издания се повъри на майоръ Йорданъ Пъевъ при единственъ помощникъ капитанъ Илия Мусакъ. Отъ този моментъ редактирането на Военнитъ издания вече бѣше изцѣло въ ржцетъ на действащи офицери, съ директива да се скжса съ недалечното минало.

Къмъ това време, обаче, срѣдствата на фонда бѣха съвсемъ изчерпани и се разполагаше съ съвсемъ ограничени такива. Твърде често нѣмаше дори вжглища за разнебитената кахлена печка въ единствената стая на редакцията, вратичката на която бѣше откжсната и подпрѣна съ дилафъ. Твърде често се работѣше съ облѣчени шинели, вдигната яка и съ подухване въ ржцетъ, за да се стоплятъ.

Още по-често нѣмаше хартия за вестника. Ако въ склада имаше такава за единъ брой, то никой не бѣше сигуренъ, че ще има такава за следния. Тогава започнаха да се правятъ „заеми“ съ знанието на Помощникъ-началникъ щаба на войската, полковника отъ генералния щабъ г. Маноловъ, отъ складоветъ на Военното министерство. Но тъй като тѣзи „заеми“ станаха хронически, то еднажъ Началникъ-щаба се разсърди и направи твърде строга бележка на отишлия да „получи хартия“ отъ Министерството помощникъ на главния редакторъ.

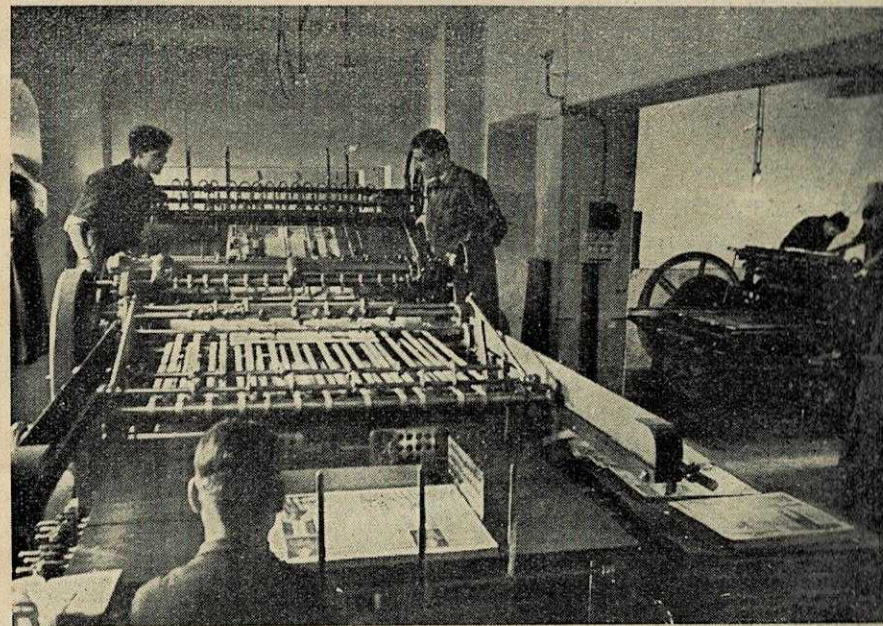
Едвамъ тогава се разбра, че презъ войната е трѣбвало да се помисли малко повече за Военнитъ издания, като чрезъ разумна икономия се обезпечи онова, което е било вложено въ нейното навечерие. За съжаление, за това не бѣше помислено и затова последицитъ трѣбваше да се понесатъ. Военнитъ издания прочее, изживяваха най-остра криза, която чертаеше съвсемъ нерадостни перспективи за тѣхъ.

Както споменахме вече, положението на касата на фонда съвсемъ не бѣше въ цвѣтущо състояние. Счетоводителятъ Стефанъ Сомлевъ, освенъ че често даваше свои лични срѣдства и нанаждаше понѣкога съ паритъ на редакторитъ нуждната му сума въ сжбота за изплащане надницитъ на работниците, но сжщо така трѣбваше и да се „разболява“ още въ петъкъ, за да търси пари, и, ако не ги намѣрѣше, заплащането се отлагаше за следната сжбота.

Мисля, че трѣбва да отбележа добродушието и дълготърпението на работниците, мнозина отъ които бѣха дългогодишни ра-

ботници въ Военнитъ издания и които отлично схващаха причината на „болестта“ на г. Сомлевъ. Тѣ търпеливо и често поугладни очакваха следната сжбота, но не напускаха работата и се чувстваха привързани къмъ фонда.

Тѣзи честни и скромни хорица не бива да се забравятъ, защото въ онѣзи болни времена предпочитаха като вѣрни слуги да изживяватъ съ господаритъ си тѣхното нещастие. И тѣ съ гордостъ вършеха своето дѣло, като мълчаливо и търпеливо подпо-

Модерна машина на печатницата

магаха Военно-издателския фондъ въ онѣзи така тежки за него моменти.

Днесъ въ голѣмата си частъ нѣкои отъ тѣхъ вече сж ржководители въ словослагателското отдѣление и сж винаги еднакви, винаги услужливи, изпитани и предани, като изкарватъ своето кораво парче хлѣбъ съ трудъ и като спомагатъ съ своето постоянство и усъвършенствуване за изграждането на онова дѣло, което е и ще бжде Военно-издателскиятъ фондъ.

Такива сж: Александъръ Петровъ Милевъ, Александъръ Кръстевъ Павловъ и Павелъ Кръстевъ Павловъ.

При описаното по-горе състояние на фонда през 1920, 1921 и 1922 год. бѣше ясно, че далечъ не ще се отиде и че краятъ — финансовата катастрофа — е близъкъ, ако не се взематъ нуждитѣ и то енергични мѣрки.

Трѣбваше наистина нѣщо да се направи, за да се излѣзе отъ това положение. Но докато за редакцията бѣше ясно, че, щомъ като Военно-издателскиятъ фондъ е книгоиздателско предприятие, спасението може да бѣде само въ издаването на книжнина, въ тиража имъ, въ работата на машинитѣ, други предлагаха продажба на инвентара и печатането въ бждеще на Военнитѣ издания да започне въ частни печатници, като чрезъ добититѣ отъ продажбата му срѣдства тѣ се гарантиратъ. Но това значеше връщане на Военнитѣ издания назадъ съ цѣли 30 години...

Предложението на главния редакторъ майоръ Йорданъ Пѣевъ да се започне едно списание, по подобие на оставилото такъвъ хубавъ въ обществото споменъ сп. „Отечество“, не се прие отъ началството.

Началникъ-щаба на войската дори бѣше заявилъ, че Военно-издателскиятъ фондъ, следъ като е въ такова тежко положение, не бива да се отекчава съ нови разходи за списание, доходитѣ отъ което не могатъ предварително да се знаятъ.

Въ началото на 1923 год. се реши опитътъ за получаване разрешение отъ началството да се поднови. Същевременно се изработиха програма и планъ за списанието, направи се калкулация за точната стойностъ на изданието и се отправи запитване до войсковитѣ части дали биха подкрепили едно подобно начинание.

Отговорътъ отъ нѣкои войскови части бѣше съвсемъ ободряващъ и главниятъ редакторъ презъ м. февруарий 1923 год. отново се яви при Началникъ-щаба на войската съ новъ, вече мотивиранъ докладъ по сжщия въпросъ.

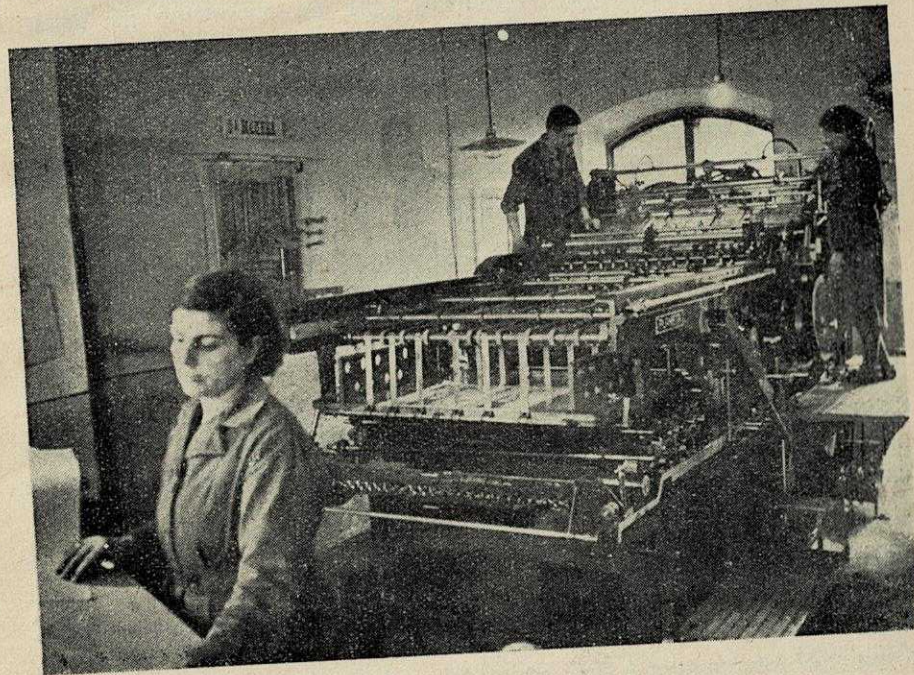
Този пътъ отказътъ бѣше не тѣй категориченъ. На подполковникъ Йор. Пѣевъ бѣше заявено, че списанието може евентуално да се започне, но на лична материална отговорностъ на главния редакторъ и помощника му и че тази гаранция трѣбва да бѣде не само на думи, а да се внесе преди започване на списанието една сума отъ 10,000 лв. въ Б. Н. Банка.

На шега ли бѣше казано това или за да се отклони настоячивостта на редакцията, не е известно, но този отговоръ се смѣтна отъ редакторитѣ за положителенъ.

Паритѣ за гаранцията бѣха пригответени, а на частитѣ се разпратиха пригответенитѣ вече покани за записване абонати за сп. „Български воинъ“.

Така готовността за материални жертви отъ страна на онѣзи, които бѣха убедени въ крайния успѣхъ, осигури появата на това списание.

За добрата честъ на българската войска, тя спаси своя фондъ. На начинанието отъ страна на редакцията бѣше погледнато съ

Модерна печатарска машина на фонда

неочаквана симпатия. Отъ войсковитѣ части почти веднага започнаха да се получаватъ дълги списъци съ абонати, придружени съ пари — абонаментъ за списанието „Български воинъ“, и по този начинъ не стана нужда дори да се внася гаранцията, за която се спомена по-горе. Като резултатъ на масовитѣ абонати се достигна това, че за пръвъ пътъ следъ Свѣтовната война касата на фонда се сдобиваше съ така нуждитѣ ѝ срѣдства.

При този успѣхъ редактори, чиновници и работници отъ Военно-издателския фондъ тържествуваха. Първиятъ брой на „Български

войнъ“ се отпечати въ 8,000 екземпляри, но още следъ отпечатването на списанието числото на абонатитѣ порастна на 12,000 души и стана нужда да се прави второ издание на 1-та книжка на сп. „Български войнъ“.

Калъфитѣ на машинитѣ се снеха, самитѣ машини се завъртѣха, настана общо оживение. Главитѣ на скромнитѣ труженици отново се дигнаха горе. Онова, което се очакваше, бѣше дошло.

Сега, когато генералъ Йор. Пѣевъ е вече покойникъ, нашъ дългъ е да отбележимъ, че всичко това се дължеше на него и че по тази причина името му завинаги трѣбва да остане отбелязано въ историята на българската военна книжнина и тази на Военно-издателския фондъ.

Първата книжка отъ сп. „Български войнъ“ излѣзе на 1 мартъ 1923 год. въ размѣръ 8 стр. — една кола, по правописа безъ „Ъ“ и „Ь“, подъ редакцията на капитанъ Ил. Мусаковъ.

Отъ статията въ бр. 1-и на списанието — „Първи думи“ личи програмата на това списание, предназначено преди всичко за войника, но което сжщо така намѣри добъръ приемъ въ училищата и обществото.

„Преди десетъ години“, започва тази статия, „България бѣше сжщо тѣй малка, както и сега, но тя се би и победи нѣколцина по-многобройни свои съседи — врагове тогава, защото имаше силна войска.

„За да запазимъ земята си отъ чужди опустошения, ние сме длъжни и сега да имаме сжщо тѣй силна войска.

„Нашата сила, обаче, не може да бжде въ числото, а само въ качеството. „Български войнъ“ ще направи възможното, за да подкрепи началницитѣ въ тѣхната работа, насочена къмъ тази целъ, и ще съдействува на доброволцитѣ да усвоятъ по-бързо и по-леко своитѣ длъжности и служба.

„Ние не можемъ да забравимъ ни за мигъ, че предъ насъ, особено презъ време на войната, нашитѣ братя и близки изпълняваха сжщия войнишки дългъ, биха се подъ сѣнката на сжщитѣ бойни знамена и, като жертвуваха всичко мило и драго, показаха какъ трѣбва да се служи на България.

„Български войнъ“ ще издири героитѣ, ще опише тѣхнитѣ подвизи, ще възпѣе тѣхната слава и ще освѣти пѣтя, по който вървѣха тѣ и по който пѣтъ всѣки българинъ трѣбва да върви, за да бжде истински синъ на народа си.

„Проникнати отъ нашия дългъ като българи и войници, изпълнени съ голѣма обичъ къмъ Отецеството ни и непоколебимо твърда вѣра въ свѣтлата бжднина на България, ние започваме редактирането на „Български войнъ“, убедени, че така ще можемъ по-бързо да осъществимъ нашия купнежъ — да видимъ по-скоро България силна и цвѣтуща“.

Ето, прочее, какъ се роди седмичното сп. „Български войнъ“, третиятъ брой отъ което вече се печати въ 18,000 екз., а числото на абонатитѣ бѣше достигна душисъизгледни

Ето какъвъ налъ да царува на Военнитѣ изонзи нещастенъ увлѣчението бѣ волно се бѣше гавата почва да колонитѣ на „На едва ли не поли

Съ завидна полков. Йор. щаше кормило Военнитѣ издаторо пристани служба на войтелно даваше да станатъ разния и военна

За да се закржгли бждещата дейность на редакцията на Военнитѣ издания въ този така важенъ периодъ, когато тя отново, така да се каже, премина изцѣло въ ржцетѣ на войската, за да служи на целитѣ ѝ, се създаде въ 1921 год. и сп. „Военна библиотека“.

Сп. „Военна библиотека“ първоначално имаше случаенъ характеръ, въ смисълъ, че щѣха да се печататъ онѣзи военни трудове, които поради обема си не можеха да бждатъ отпечатани въ сп. „Воененъ журналъ“ и които следъ одобряването имъ и надлежната преценка, дали ще бждатъ полезни за офицера, щѣха да се печататъ като отдѣлни книги.

къмъ това време ло надъ 16,000 данарастне още. духъ бѣше почвъ редакцията дания следъ периодъ, когато ше дошло и нестжпило нахлѣзсе създава отъ родна отбрана“ тическатрибуна. твърдостъ подПѣевъ обръто на кораба на ния къмъ стаще на вѣрнаската и решитонъ тѣ отново садникъ на знакултура.

Увѣреностъ, прочее, че ще може да се изнесе мечтаното толкова време дѣло на издаване оригинални трудове отъ наши автори още нѣмаше. Все пакъ началото се сложи отъ онзи неоправимъ идеалистъ въ онова време, какъвто бѣше покойниятъ генералъ Йор. Пѣевъ.

Като пръвъ нумеръ на „Военна библиотека“ бѣше трудътъ на о. з. генералъ Славчевъ Стефанъ „Поуки за артилерията отъ войната 1915 — 1918 година“.

Тази книга, безъ да се споменава, че е начало на „Военна библиотека“, излѣзе въ 190 печатни страници и сложи здравата основа на онова, къмъ което българската войска бѣше се стремилa презъ цѣлия периодъ отъ създаването на Военнитѣ издания, отъ 1888 година, до войнитѣ, за което Министерството на войната бѣше направило толкова много жертви — създаването на българска военна книжнина. Защото, ако до този моментъ „Воененъ журналъ“ можеше да се похвали съ своитѣ военно-научни студии, твърде малко бѣха самостоятелнитѣ военни трудове, които можеха да бждатъ отпечатани въ отдѣлни книги, а сжщо така отъ този трудъ ни е известенъ резултатътъ отъ опита съ „Офицерска библиотека“.

Появата на първия нумеръ отъ „Военна библиотека“, прочее, е епоха въ нашата военна книжнина, макаръ „Военна библиотека“ да имаше още случаенъ характеръ и да разчиташе на бждещитѣ трудове на отдѣлни автори, които тя нѣмаше още на ржка, затова именно редакцията не можеше да се ангажира съ известна периодичност на тѣхното излизане и не постави на първия нумеръ надписъ: „Военна библиотека“.

Но макаръ това да бѣше направено съзнателно, редакцията твърдо вѣрваше, че следъ излизането на първия нумеръ отъ библиотеката непременно ще постѣпватъ и други трудове и така положеното негласно начало на едно голѣмо дѣло ще бжде наистина осъществено.

И наистина тази слѣпа вѣра не остана излѣгана. Още презъ същата година като нумеръ 2-и на „Военна библиотека“ се отпечати трудътъ на о. з. генералъ Недѣлковъ „1-а Софийска дивизия на Македонския фронтъ презъ втората половина на м. септември 1918 година“. Като нумеръ 3-и — книгата на поручикъ Филипъ Борисъ — „Обучение на войника въ шурмовото дѣло“.

Хубавото начало продължи и презъ следната 1922 год. Така като нумеръ 4-и отъ библиотеката излѣзе отъ печатъ ценниятъ

трудътъ на покойния полковникъ Нойковъ, бившъ началникъ на оперативното отдѣление при Щаба на действащата войска, „Защо не победихме“, последванъ отъ този на генералъ Р. Димитриевъ — „Третата армия въ Балканската война 1912 год.“ въ 392 страници.

Колелото бѣше завъртѣно. Трудове вече имаше. Тѣ продължаваха да постѣпватъ въ редакцията. Стана ясно, че българската военна книжнина бѣше стѣпила на твърда почва. Като автори на

Книжниятъ складъ

тѣзи трудове се явяваха онѣзи, които смѣло могатъ да се нарекатъ цвѣтъ на българската военна мисль.

Наистина „Военна библиотека“ все още нѣмаше нѣкаква строго опредѣлена програма. Покрай военно-техническата книга се печаташе такава отъ исторически характеръ. Но това не бѣше грѣшка, а полагане начало на сериозенъ наученъ трудъ. Положението на библиотеката се закрепи и до днесъ „Военна библиотека“ е издала 105 тома съ запазената досега последователностъ въ нумериране на книгитѣ, всѣка отъ която е печатана срдно

въ 4,000 екземпляра, или всичко досега сж изпратени въ войската 420,000 тома най-сериозна научно-военна книжнина.

Чрезъ „Военна библиотека“, прочее, се увѣковѣчиха имената на всички наши военни авторитети, като:

о. з. генералъ	Ат. Христовъ
„	„ К. Соларовъ
„	„ Г. Георгиевъ
„	„ И. А. Русевъ
„	„ Н. Ивановъ
„	„ Хр. Луковъ
„	„ М. Друмевъ
„	„ Г. Абаджиевъ
„	„ К. Найденовъ
„	„ Сливковъ
покойниятъ	„ Йорд. Пѣевъ
о. з.	„ Г. Радевъ
„	„ М. Йововъ
„ полковникъ	П. Дървинговъ
„ генералъ	Ал. Кисовъ
„	„ К. Пановъ
„ полковникъ	А. Ганевъ
	Д-ръ Танановъ
о. з. генералъ	Р. Атанасовъ
„	„ Ив. Вариклечковъ
„	„ Никола Г. Жековъ
„	„ Бойдевъ
„ полковникъ	Янчулевъ
о. з. генералъ	Мл. Филиповъ
„	„ Св. Поповъ
„ полковникъ	Ал. Ганчевъ
	Д-ръ Донко Донковъ
о. з. генералъ	Ив. Тодоровъ
	Д-ръ С. Г. Кашевъ
о. з. генералъ	Бакърджиевъ
„	„ Т. Даскаловъ
	проф. Геза Фехеръ

и редъ други твърде ценни сътрудници (редътъ е споредъ годината на издаване трудоветъ).

Програмата на „Военна библиотека“ съ течение на времето се установи и редовното излизане на „Военна библиотека“ завинаги

осигури. Днесъ вече не се чувствува липса на качественъ материалъ и „Военна библиотека“ е носителъ на военната култура у насъ въ истинския смисълъ на думата.

Началото на това голѣмо дѣло, както се намекна по-горе, се положи въ редакцията на Военнитѣ издания въ периода между края на 1920 и началото на 1923 година и то съвсемъ безшумно, съ влагане на много упоритъ трудъ, съ почти денонощна работа отъ единъ редакционенъ съставъ отъ всичко двама души офицери: единъ гла

и единъ неговъ

Презъ тѣзи даде онзи характеритѣ издания, е промѣненъ до е последица на периодъ. Презъ създаде онзи решително тлас на книжнина вади отъ пелена и стѣпи здра си. Отъ този модътъ на нашата нина бѣше вече лече напредъ...

Тукъ му е забележи, че не бравя никога онгато редакторинитѣ по-горе години неочаквано бѣха поканени презъ 1923 год. въ III Софийска прогимназия „Графъ Игнатиевъ“ на нѣкакво училищно празденство.

Каква бѣше тѣхната изненада, когато децата почнаха да декламиратъ стихотворения, печатани въ „Български воинъ“! Това значеше, че усилията на редакцията се ценѣха вече и въ училищата и то въ онзи моментъ, когато думитѣ „патриотизъмъ“ и „родолюбие“ предизвикваха усмивка...

Предъ съвършенитѣ форми, обаче, на истинското изкуство подигравателната усмивка се топѣше и въ гърдитѣ на българина се събуждаха стари и изпитани чувства... А това постижение вече

венъ редакторъ помощникъ.

три години се теръ на Военкойто почти не днесъ и който предивоенния тѣзи години се подемя, който на нашата военнапредъ и я изнитѣ. Тя закрепво на краката ментъ поглевоенна книжвостремени да

мѣстото да се бива да се зази моментъ, котѣ отъ посочен

не бѣше малко и то бѣше истинската морална награда за наистина голѣмия трудъ.

По-нататѣкъ подемотъ, който бѣше започналъ да царува въ Военнитѣ издания, се разцвѣтъ.

Още отъ 1 януарий 1923 год. в. „Народна отбрана“ се печаташе вече въ четири страници, вестникарски форматъ, и излизаше пакъ три пѣти седмично. Сега характерътъ на вестника бѣше съвсемъ промѣненъ. Презъ сѣщата година седмично изли-

Книговезното отдѣление

заше сп. „Български воинъ“ съ все по-голѣмъ тиражъ, което закрепваше все повече материалното положение на фонда, сп. „Воененъ журналъ“, което се печаташе редовно всѣки месецъ, а „Военна библиотека периодически, но вече здраво стѣпила на краката си.

Въ сѣщото време и въ войската се бѣше започнала по-усилена работа и погледитѣ на офицеритѣ неволно се обѣрнаха къмъ Военнитѣ издания. Тѣ трѣбваше да дадатъ нови знания и да посочатъ какво се прави въ чуждитѣ войски.

За да задоволятъ тѣзи справедливи искания, редакторитѣ работѣха мѣжки. Кога почваше работата въ кѣщи и кога свър-

шваше въ редакцията, трудно можеше да се различи. Въ всѣки случай подполковникъ Пѣевъ идваше сутринъ въ 6 часа, а си отиваше понѣкога и въ 22 часа...

Презъ 1923 год. подполковникъ Йорданъ Пѣевъ получи друго назначение въ войската и напустна редакцията. На негово мѣсто бѣше назначенъ подполковникъ Рашко Атанасовъ, който съ завидна енергия продължи дѣлото на предшественика си и вложи нови сили въ подетото и ясно начертано дѣло.

Главната насока, обаче, на неговитѣ усилия бѣше да се закрепятъ издаванитѣ военни издания и да се засили фондътъ дотолкова, че да осигури материалното му състояние.

Службата наложи скоро подполковникъ Рашко Атанасовъ да получи друго назначение въ войската.

Презъ 1924 год. за главенъ редакторъ вече бѣше назначенъ подполковникъ Ив. Кр. Стойчевъ, който остана като такъвъ почти пълни три години.

Презъ негово време се извършиха следнитѣ измѣнения: в. „Народна отбрана“ стана седмиченъ отъ 6 ноемврий 1925 год., като излизаше въ осемъ голѣми страници, вестникарски форматъ, и отъ този моментъ той се превърна въ седмичникъ, като остана такъвъ до днешенъ день.

Една отъ причинитѣ за това решение отъ една страна бѣше това, че в. „Народна отбрана“ като технически вестникъ трѣбваше да се попълва съ статии отъ сѣщия характеръ, а отъ друга — че той не биваше да поглъща вниманието на редакцията, главното предназначение на която бѣше да се грижи за снабдяването на войската съ тѣй нуждната и липсваща досега книжнина.

Издаването на вестника три пѣти въ седмицата затрудняваше редакцията и отвличаше вниманието ѝ.

Презъ м. априль 1925 год. съ редактирането на сп. „Български воинъ“ бѣше натоварено за прѣвъ пѣтъ цивилно лице, Георги Караивановъ. Независимо отъ това, и съ огледъ на юридическото образование на последния, на него бѣше възложена и адвокатската работа при фонда, чийто юрисконсултъ е и до днесъ. Георги Караивановъ редактира това списание и понастоящемъ.

Сѣщевременно се пристѣпи къмъ създаването на сп. „Подофицерски журналъ“ подъ редакцията на тогавашния помощникъ на главния редакторъ капитанъ Хр. Братановъ.

Чрезъ сп. „Подофицерски журналъ“ се смѣташе да се посрещне голѣмата нужда отъ подходящо четиво за подофицера. Новото време бѣше изтъкнало значението на подофицера въ войската и Щабътъ на войската трѣбваше да стори нужното за съответната подготовка на българския подофицеръ.

Тѣзи именно съображения продиктуваха създаването на новото списание, което, прочее, бѣше далечно ехо на издаваното преди войнитѣ списание „Подофицеръ“, за което своевременно спомнахме на друго мѣсто.

Какво голѣмо значение се е отдавало на списание „Подофицерски журналъ“ за нашата войска се вижда отъ това, че Негово Величество, Който всѣкога най-живо е следилъ Военнитѣ издания и лично ги е получавалъ, е подарилъ портрета Си и автографъ за първия брой отъ това списание:

Височайшиятъ автографъ гласи:

Появата на специаленъ журналъ за Нашитѣ подофицери е едно хубаво начинание, на което искрено пожелаваме успѣхъ.

Нека този журналъ обогати познанията на нашия доблестенъ и родолюбивъ подофицеръ и култивира все побете неговитѣ войнишки и граждански добродетели — познания и граждански добродетели, които той ще влага всецѣло въ своята върна и предана служба на родната Армия и Отечество.

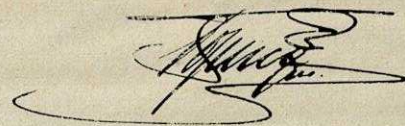
(n) БОРИСЪ III.

Програмата на списанието намираме ясно очертана въ встъпителнитѣ думи, които придружаватъ първата му книжка.

Въ нея, между другото, срѣщаме и следнитѣ редове, които обясняватъ причината на издаването на списанието:

„Поради приложението на многото нови срѣдства за борба, физиономията на днешния бой, въ своитѣ подробности и въ своята сила, е сжщо така промѣнена до неузнаваемостъ. Между другото, изтъква се голѣмата нужда, щото и най-малкитѣ единици да бждатъ отлично подготвени за самостоятелно действие, и нуждата, щото тѣ да бждатъ ръководени отъ своитѣ началници (отдѣлонни и взводни) съ най-широка инициатива и безъ помощта на постоянни указания отъ по-висшитѣ институти.

Появата на специаленъ журналъ за
нашиятъ подофицеръ е едно хубаво на-
чинание, на което искрено пожелаваме
успѣхъ.
Нека този журналъ обогати
познанията на нашия доблестенъ и
родолюбивъ подофицеръ и култивира
все побете неговитѣ войнишки и граждан-
ски добродетели — познания и гра-
ждански добродетели, които той ще
лага всецѣло въ своята върна и пре-
дана служба на родната Армия и
Отечество.

„Водимъ отъ тия съображения, управителниятъ съветъ на Армейския военно-издателски фондъ, съ протоколъ № 7, отъ 22 априлъ м. г., е решилъ да се почне издаването на специално издание за подофицеритъ подъ заглавие „Подофицерски журналъ“, което, съобразно съ поставенитъ цели, ще съдържа статии по:

1. Подофицерския въпросъ въобще (нужди, снаряжение, въоръжение, преминаване службата и т. н.).

2. Подофицерътъ като началникъ и възпитателъ (назначение и длъжности, общограждански и военни добродетели и пр.).

3. Подофицерска практика — методъ за обучение, действие на малкитъ единици въ боя и разнитъ случаи при мирна обстановка (караулна служба, дежурна частъ, конвойна команда, въ помощъ на административнитъ власти, вътрешни смутове).

4. Военно-технически знания по: ръчно оржие и службата съ него, оржидия и свойствата на артилерийския огънь, минохвъргачи, бомбово, картечно, газово, мостово, телеграфно, аеропланно, танково, автомобилно и пр. дѣла.

5. Домакинска служба въ малкитъ единици — парична и вещева отчетностъ, спазване материалитъ и храната.

6. Писане донесения и чертане кроки (значение и правила за добро изпълнение).

7. Спазване здравето на хора и добитъкъ.

8. Военно-сѣдебни знания въ свръзка съ Дисциплинарния уставъ“.

По-нататъкъ се споменува, че ще се застъпватъ и други отѣли, че сътрудници могатъ да бждатъ действащи и запасни офицери и подофицери, че списанието ще излиза месечно въ размѣръ отъ 2 до 4 печатни коли и абонаментътъ му е 80 лв. годишно, а на края на сжщата сж помѣстени следнитъ редове:

„Подофицерски журналъ“ ще бжде огнище на знания и трибуна за проповѣдь на добродетели. Редовнитъ читатели ще почерпятъ отъ страницитъ му мощъ, за да могатъ при нужда да изслужатъ отлична служба на Родината и съ това да поставятъ красивъ вѣнецъ на своята примѣрна, скромна и предана служба въ редоветъ на нашата армия, предъ олтара на България“.

Първата книжка излиза въ четири печатни коли. Началото на това списание бѣше отлично. То се посрещна много добре отъ подофицера, който най-сетне имаше свое списание и го обгради съ обичъ и внимание.

Това списание съ така положенитъ здрави начала презъ 1925 год. отъ първия му редакторъ излиза и до днесъ и е наистина здравъ източникъ за ценни знания и добродетели у нашия подофицеръ. Съ своя видъ и грижливото отнасяне къмъ него отъ страна на всички последващи редактори относно полреждането му и разнообразието на съдържанието то и днесъ е една отъ гордоститъ на Военнитъ издания.

Книгезното отѣление

Всѣкога редактирано отъ строеви действащи офицери по-смѣнно, то е съдържало онази храна, която е трѣбвало последователно да се поднася на подофицера, за да се затвърдятъ знанията му, да се разшири неговиятъ кръгзоръ и се даде на сжщия подбрано и подходящо четиво.

Трѣбва да забележимъ, че редакторитъ, макаръ и офицери отъ строя, на които се повѣрява списанието обикновено за не повече отъ две години, лесно се справятъ съ възложената имъ особена работа, макаръ никога да не сж се подготвяли за нея, и, както споменахме, списанието всѣкога е стояло на висотата на своето положение.

и насаждатъ военна култура между всичкитѣ редици на българската войска — отъ офицера до редника.

Не можемъ да не отбележимъ, че въ продължение на половинъ вѣкъ въ редакцията всѣкога сж царували високо съзнание за предназначението ѝ, упоритъ трудъ и желание да се допринесе колкото е възможно повече полза на славната българска войска.

Редакторитѣ винаги сж били истински труженици и тѣхната дейностъ не се е ограничавала само съ изпълнение на служебнитѣ задължения, а всѣкога е търсила творчеството и съвършенството, което нѣщо не е оставало незабелязано отъ началството и въ войската.

Въ редакцията всѣкога сж били назначавани офицери по изборъ, които следъ напускането ѝ при по-нататъшната си служба сж заемали високи и отговорни постове, а това значи, че пребиваването имъ въ нея е било отъ най-голѣма полза за самитѣ тѣхъ.

Следъ Ив. Кр. Стойчевъ като главни редактори сж се изредили следнитѣ офицери:

подполковникъ Антонъ Ганевъ	презъ 1927 г.
полковникъ Йорданъ Пѣевъ	" 1928 "
подполковникъ Теодосий Даскаловъ	" 1929 "
полковникъ Йорданъ Пѣевъ	" " "
майоръ Тр. Трифоновъ	" 1930 "
майоръ Антонъ Балтаковъ	" 1932 "
майоръ Руси Механджиевъ	" 1933 "
майоръ Кирилъ П. Божиловъ	" 1933 "
капитанъ Хр. Стойковъ	" 1935 "
майоръ Ст. Недевъ	" 1937 "
майоръ Д. Братановъ	" 1939 "
капитанъ В. Кубадиновъ	" " "

и сегашниятъ главенъ редакторъ майоръ Илия Илиевъ, който бѣше назначенъ презъ м. септемврий т. г.

Като помощници на главния редакторъ следъ войнитѣ сж били назначавани следнитѣ офицери:

капитанъ Ил. Мусаковъ
капитанъ Хр. Братановъ
капитанъ Георги Пенчевъ
капитанъ Йото Лигурски
капитанъ Ил. Илиевъ
капитанъ Павелъ Мизиновъ

капитанъ Ничо Георгиевъ
капитанъ Ст. Станчевъ
ротмистъръ Пеню Василевъ
капитанъ Хр. Стойковъ
капитанъ Балтаковъ
ротмистъръ Василь Кудуковъ
майоръ Панчо Йосковъ
капитанъ Василь Кубадиновъ
поручикъ Никола Поповъ
капитанъ Станчо Джумалиевъ
майоръ Кънчо Стойчевъ
майоръ Марчо Марчевъ
майоръ Д. Янковъ
майоръ Борисъ Калайджиевъ

*

Редакцията на Военнитѣ издания има следния съставъ: 1 главенъ редакторъ — генералшабенъ офицеръ, 1 или 2 негови помощници — офицери, 3 редактори — цивилни, 2 коректори, 3 експедитори, 1 секретаръ, 1 дѣловодителъ-библиотекаръ и 1 разсилень.

*

Една отъ последнитѣ издѣлки на изданията на редакцията на Военнитѣ издания е отначало библиотека, а после списание „Родолубие“.

Предисторията на това издание е следната: поради ширещата се изъ страната противодържавна литература и дейностъ, редакцията на Военнитѣ издания презъ 1933 год. реши да започне едно свое периодично издание за противодействие, което, безъ да влиза въ каквато и да е полемика, да действува индиректно, като дава изключително здраво и родолюбиво четиво. Това четиво трѣбваше широко да се прѣска между народа. Нужно е да се забележи, че къмъ това време противодържавната литература бѣше взела вече застрашителни размѣри и мѣрквата се налагаше. Опититѣ, които при това вече бѣха направени съ отдѣлни книжки, бѣха ободрителни и затова бѣше взето решение този починъ да се устрои и поведе по установена програма и планъ, като се създаде съответно списание за тази целъ съ установенъ бюджетъ.

Първоначално бѣше решено това ново издание да има характера на разпространяванитѣ на свободния пазаръ периодични библиотеки.

За редакторъ на списанието бѣше поканенъ о. з. капитанъ Илия Мусаковъ, на когото се поръча да приготви съответнитѣ проекто-програма и правилникъ.

Веднага следъ тѣхното одобрение отъ редакционния съветъ и отъ Щаба на войската се пристъпи къмъ изготвянето на кн. I отъ библиотеката „Родолубие“, която се отпечати въ 18,000 екземпляра. Така въ началото на м. декемврий с. г. се създаде това издание и първата му книжка се разпрати даромъ на всички читалища и училища въ страната, въ всички войско-малкото частни бѣха успѣли да мѣ това време.

Библиотека трѣбваше перидо всѣки 15 дни въ началото на отъ 1—2 коли срѣщаше сериовъ отстѣтстви дѣящъматериалъ мѣри, а тя нѣма чение да препе на нѣкои автономията на които ше въ духа на

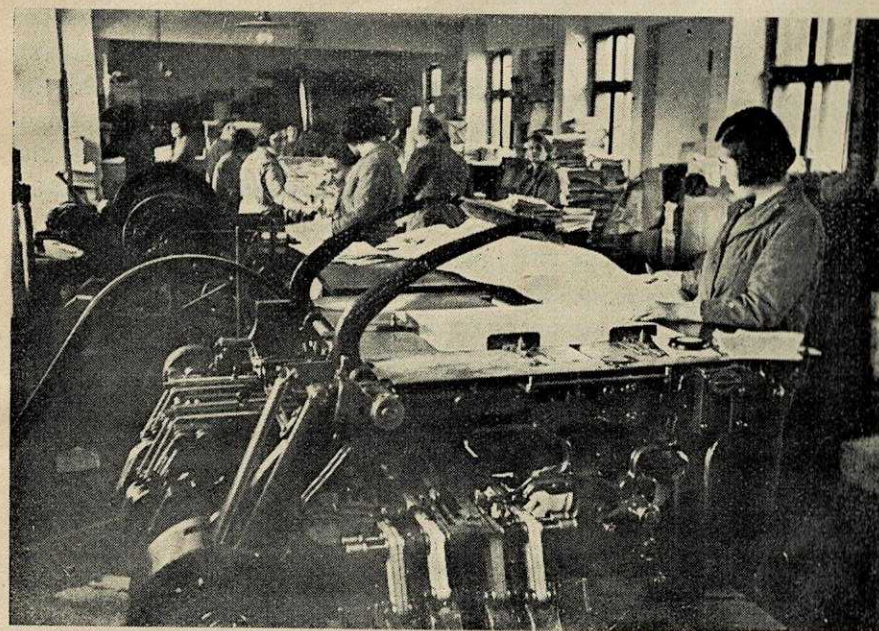
та, обаче, която лично да излиза отъ по 3—4 коли всѣки месецъ и всѣко 15 число, зно затруднение ето на подхо-съ такива раз-ше предназна-чатва творбитѣри, съдържанай-често не бѣ-Воен. издания.

Все пакъ до м. августъ 1934 год. библиотека „Родолубие“ отпечати нѣколко тома, между които бѣха: „Мълчаливи герои“ отъ Дора Габе, „Десантътъ при Шаркѣой“ отъ Д. Калфовъ, „При Дойранъ“ отъ И. Мусаковъ и др.

По-виднитѣ писатели, къмъ които редакцията се обърна за съдействие, свиваха рамене. На тѣхъ бѣше странно, че може да имъ се иска въ такова време материалъ отъ такъвъ характеръ. Родолубието като че ли бѣше станало чуждо на българската литература. Пжтътъ на Ботйовъ и Вазовъ като че ли бѣше забравенъ. Прочее, разбра се, че ще трѣбва преди всичко да се даде възможность на нѣкои писатели да се подготвятъ съ помалки по размѣръ работи за бждещата дейность въ това поле, и затова отъ 1 септемврий 1934 год. библиотека „Родолубие“ се превърна въ списание „Родолубие“, което започна да излиза въ

форматъ на списание два пжти въ месеца отъ по две коли всѣки брой.

Предположението, че списанието не ще страда, както библиотеката, отъ липса на подходящъ материалъ въ духа на Военнитѣ издания се оправда. Въ редакцията започнаха да постѣпватъ оригинални разкази и стихотворения въ изобилие. Списанието се хареса, но читателтъ бѣше тѣй отвикналъ отъ родолубиво четиво, че мжчно се абонираше, а не липсваха случаи, когато то се връщаше и отъ тамъ, кждето се пращаше даромъ.

Машинитѣ на книговезното отдѣление

Издаването, обаче, на списанието продължаваше упорито. Повече отъ 4000 течения се изпращаха даромъ на читалищата и училищнитѣ библиотеки въ продължение на години. А това значи, че за седемъ години на съществуването на сп. „Родолубие“ на тѣзи културни институти сж далени отъ Военнитѣ издания като четиво 28,000 годишни течения отъ по 30 печатни коли — равно на 840,000 печатни коли четиво.

Тази упоритость отъ страна на редакцията и грижливото подреждане на самото списание не само по видъ, но и по съдържание дадоха гонения резултатъ. Числото на абонатитѣ

почна бавно да се увеличава, а списанието да се чете. Като изразъ на това настроение отъ разни мѣста започнаха да пристигатъ възторжени отзиви.

Ето нѣкои отъ тѣхъ:

Гжбенско Сръдишно
Народно основно у-ще
№ 155
2 XII 1934 г.
с. Гжбене, Севлиево

Приемете, ув. г-нъ Администраторе, голѣмитъ благодарности на всичкитъ ученици и учители при училището ни, които съ жадностъ четатъ така хубаво редактираното и списвано списание „Родолубие“, което се явява като съвременно и необходимо помагало, а също и забавно и поучително четиво. Дава познания по отечествена география, особено на поробенитъ български земи, дава цененъ материалъ отъ близкото ни минало и всагда въ децата обичъ къмъ родината. Особено се радватъ, като виждатъ, че имъ се праща безплатно. „Има кой да мисли и за насъ, господинъ директоре“, — казватъ ученицитъ. „Поздравете ги отъ наше име“.

Асенъ Колевъ
главенъ учителъ
с. Драгалевци
Кюстендилско

... Възхитенъ съмъ отъ „Родолубие“. Запълва отдавна чувствуваща се празнота.

Кой българинъ нѣма да се трогне отъ героичнитъ подвизи на нашия доблестенъ войникъ, чие сърдце нѣма да проплаче отъ възторгъ ...

Като поздравявамъ сърдечно редакцията за хубавата инициатива да се даде на младото българско поколѣние здраво родолюбиво четиво, подхранващо духа и самоувѣреността на племето ни въ тия тежки времена. . .

Директоръ Народна
смѣсена прогимназия
№ 152
гр. Момчиловградъ

Тукъ, като че ли откъснати отъ свѣта, съ получаването на списанието се чувствуваме свързани съ метрополията и още по-яко и съ повишено народностно самочувство осмисляме живота си.

Учителка Р. М. Димова
Търновско

Десетки ржички се протѣгатъ къмъ хубавото четиво и съ нетърпение чакатъ да разгъна страницитъ на скжпото вече намъ списание. Малкитъ очички свѣтватъ отъ удоволствие, когато почватъ четенето . . .

М. Н. Стоянова
Главенъ учителъ
с. Стояновци, Тръвненско
2 IV 1935 г.

... Списанието не ще стои въ училищния шкафъ. То ще върви отъ ржка на ржка и детскитъ очи ще свѣтятъ отъ умиление и възторгъ. Въ детската душа ще крепне обичта къмъ роденъ край и расте величавъ образъ на мило отечество.

с. Николаево
Казанлъшко

... Това списание съ своитъ отбрани съчинения, четива, ще ни помага при обучението като разширяващъ материалъ.

Като запасенъ подпоручикъ, азъ желая за въ бждеще да ми се изпраща.

(п) Илия Поповъ — учителъ

Френски колежъ
Св. Августинъ-Пловдивъ
№ 44

... Честитя Ви най-сърдечно за това издание и желая да вършите скжпоценна услуга на отечеството . . .

... Обаче не мога да лишавамъ нито ученицитъ на колежа, нито попечителитъ на музея отъ Вашитъ тѣй полезни творения . . .

Приемете съ моитъ благодарности най-сърдечнитъ пожелания за щастлива здрава година за Васъ и благополучна и всеуспѣшна за Вашето хубаво дѣло, а близкото бждеще да донесе най-сетне очаквания миръ и трайно благоденствие на радушно съединената мила и цѣлокупна България.

Вашъ преданъ Отецъ Херманъ
Поддиректоръ на колежа и уредникъ на музея

24 IV 1935 г.
№ 8
с. Шипково
Троянска околия

... Имаме голѣмо желание да го четемъ, обаче нѣмаме пари да се абонираме, а то трѣбва да се чете отъ всички ни.

Съ почитъ за групата:

Председателъ Кр. Димитровъ
Секретаръ Ст. Цановъ

Народно читалище
„Съзнание“
с. Веселиново, Преслав.

... Желаемъ да възпитаваме народа си въ националенъ духъ. Трѣбва ни литература, а такава нѣмаме ... Моля, пращайте ни ...

Днесъ списание „Родолубие“ се печати въ 8,000 екземпляри съ постоянната тенденция тиражътъ му да бѣде увеличенъ. Въ всѣки случай, интересното е, че списанието има редовенъ абонатъ отъ години наредъ дори въ Северна Америка.

Така въ края на крайщата списанието „Родолубие“ се наложи, като стана любимо четиво главно на учещата се младежъ. Така нѣкои гимназии днесъ даватъ по около двесте души абонати.

Прочее, дѣлътъ, който войската искаше да има въ възпитаване на българската младежъ, се получи чрезъ това списание. Изгледитъ сж, че този дѣлъ ще стане по-значителенъ, още повече, че интересътъ и сътрудничеството отъ страна на учителството къмъ „Родолубие“ отъ день на день се увеличаватъ.

Понятието родолубие не предизвиква вече свиване на рамене и учудване, а въ списанието сътрудничатъ доста видни писатели и общественици.

Отъ 1936 година списание „Родолубие“ стана месечно, като всѣки брой излиза въ размѣръ три печатни коли.

Отъ 1936 година започнаха да се даватъ на издѣлжилитъ се абонати приложения. Презъ последнитъ години като приложения бѣха отпечатани сборницитъ съ родолубиви стихотворения: „Вѣнци“ и „Родина“, а сжщо сборникътъ „Царъ Борисъ III“ и популярното описание на „Балканската война“ отъ г. Ал. Разсукановъ, което предава цѣлата тази война и голѣмитъ събития презъ нея въ достъпна за всѣки читателъ форма.

Списание „Родолубие“ е единственото издание на Военно-издателския фондъ, което не е задължително нито за едно военно лице, което се разпространява и извънъ войската и служи да на-

сажда обичъ къмъ Царъ и Родина, като сжщевременно се стреми да развива родолубивото чувство между широкитъ народни маси, вкусъ къмъ родното и гордостъ отъ постиженията на здравето и родолубиво българско изкуство.

Чрезъ това списание, така да се рече образно, се постига и желаната връзка между народъ и войска. Чрезъ него сжщо така се разпространяватъ и изясняватъ идеитъ на войската.

Като редовни сътрудници на това списание се проявиха следнитъ писатели:

Андреевъ Симеонъ	Калъчевъ Ари	Осининъ Дим.
Балабановъ Т. Ник.	Карановски Иванъ	Петканова Магда
Бранникъ Каменъ	Карапетровъ П.	Петкановъ К.
Бѣлгунъ	Каратеодоровъ В.	Паспалеева Веса
Велковъ Симеонъ	Красински Сл.	Радева Мария
Вълевъ Матвей	Кубадиновъ В.	Рангеловъ Сим.
Габе Дора	Маковски Борисъ	Разцвѣтниковъ А.
Горянски Петъръ	Марчевски Денчо	Стубелъ Йорданъ
Душковъ Атанасъ	Миневъ Мирославъ	Стоянова Хр.
Змей Горянинъ	Михайловъ Конст.	Траяновъ Теодоръ
Капитанъ Енгезки	Мусаковъ Илия	Цоневъ Звезделинъ
Караивановъ Г.	Мутафова Фани	Чилингиоровъ Ст.
Каралийчевъ Ан.	Немировъ Добри	и други.

*

Засегнали въпроса за сп. „Родолубие“, ние трѣбва да спремъ вниманието на читателя върху това, че редакцията на Военнитъ издания всѣкога е подкрепяла всички полезни и културни начиния, откъдето и да сж достигали до нея.

Така, когато по починъ и подъ покровителството на Министерството на народното просвѣщение изникна идеята за създаване на „День на книгата“, редакцията не забрави да се отзове.

Още въ първата изложба на книги, която се направи въ зданието на III Софийска прогимназия „Графъ Игнатиевъ“ презъ 1931 год., редакцията взе участие, като изложи не само своитъ издания, но и книгитъ съ военно-научно и художествено-литературно-военно съдържание на отдѣлни автори.

Отъ тази година редакцията взима участие въ всички изложби, уреждани по случай „Деня на книгата“, като достигна това по-

ложение, че при последната изложба създаде единъ отъ най-оригиналнитъ и най-добре уреденитъ павилиони въ залитъ на помѣщението на библиотеката на Държавния университетъ.

Отъ художника Миленковъ бѣха създадени макети, представящи войнишка, подофицерска и офицерска библиотеки, а сжщо така направени таблици и диаграми за количеството на четивото, което се дава на офицера, подофицера и войника и развитието на самитъ Военни издания.

Подвързачното отдѣление

Като друга културна проява на Военнитъ издания е решението на Управителния съветъ презъ 1938 год. по случай 25 годишнината отъ сжществуването на Българския писателски съюзъ да се отпусне на сжщия една сума отъ 6,000 лева за награда на най-хубавото художествено произведение съ родолюбиво съдържание на български езикъ.

Независимо отъ това, за поощрение на българскитъ автори въ изработване на художествени произведения съ родолюбивъ характеръ не еднажъ сж обявявани литературни конкурси при самитъ

Военни издания. Такъвъ починъ бѣше взетъ и презъ последната година, като се уредиха два конкурса — единъ за разказъ и стихотворение отъ в. „Народна отбрана“ и единъ за разказъ отъ сп. „Родолюбие“.

Въ уреденитъ напоследъкъ конкурси взеха участие неочаквано много автори. Тѣзи два конкурса показаха две нѣща: 1) че интересътъ къмъ родолюбивата литература вече е голѣмъ и 2) че затруднения въ намиране на подходящъ за Военнитъ издания и списванъ въ тѣхния духъ материалъ повече не ще има.

Павилионътъ на Военнитъ издания презъ 1939 г.

Презъ м. май 1937 год. къмъ Военнитъ издания бѣше прехвърлено редактирането на сп. „Военно-исторически сборникъ“, което до този моментъ бѣше въ продължение на единадесетъ години издание на Военно-историческата комисия при Щаба на войската.

Кн. 31 започна да се редактира отъ редактора на сп. „Български воинъ“ Георги Караивановъ и това той върши и до днесъ.

Списанието „Военно-исторически сборникъ“ излиза единъ пжтъ въ два месеца въ размѣръ сръдно отъ по 10 коли едната книжка.

Въ него се печататъ статии отъ военно-исторически характеръ следъ надлежното имъ одобрение отъ редакцията.

Причината за прехвърлянето на списанието към редакцията на Военните издания бѣше тази, че така се обезпечаваше редовното му и навременно излизане, а сѣщо се опростяваше стопанисването му.

*

Освенъ периодическитѣ си издания, които се разгледаха въ хронологиченъ редъ, съответно тѣхното появяване преди и особено следъ войнитѣ, редакцията не единъ пѣтъ е издавала разни приложения. Такова приложение бѣше разкошниятъ юбилеенъ сборникъ „Царь Борисъ III“, издаденъ по случай двадесетгодишното царуване на Негово Величество. Този богатъ илюстриранъ сборникъ отъ 20 коли въ голѣмъ форматъ бѣше отпечатанъ въ колосалното за българската книжнина количество 105,000 екземпляри, които бѣха прѣснати безплатно между войската, учещата се младежъ, обществени библиотеки, учреждения и пр.

Една кжса смѣтка: за това издание бѣха употребени 2,300,000 печатни коли...

Ще прибавимъ — българската книжнина надали скоро ще види друга книга, отпечатана въ такова количество екземпляри. Сборникътъ „Царь Борисъ III“, отъ друга страна, по външенъ видъ е най-хубавата илюстрация на техническото съвършенство, което бѣше постигнала печатницата на Военно-издателския фондъ и то при едно такова изпитание да отпечати това голѣмо количество екземпляри, надхвърлящо и най-разпазената фантазия на български издатель.

Други приложения, които сѣ издавани отъ Военните издания, сѣ приложенията къмъ в. „Народна отбрана“ презъ годинитѣ 1925 год. и следъ нея, специалнитѣ броеве на вестника, които се издаваха по случай голѣми народни тържества или такива въ войската. Такова издание въ 80,000 екземпляри бѣше и това на сп. „Български воинъ“ по случай Царскитѣ маневри около гр. Попово презъ 1937 година.

Освенъ това традиция е вече фондътъ въ края на всѣка година да подари на абонатитѣ си цвѣтенъ стененъ календаръ, а напоследъкъ и настоленъ такъвъ.

Създаденъ да посрѣща военно-културнитѣ нужди на войската, Военно-издателскиятъ фондъ никога не е жалилъ срѣдства да снабди своитѣ абонати съ онова, което е общополезно за тѣхъ, а редакцията всѣкога се е рѣжководила отъ една мисль — да под-

помогне съ всички сили и възможности развитието на българската военна книжнина и да отговори на военнитѣ нужди на момента. Като най-нагледно доказателство за това се явява издаването на „Войнишка библиотека“, започнала да излиза презъ м. октомврий 1939 год., подъ редакторството на Главния редакторъ на Военнитѣ издания майоръ Илия Илиевъ и това на Борисъ Маковски, редакторъ при сѣщитѣ издания. Библиотеката излизаше въ 8,000 екземпляра. Книжкитѣ се печатаха въ размѣръ 1¹/₂ печатни коли, форматъ 1¹/₃₂ на

До края на 1939 год. се отнумера отъ тази издадоха се книжки, които нѣмаха безплатно, Военно-издател съ това още ве черта високо-благородна дей който, когато се ше всѣкога съ стори необходи Появата на съвпада съ мо кването на за подъ знамената обучение на да

гладка хартия. м. декемврий печатиха десетъ библиотека, т. е. 80,000 отдѣлни се разпростра като даръ на ския фондъ, и днажъ се под-културната и ность на фонда, налагаше, умѣщедра рѣжа да мотом. библиотеката мента на сви-пасни воини и свикването за нѣчнитѣ.

Точно въ тоя моментъ „Войнишка библиотека“, както нѣкога „Походна войнишка библиотека“, се яви да даде здраво и родолюбиво четиво презъ свободното време на онѣзи, които изпълняваха своя отечественъ дългъ.

Това се вижда и отъ предговора къмъ библиотеката.

„Съ тази първа книга, започва той, Военно-издателскиятъ фондъ пристѣпва къмъ издаването на „Войнишка библиотека“.

Създаденъ за нуждитѣ на родната войска, подкрепенъ съ нейни срѣдства и приобщенъ къмъ идеалитѣ, на които тя служи, Военно-издателскиятъ фондъ осъществява своя планъ, за да вложи отново скромна данъ въ общитѣ усилия за създаването на до-блестни бранители на Татковината.

За постигането на тая цел и за да даде на воинитѣ полезно и родолюбиво четиво, Военно-издателскиятъ фондъ, подпомогнатъ отъ даровити наши писатели, ще продължи редицата отъ тия книги, които ще изпраща безплатно на всички части на родното воинство, за да бждатъ спътници на младитѣ войскари и да имъ разказватъ за нашето славно минало, за преклонението ни предъ величието на храбритѣ, за хубостта на родната земя и за най-святия ни дългъ, който повелява готовностъ за себежертва за Царъ, Родъ и Родина“.

*

Като резултатъ отъ цѣлата дейностъ на Военнитѣ издания, днесъ, следъ половинъ вѣкъ, българската войска има вече своя и то богата книжнина. Днесъ войникътъ не жадува като пѣтникъ въ безводна пустиня, както нѣкога преди петдесетъ години, защото съ непосиленъ трудъ самъ успѣ да събере отъ страницитѣ на Военнитѣ издания богати жетви на българската военна мисль и духъ отъ художествената военна литература.

Обаче не бива никога да се забравя, че най-голѣмитѣ виновници за това сж хората, които сж вложили най-хубавитѣ години отъ своя животъ и служба въ носенето на отговорни длѣжности въ редакцията на Военнитѣ издания.

За да изпълнятъ това свое предназначение така добре, редакторитѣ всѣкога сж бивали подпомагани отъ единъ кръгъ тѣхни непосредствени помощници, които сжщо така иматъ голѣмъ дѣлъ въ създаването и развитието на българската военна книга. Тѣ сж тѣй наричанитѣ постоянни сътрудници на редакцията.

Всѣка година тѣ се избиратъ и назначаватъ отъ редакционния съветъ измежду проявилитѣ се сътрудници презъ последнитѣ две последователни години.

Като постоянни сътрудници, съгласно последния протоколъ на редакционния съветъ, сж следнитѣ офицери:

генералъ-лейтенантъ Лукашъ
генералъ-майоръ Бойдевъ
полковникъ Алексиевъ
„ Ст. Бояджиевъ
подполковникъ Ничо Георгиевъ
„ Стр. Велчевъ
„ Н. Костовъ

майоръ Ив. Ножаровъ
„ Василевъ
„ К. Киселички
„ Ил. х. Петковъ
„ Ил. Илиевъ
„ С. Геневъ
„ Л. Вишковъ
„ Д. Янковъ
„ Ст. Ивановъ
„ Ив. Терекиевъ
капитанъ В. Кубадиновъ
„ Семовъ

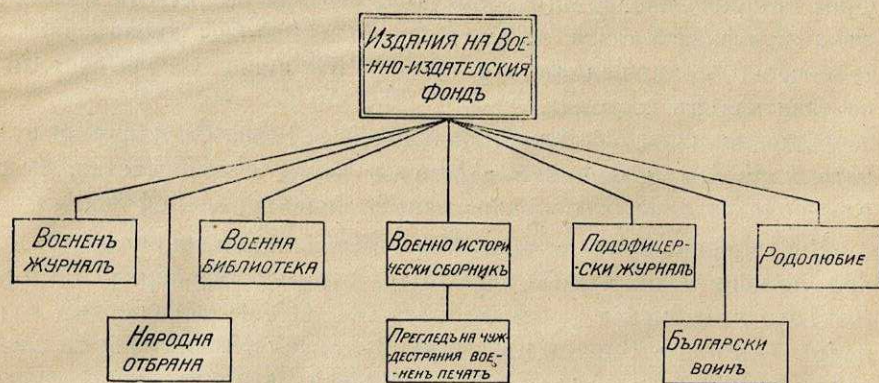
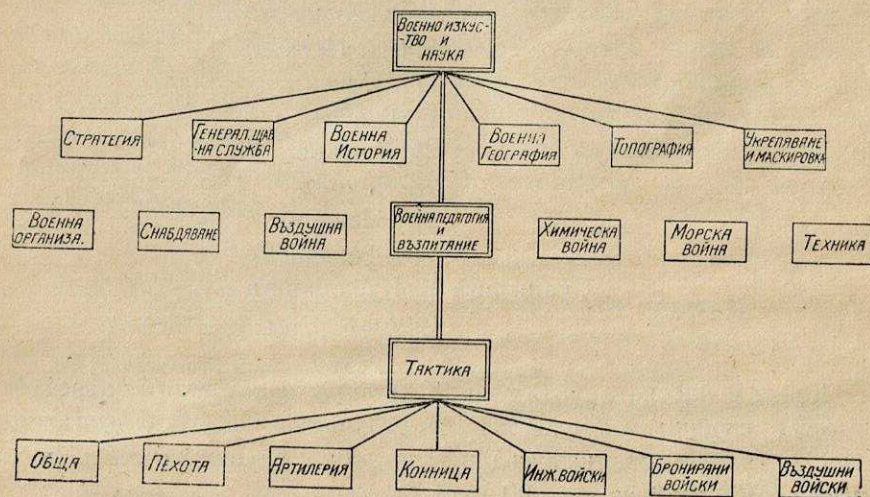
*

Каква е насоката на Военнитѣ издания, какви въпроси засѣгатъ и какъ изобщо напоследъкъ се развиватъ тѣ, за да изпълнятъ своето голѣмо предназначение, най-добре се вижда отъ диаграмитѣ, помѣстени на стр. 90 и 91.

Всѣки единъ отъ сегашнитѣ трима дългогодишни редактори — зап. капитанъ Илия Мусаковъ, Георги Караивановъ и Борисъ Маковски — редактира възложенитѣ му списания, ръководи ги и сътрудничи въ тѣхъ; всѣки редакторъ твори и спомага съ всички сили въ продължение на години подъ редъ за развитието и напредъка на военната книга, за придаването ѝ днешния хубавъ видъ и техническо съвършенство, та сега тя въ нищо да не отстъпва на тази извънъ войската.

Въ редакцията на Военнитѣ издания всѣкога сж царували пълната хармония и общиятъ стремежъ къмъ съвършенство, подъ ръководството на отговорния главенъ редакторъ — офицеръ.

Днесъ редакцията на военнитѣ издания при горния съставъ и при помощта на единъ или двама строеви офицери-редактори (какъвто въ момента е редакторътъ на сп. „Подофицерски журналъ“ — майоръ Борисъ Калайджиевъ) снабдява войската съ следното четиво: офицеритѣ — съ сп. „Воененъ журналъ“, което излиза всѣки месецъ, безъ ваканционнитѣ — юлий и августъ, въ размѣръ около 80 печатни коли годишно; съ вестникъ „Народна отбрана“, който излиза всѣка седмица, въ размѣръ 1½ кола всѣки брой, като се печати и презъ ваканционнитѣ месеци; съ сп. „Военна библиотека“ — всѣки два месеца; съ сп. „Военно-исторически сбор-

Продължителност на издаването на излизащите дотук Военни издания.

Дадено от Военните издания четиво през 1938 год. въ страници

никъ“ — въ два месеца веднажъ въ размѣръ 10 печатни коли всѣка книжка; съ сп. „Прегледъ на чуждестранния воененъ печатъ“, което излиза единъ пжтъ въ три месеца въ размѣръ до 8 коли всѣки нумеръ; подофицеритѣ — съ сп. „Подофицерски журналъ“, което излиза месечно въ размѣръ 3 до 3½ коли броя, безъ ваканционнитѣ месеци; войниците — съ сп. „Български воинъ“, което излиза месечно въ размѣръ 2½ коли броя безъ ваканционнитѣ месеци, и за войската и вѣнъ отъ нея — сп. „Родолубие“, което списание е месечно и всѣки нумеръ на което е въ размѣръ 3 коли.

Списанията за офицеритѣ се печататъ въ 4,000 екземпляра, освенъ вестника, който се печати въ 10,000 екземпляра.

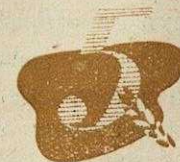
Кжтъ отъ павилиона на Военнитѣ издания въ Деня на книгата презъ 1939 г.

Списание „Подофицерски журналъ“ се печати въ 8,000 екземпляра, а списание „Български воинъ“ достига тиражъ до 60,000 екземпляра.

Само за сп. „Български воинъ“ се употребяватъ годишно до 1,800,000 печатни коли.

Презъ време на 15 годишното съществуване сп. „Български воинъ“ общо е излѣзло въ 150 книжки, или сж употребени около 27,000,000 печатни коли — четиво за онѣзи войници, които презъ този петнадесетгодишенъ периодъ сж минали презъ казармитѣ.

Списание „Родолубие“ се печати въ 8,000 екземпляра.

а да приключимъ, трѣбва да засегнемъ и историята на устройството на Военно-издателския фондъ отъ неговото основаване следъ войнитѣ, когато се направи опитъ да му се даде характеръ на търговско предприятие.

Наистина, ние споменахме на друго мѣсто кога точно редакцията и печатницата „Воененъ журналъ“ се обособиха въ самостоятелно предприятие, което се нарече „Военно-издателски фондъ“, но прибавихме сжщо така, че неговото устройство не бѣше получило още нуждната форма и тя се търсѣше, като самата работа и време най-добре я посочиха.

Прочее, днешното си устройство Военно-издателскиятъ фондъ получи следъ като отъ 1 юлий 1925 год. на мѣстото на тогавашния директоръ Силианъ Кутинчевъ бѣше назначенъ о. з. генералъ Ст. Азмановъ, сжщиятъ, когото смѣтнахме за родоначалникъ на военния разказъ и който е и бившъ главенъ редакторъ.

Устройството на Военно-издателския фондъ е доведено до това, че той се състои отъ два отдѣла: редакция, която е подчинена на началника на учебния отдѣлъ при Щаба на войската, и управление на самия фондъ, което е автономно търговско учреждение, начело на което се назначава директоръ. Военно-издателскиятъ фондъ се управлява чрезъ „Правилникъ за Военно-издателския фондъ“, утвърденъ съ Царски указъ № 277 отъ 15 мартъ 1935 год., публикуванъ въ „Държавенъ вестникъ“ бр. 85 отъ 15 IV 1935 год.

Съгласно § 1 отъ този правилникъ — Военно-издателскиятъ фондъ е собственостъ на българското воинство и е самостоятелна юридическа личностъ.

Въ § 2 е посочена целта на фонда така:

1. Да съдействува за подготовката на войската и за военнотехничното ѝ съвършенство въ духа на съществуващото схващане, като снабдява военнослужещите с отбрано и евтино четиво.

2. Да съдействува за правилното разясняване всички съвременни обществено-политически и други въпроси, за да осветлява вѣрно военнослужещите въ общественния животъ.

3. Да съдействува за развитието и поддържането народния и патриотическия духъ всрѣдъ народа и за осветляване общественото мнение въ страната по въпросите за народната отбрана, като

а) издава и разпространява общодостъпни и литературни трудове, картини и др. подобни, изразяващи напредъка, величието, мощта и славата на българското воинство и племе;

б) разпространява всрѣдъ народа здрави познания по воденето на войната и боя;

в) обяснява състоянието на военното дѣло и нуждите на родната войска.

4. Да снабдява войсковите щабове и учреждения с необходимите имъ служебни книги.

5. Да създава и крепи бодъръ духъ и да поддържа тѣсно единение между българското воинство, за което може да подпомага материално всѣкакви начинания отъ общъ интересъ въ тази посока.

§ 3 отъ същия правилникъ показва какъ фондътъ ще постигне горните цели — „издава свои периодични и други издания, вестници, списания, брошури, картини и др.“

Самиятъ фондъ се състои отъ Дирекция на фонда и Военни издания, а фондътъ отъ: счетоводно-административно, експедиционно и словослагателско отдѣления, машинно отдѣление, книго-везница, издателство и книжарница.

Сметководно-административното отдѣление се завежда отъ счетоводителя на фонда, който въ сѣщото време е и касиеръ. Той е и замѣстникъ на Директора. Тази длъжностъ изпълнява отъ 1921 год. г. Стефанъ Сомлевъ, подъ вещото ръководство на когото счетоводството и сметките на фонда сж били всѣкога въ идеаленъ редъ.

Въ помощъ на Директора за управлението на разните отдѣления на печатницата е управителятъ на печатницата, а експедицион-

ното отдѣление се завежда отъ старшия експедиторъ. Напоследъкъ отъ м. май 1936 год. управителъ на печатницата е назначенъ Борисъ Разаклиевъ, старши експедиторъ о. з. подполковникъ Михаилъ х. Мичевъ, а старши машинистъ Борисъ Димитровъ Бончевъ.

Докато редакцията се грижи за редактирането и подобряване техниката и външния видъ на всички издания и дава своите поръчки на фонда за отпечатването имъ, фондътъ се грижи за набавяне на хартия и мастила, за своевременното отпечатване на изда-

Експедицията на фонда

ния и тяхното експедиране, за стопанисването на сръдствата и инвентара и за подреждането работата на работниците.

Допирътъ между двата отдѣла — Редакцията и Фонда — се постига чрезъ Управителния съветъ, който се състои отъ Началника на учебния отдѣлъ като председател и членове: Главниятъ редакторъ на редакцията на Военните издания и Директора на Военно-издателския фондъ. Общото ръководство на фонда и гласуването на бюджета е право на Старшинския съветъ, председател на който е Началникъ-щаба на войската, а въ състава му влизатъ всички началници на отдѣли при Министерството на вой-

ната, строеви офицери отъ Столичния гарнизонъ и единъ представителъ на Съюза на запаснитѣ офицери. Членъ-делегатъ на Старшинския съветъ е началникътъ на Учебния отдѣлъ, днесъ полковникътъ отъ генералния щабъ Хайдуковъ.

Редакционната работа се ръководи отъ Редакционенъ съветъ, въ състава на който като председателъ влиза Началникътъ на Учебния отдѣлъ, а като членове единъ старши генералъ-щабенъ офицеръ, председателятъ на Военно-историческата комисия, главниятъ редакторъ на Военнитѣ издания и инспекторътъ на класоветъ въ Военната академия.

Отъ горното устройство личи, че директивитѣ за управата на фонда и редакцията се даватъ отъ Старшинския съветъ, който и гласува бюджета. Изпълнителъ на тѣзи директиви и упражняващъ бюджета е Управителниятъ съветъ, а негови органи-изпълнители за редакцията е Главниятъ редакторъ и за фонда — Директорътъ.

Основитѣ на сегашното състояние на Военно-издателския фондъ, както споменахме, се полагатъ отъ зап. генералъ Ст. Азмановъ въ качеството му директоръ на фонда.

При помощта на счетоводителя Ст. Сомлевъ най-напредъ се стѣга счетоводството на предприятието, а сетне се полагатъ всички грижи печатницата да развие по-широка дейностъ, като не се ограничава само съ доходитѣ отъ отпечатването на военнитѣ издания, а се приематъ и частни поръчки. Така отъ печатница, на която машинитѣ съ месеци стоеха покрити съ калѣфитѣ имъ презъ 1920, 1921 и 1922 години, печатницата на Военно-издателския фондъ презъ 1926, 1927 и последващитѣ години се превръща въ една отъ голѣмитѣ и търсени софийски печатници, която дава грижливъ и хубавъ печатъ и е станала напълно конкуренто-способна на пазара.

Макаръ и въ напреднала възраст, зап. генералъ Азмановъ влагаше много енергия за превръщането на печатницата въ първокласно предприятие, а правилното стопанисване доведе до постоянното нарастване на срѣдствата на Военно-издателския фондъ дотолкова, че бѣше поставена като идеалъ високата целъ единъ денъ Военнитѣ издания да се даватъ на офицера безплатно, като стойността имъ се покрива съ лихвитѣ на нарастналия капиталъ.

Презъ времето на запасния генералъ Азмановъ се построиха книжниятъ складъ въ двора на фонда, надъ него — книговезното

отдѣление и експедицията, закупиха се печатарски машини, подновиха се старитѣ и се набавиха нови букви.

Военнитѣ издания по външенъ видъ не само се подобриха, но почнаха да се печататъ на сатинирана хартия и днесъ по нищо не отстъпватъ на чуждестраннитѣ такива.

Напредналитѣ, обаче, години сложиха край на дейността на зап. генералъ Азмановъ въ фонда.

На негово мѣсто на 1 октомврий 1934 год. бѣше назначенъ зап. адмиралъ Сава Стефановъ, който достойно поде дѣлото на своя предшественикъ и го ръководи до днешни дни, следъ като

Кжтъ отъ павилиона на Военнитѣ издания въ Деня на книгата презъ 1939 г.

стажува като помощникъ на ген. Азмановъ само презъ времето отъ 1 юлий 1934 г. до 1 октомврий с. г.

Презъ времето на управлението на Военно-издателския фондъ отъ зап. адмиралъ Сава Стефановъ имуществото на фонда се обогати съ много букви отъ различни шрифтове, числото на машинитѣ достигна до цифрата 10, две отъ които сж голѣми, модерни бързи и илюстрационни машини съ самоподавачки. Книговезното отдѣление отъ своя страна се снабди съ още една сгъвачна машина и се откри при него отдѣление за подвързия. Финансовото състояние на фонда достигна своя разцвѣтъ и днесъ то е едно мощно и отлично стопанисвано предприятие, което може свободно да се мѣри съ първокласнитѣ такива въ страната.

Фондът при фонда създаден за снабдяване с собствено здание нарастна дотолкова, че и този въпрос е сложен на дневен ред.

Като търговско предприятие, на което, обаче, целта не е само печалбата, Военно-издателският фонд преуспя и то твърде много. Затова пръв виновник днес е неговият директор — запасен адмирал Сава Стефанов. Сегашното финансово положение на Военно-издателския фонд е такова, че се напълно гарантира издаването на Военните издания в този им вид, в който те излизат, и днес не съществува никаква опасност за успеха и развитието на българската военна книжнина, лелянъ толкова години идеал от българската войска. Мечтата тази книжнина да се разпространява нъкога в войската, ако не безплатно, то на съвсем ниска цена, при днешното състояние на нъщата съвсем не е невъзможна.

*

Покрай своята голъма задача да стопанисва и управлява срѣдствата и имуществото на фонда, Военно-издателският фонд има и друга — на военно книгоиздателство, независимо от издаването на Военните издания, за които, както вече изтъкнахме, се грижи редакцията.

Първите опити на този отдѣл бѣха насочени да се устрои снабдяването на войската с нужните ѝ помагала и учебници и да изпълнява всички поръчения от този род, които му се възлагат и биха се възложили и в бъдеще от страна на Министерството на войната.

Дейността на този отдѣл напоследък се заключава в отпечатване на разни помагала, правилници, военни картини, в издаване и преиздаване на учебници за младия войник, за редниците от всичките родове оружия, за кандидат-подофицера и др.

Тѣзи учебници се отпечатват на хубава хартия с тираж от 15 до 30,000 екземпляра, в размѣръ от 25 до 50 печатни коли, снабдени с много снимки и чертежи, подвързват се и се продават на твърде ниска цена.

Тѣ сж отлични издания, които облекчават обучението в казармата, прѣскаят елементарните военни знания в подходяща форма, написани сж на достъпен език и Военно-издателският фонд всѣкога е бил гордъ с тѣх, още повече че тѣ съставяват значителна част от дейността му.

Най-кратката смѣтка говори, че Военно-издателският фонд дава ежегодно на войската в учебници повече от 2,000,000 печатни коли. Новото време и усложненият начин на воюване наложиха това.

Към този отдѣл трѣбва сж така да се отнесе онова съдействие и поощрение към издаването на военните книги от частни автори — военнослужещи, действащи и запасни офицери.

Въ случая
ският фонд
§ 2 на Прав.,

„Да подпо
ведомства от
даването на во
по специално
така сж да
издаване на
трудовете на во
— действащи
трудовете сж в
ция правилни

Днес в
ския фонд
Военните изда
работят 22 ду
88 души работ
110 души.

По-големата
сж дългогодиш
предани изцѣ
според специалността си и влагащи всички усилия, способности и старание за общото преуспѣване на този така важен за войската институт.

Всички изгледи за бъдещето на Военно-издателския фонд говорят, че той ще продължи своето развитие, което несъмнено ще предизвика увеличението на числото на чиновниците и работниците в него, и че в бъдеще той ще се превърне в едно грамадно книгоиздателство, предназначението на което ще е да снабдява войската с книжнина. Усложняването на военното дѣло е най-доброто указание за това, а това дѣло напоследък изисква предъ и следказармена дейност.

Военно-издател-
прилага т. 6 отъ
който гласи:

мага отдѣлни
войската в из-
енни списания
стъта имъ, а
съдействува в
военни научни
нослужещите
и запасни, които
духа на настоя-
къ“.

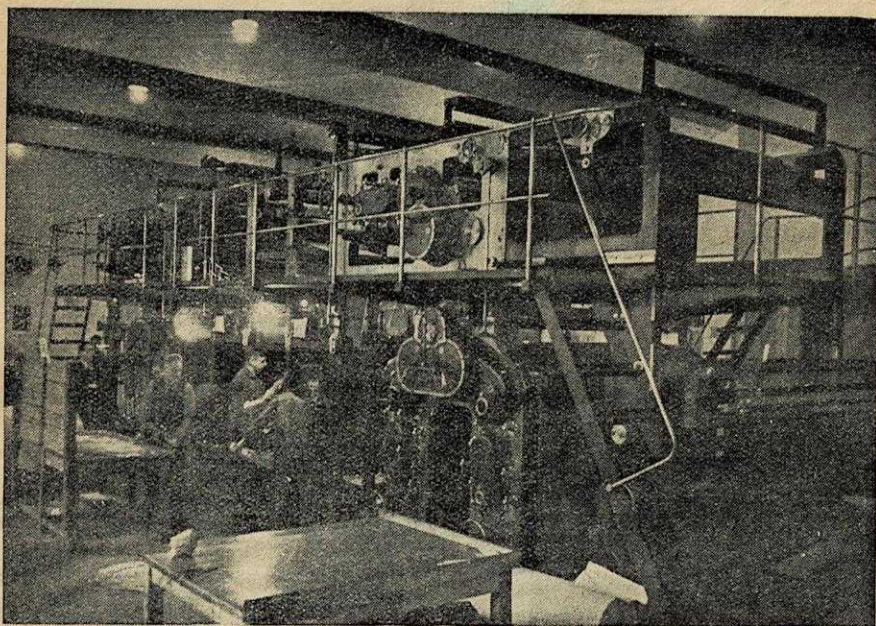
Военно-издател-
(Редакция на
ния и Фондъ)
ши чиновници и
ници или всичко

част отъ тѣхъ
ни труженици,
ло на работата

Като последна придобивка на фонда е закупуването въ края на тази година голѣмата ротативна машина „Манѣ“ съ размѣръ 63 X 94.

Производството на тази машина е при вестникъ отъ 8 страници — 40,000 екз. и при 4 стр. — 80,000 екз. въ часъ.

Машината е закупена съ стереотипия и всички спомагателни уредби къмъ нея за около 8,000,000 лева.

Новокупената ротативна машина

Къмъ машината има модерна електрическа стереотипия и нейното тегло заедно съ последната възлиза на 85,000 кгр.

Обслужването на цѣлото отдѣление при ротативната машина става съ около 40 души чиновници и работници.

Машината е комбинирана отъ две групи, които могатъ да работятъ едновременно и поотдѣлно всѣка.

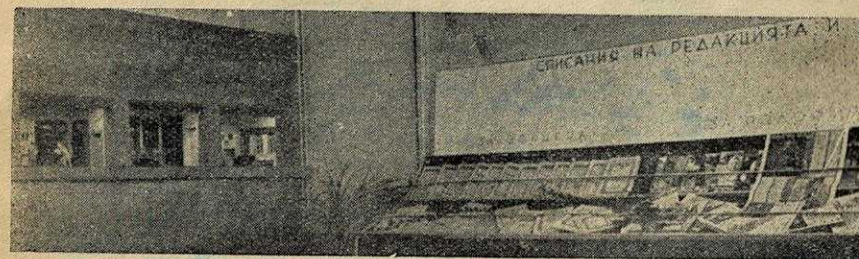
Когато машината работи съ дветѣ бубини, то може да печати по желание 32, 28, 24 или 20 страници, сгънати на две. Въ сжщото време тя може да печати на всѣка страница, освенъ съ черно, още съ четири други цвѣта мастила.

Снабдяването на Военно-издателския фондъ съ ротативна машина е отдавнашно желание. За нуждата отъ такава машина споменаваше още капитанъ Василь Юруковъ като главенъ редакторъ въ началото на Свѣтовната война, но въ онзи моментъ, за който говори той, тя не е могла да бѣде набавена.

Тази мечта се осъществява едвамъ следъ четвъртъ вѣкъ, защото стойността на такава машина, както вече посочихме, е твърде голѣма.

Снабдяването на фонда съ ротативна машина е една голѣма придобивка.

Въ заключение на всичко не може да не се отбележи: 1. че само въ продължение на половинъ вѣкъ българската войска се

Кжтъ отъ павилиона на Военнитѣ издания въ Деня на книгата презъ 1939 г.

снабди съ своя богата и качествена книжнина, която всѣки день увеличава духовнитѣ богатства на военната мисль; 2. че тя презъ този периодъ успѣ да си гарантира и въ бѣдеще своето естествено развитие дотолкова, че да помисли и за подпомагане на българскитѣ читалище и училище; 3. че тя си създаде едно здраво, модерно и чисто свое устройство, което въ лицето на Военно-издателския фондъ е вече историческо духовно срѣдище, като го пригоди за спокоенъ трудъ и творчество въ предначертанитѣ посоки при съдействието на цѣлъ щабъ отъ постоянни сътрудници, между които личатъ имената на много наши голѣми сегашни и бивши началници, на още повече действащи и запасни офицери и на цѣлъ редъ общественици, видни писатели, художници съ голѣми имена и др.

Това грандиозно дѣло се гради безшумно въ продължение на цѣли петдесетъ години. То се създаде съ много трудъ, не малко търпение и вещина и още повече усилия.

Голѣмитѣ постижения на българската военна книжнина, шеметнитѣ цифри, осществявани при нужда, и съсрѣдоточаване сътрудничеството около Военнитѣ издания на елита на българската мисль и изкуство — сж факти, които бележатъ и красятъ този стрѣменъ петдесетгодишенъ пѣтъ.

Всичко това не може да не спре вниманието и да не го задържи. Всичко това не може да не бжде сложено въ актива на Военнитѣ издания при подвеждане на общия сборъ следъ половинвѣковната имъ дейность, защото блѣскавитѣ му резултати сж преди всичко успѣхъ на българската войска.

Днесъ Военно-издателскиятъ фондъ продължава да бжде умственото и културно срѣдище на нашата войска и тя не може да не бжде горда съ неговия напредѣкъ и преуспѣване, защото напредѣкътъ и преуспѣването му сж преди всичко такива на славната българска войска и на България.

КНИГАТА **50** ГОДИНИ БЪЛГАРСКА
ВОЕННА КНИЖНИНА СЕ ОТПЕЧА
ТИ ВЪ **4500** ЕКЗ. ПРЕЗЪ **1939** ГОД
ВЪ СОФИЯ ВЪ ПЕЧАТНИЦАТА НА
ВОЕННО-ИЗДАТЕЛСКИЯ ФОНДЪ
СЪЗДАДЕНЪ ПО ПОЧИНЪ И
ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА НА ГЛАВНИЯ
РЕДАКТОРЪ НА ВОЕННИТЪ ИЗДА
НИЯ **М**АИОРЪ ОТЪ ГЕНЕРАЛНИЯ
ЩАБЪ **И**ЛИЯ **И**ЛИЕВЪ. ТРУДЪТЪ
Е НАПИСАНЪ ОТЪ РЕДАКТОРА
ПРИ СЪЩИТЪ ИЗДАНИЯ **И**ЛИЯ
МУСАКОВЪ.

Зодити

БЪЛГАРСКА ВОЕННА

КНИЖНИЦА